

LÁZÁR BÉLA

UJ CSAPÁSON

Regény a művészetből

Budapest, 1909
Pallas irod. és nyomdai részv.-társ.

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest: Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2022
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár Digitális tartalom-fejlesztési és -szolgáltatási Osztálya
ISBN 978-963-417-559-9 (online)
MEK-22477

ELSŐ RÉSZ.

Első fejezet.

A vonat vidáman robogott tova, hegyszakadékok fölött, völgyeken át, egyenletes, sulyos mozgással, derüs, ritmikus dallamokat zugva. A börtámlára könyökölve, tánczmelódiákat hallott ki a zugásból Ákos. Vidám, pattogó, meg nem szünő melódiákat, amelyeket a váradi szőlős-hegyek közt, napsugaras őszi szüreteken énekeltek egykor a szőlőszedő lányok... Aztán lágy dübörgésbe olvadt a kerekek zakatolása.

A tiroli hegyek közt voltak, még néhány óra és eléri utazása célját: Münchent.

Mit csináljon addig? Nézett ki az ablakon, de nem látott semmit. Az izgalom fogva tartotta. Félelem vett rajta erőt, félelem a rejtelmes jövőtől. Feje zugott, ajkai idegesen megmegrándultak, noha igyekezett mindenkép megnyugtatni magát.

- Ez az élet, - gondolta - meg kell kezdeni az életet, hiszen az lesz az életfeladata, hogy az életet megösmerje és kiszedje belőle a festői szépet. Attól függ minden, hogy minő mélyen fog belelátni az életbe? Öreg mesterére emlékezett, aki szívére kötötte a nyitott szemmel járást:

- Az iskola tanításában ne nagyon bizakodj, fiam. Az az igazi művész, aki a maga lelkén át mutatja be a világot.

S ő most úgy érezte, hogy tehetetlen, hogy leküzdhetetlen akadályok elé viszi ez a hatalmas vasszörny. Viszi tova, egyenletes, sulyos mozgással, méltóságos dübörgéssel. Már nem hallotta a vidám dallamokat. Mély, bugó, tompa zuhogással, lánczcseresznye kisérteties melódiákat sirt, jajongott a kegyetlen masina. Át hegyeken, át völgyeken. A nap eltűnt, párák szállottak fel a hegyek között, öreg este lesz, hogy Münchenbe ér. Az egyik állomáson utasok szállottak be kocsijába. Egy öreg ur, nagy kerek fejjel, hosszú szakállal és összenőtt szemöldökkel. Meg egy nyurga ifju, hegymászó ruhában, hosszú bottal, utizsákkal, melyeket oldala mellé lerakott. A kocsiban néma csönd. Képzeletében már elemezte az öreg ur fejét. A sötét börtámlából kivilágított ős szakállal s e két ellentét között finom színátmenetekben alakultak ki az arc formái. Az erős, husos orr, az éles tekintet daczos, az étellel megvívott, viharos életküzdelmekről beszélt. Mindjobban elmerült a fej tanulmányozásába. Eközben fátyol szállott alá, majd felgyult a pislogó olajmécses, künn az esti homály kezdte ellepni a tájat, s lelkében megnyugodtak az érzelmek.

A vonat kiért a hegyekből, a sinek mentén felcsillogtak a lámpások, s ő egyedül maradt gondolataival. Mi vár reá? Beteljesülnek-e reményei? Vissza-e hirt, dicsőséget haza, özvegy édes anyja kicsi házába? A pesti rajziskolában nagyon biztatta ugyan öreg mestere, de annak a sorsa, keserű elégedetlensége, önmagával vívódása, kínos emléke marad mindenha.

- Az igazi művész nem keresi soha a hangos dicsőséget, fiam. Önmagunkat kell kielégítenünk. A legnagyobb feladatokat tűzve ki, ne sokat törődj a kortársak tapsaival. Az csak muló diadal. Azt megszerezheted egyéb eszközökkel is. Ahogy némelyek meg is szerezték. Ha palotában lakás, nagy ebédek, pompa, hű fény az ideálad, akkor jobb, ha már most hátat fordítasz a művészetnek. A művészet véredet kívánja. A tömeg tapsa azt keresi fel, aki elárulja a művészetét. Itt a magányomban, én, meg a művészet csak eléldégetlünk. Nekünk kettőnknek nem kell hűtel, grand prix, fogat, estélyek, meg holmi rongyos pompa. A művészetből nem szabad élni, a művészetnek kell élni...

Mi beszélt az öreg urból? A keserűség vagy az igazság? Az irigykedés vagy a sokratesi bölcsesség?

Az élet fog erre megfelelni, az élet, mely elé viszi most ez a nehéz, súlyos, rázó vasjóság. Most már úgy érezte, hogy csak czammog, türelmetlen izgalommal leste a muló, a nagyon lassan járó perczeket. Mert égő vágygyal szomjuhozta az ismeretlen világot, amely odavezeti őt a küzdelembe, a munka kéjes kinjaiba, hogy a lelkében zsongó ösmeretlen érzéseknek formát adhasson. Halálos sejtelem kinozta, hogy ez: a forma megtalálása nagyon sok vérébe fog kerülni. Hirtelen meddő zsibbadtság fogta el, úgy érezte, hogy teste kihalt, vérkeringése megszűnt, halott. Hogy fogja ő megtalálni az igaz utat? Az ismeretlen nagy embertömegben, ki fogja utba igazítani? Senki, senki sem segítheti. Magamagára van utalva, csak a maga erejében bizhat. És oly erőtlennek, fáradtnak érezte magát. De végre megérkezett. Egyet rántott a kocsí ajtaján s kilépett az embertömegbe. Kiváltotta málháját, kocsiba ült, szállodába hajtattott s miután megvacsorázott, felment a szobájába és lefeküdt.

Másnap reggel kipihenve, forró életkedvvel ébredt fel. Sietve felöltözött és nyakába vette a várost, ment lakást keresni.

Mihamar talált is. Csöndes utczában, kerttel az udvar felől és kertre néző verandával. Még aznap délelőtt behurczolkodott, elrendezkedett, a háziasszonya, jó német szokásként, odaadta neki a kapukulcsot is. Egyszerre müncheni festő lett a rajziskolai növendékből. A közeli korcsmában megebédelt és a mellette levő kávéházba, a Lohengrinbe elment feketét inni.

Amint belépett, meglepetve látta, hogy a szomszéd asztalnál nagy társaság ül együtt, s az egyiknek kezében magyar lap. Odahívta a felszolgáló leányt és megkérte, hogyha az az ur kiolvasta a magyar lapot, adná oda neki. A leány intett, s odaszólott a magyar ujságot olvasó ifjunak, hogyha kiolvasta volna az ujságot, adná oda neki.

- És miért, szép Hébe? Magyarul akarsz tanulni? - kérdezte az ifju csintalan hangon.

- Nem, de az az ur, ott a másik asztalnál, olvasni akarja.

- Ah, ugy!

Szótlanul feláll, odamegy Ákoshoz és bemutatkozik:

- Uram, én Verebély Géza vagyok, festőnövendék, szolgálhatok a Hirlappal?

- Oh ezer köszönet, uram - Sándorffy Ákos vagyok, szintén festőnövendék. Igazán lekötelez.

- Festőnövendék? Mióta van itt, hogy nem ismerjük. Mi ifju magyarok mind ide járunk. Az az asztal a magyaroké. Csupa festő, technikus, egyetemi hallgató valahány.

- Ma délelőtt óta vagyok itt, s itt maradok az Akadémián.

- Isteni szerencse ez, uram! Legyen szerencsénk az asztalunknál. Tudja, éppen elszontyolodtunk, mert nagy hija van most itt egy magyarnak. De legyen szerencsénk... Menten oda telepítette Ákost a magyarok közé. Ott kitörő örömmel fogadták.

Verebély magyarázta meg.

- Ugy van az uram, hogy ma este bál lesz. Az itt a kérdés: tud-e táncolni?

- Hogyne tudnék.

- Óriási! A báróék Lórijának a gavallérja, egyik barátunk, a mult héten elutazott. Nagy zavarban voltunk, hogy mi lesz a Lórával. Félünk, hogy idegen jön a kompániába. A pedig baj. De most már meg van mentve a haza. Bemutatjuk Lórinak, ön pedig csapja a szelet. Szép, bájos gyerek, ugy-e te kutyás német?

A megszólított - nagy barna fiu, aki mellett ott feküdt hatalmas agara - bólintott egyet és tört magyarsággal így szólott:

- Csinos lányka lenni, aztat mondják.

- Az ipse gyerekkora óta nem volt otthon, idegenben nevelték, most tanul magyarul köztünk. De azért jó magyar érzésü.

- Hallod-e kutyás német, most fuss el Lóriékhoz, jelentsd be Sándorffy urat és vidd el este bál előtt tisztelegni.

A kutyás német felállott, fütttyentett a kutyájának és szótlanul elindult.

- Csakhogy meg van mentve az esténk. Na fiuk, - ez lesz oszt a muri. Ugy is az utolsó az idén - tegyük is ki magunkért. Látjátok, hogy van a magyarnak istene! - Helén, még egy piccolót... Hát ön is festőnek készül?

Egy ábrándos szemű, szőke ifju odaszól hozzájuk:

- Én emlékszem önre, - akkor jött az iskolába, mikor én otthagytam az öregot. Hallottam, hogy ön lett az utódom.

- Hogyan, ön is a papa kedvence?

- Akkor bizonyára jól szerkeszt.

- És kitűnően komponál.

- Az árnyékot meg bársonyosan, a fényt pedig rapogósan kezeli, mi?

Óriási hahotázás támadt. Ákos elképedve hallgatta. Így gunyolják itt az ő öreg mesterét? Észre vették nevetésük lehangelő hatását és az egyik, egy sovány, megnyult arcú fiú, magyarul kezdte:

- Tudja kérem, mi itt nagyrészt az öreg urnak köszönhetjük, hogy helytelen úton indultunk el pályánkon. Önt ez a mi gunyolódásunk meglepi, - de nemsokára tudatára fog jutni annak, mi az oka, s e kegyetlenséget megbocsátja.

- Sok nehéz órájába fog kerülni, - mormogta az egyik.

- Ha ugyan hagyni fogja, hogy a ti felfogástok magával sodorja, - az még nem biztos, - szólott kipirult arccal a szőke, az ábrándos szemű ifju.

- De hát miért baj az, ha valaki komponál? Hát ugy, átabotában, ahogy a véletlen összehozza az élet festői jelenségeit, úgy vihetjük azt vászonra? - kérdezte Ákos.

- Ugy. Ha t. i. valaki vászonra tudja vinni. Mert ez éppen a lényeg, nem az élet festői vagy tudja a csoda miféle jelensége, - felelt neki a sovány fiú. Maga még mindig azon gondolkodik, hogy mit vigyen a vászonra? Bánja a kő. Azt viszem, amit látok. Az a fő, hogy jól fessek. Minden, amit látok, megfesthető. Ha t. i. tudok festeni.

- Ha tudok festeni? Azért festő, hogy a technikát megtanulja. A szellemi felfogásban, a kiválasztásban, az egybeállításban rejlik a genie. Azt pedig a mi öreg mesterünk megmondotta, hogy...

- Megmondotta? Ez jó. Paragrafusokba szedte. Áthághatatlan törvényekbe. Az ő kacsai szerint a legnagyobb festők, akik egyénien festettek, mind esetlen mázolóok lennének.

- Mit szól ahhoz, hogy valaki egy öreg fatörmelékszedető parasztot fest meg?

- Ha a paraszt festőileg érdekes...

Harsogó kacajra fakadt az asztal.

- Látja. Pedig Bastien-Lepage parasztja nem festőileg érdekes. És micsoda remekművet pingált belőle!

- Abszolút biztos rajzzal, tökéletes folthatásban, minden a maga helyén.
- Hogy meg van az studirozva!
- Az osztán a tudás!
- Pedig nincs megszerkesztve. Egyszerűen egy öreg paraszt, fás zsákkal a hátán. Punktum. De milyen fenomenális az öreg paraszt feje. Tele van finom részlettel: a szem üveges fehére, a rázáródó puha husos szemhéj, az ebből előnőtt szempillák, az ezek érintkezéséből támadt finom metszetek, törések, árnyékok, mind-mind ott vannak a képen. S micsoda igaz színekben!
- Nekem a levegője tetszik leginkább.
- Nekem a háttér egyszerűsége.
- Szóval menjen minél előbb a kiállításba, s csak azután a Pinakotékába, aztán gondolkodjék az öreg ur átlós szabályain.
- Én eddig csak azt látom, hogy önök külsőségeket csodálnak. Az öreg ur is azt tanítja, hogy amit ábrázolunk kitűnően studirozzuk meg detájban, de abból aztán...
- Aztán? A piktura maga a megstudirozott detáj.
- A ki a tárgyat agyon tipizálja, hazug kendőző, aki a publikumnak hizeleg, bombasztokat fest meg, áriákat énekel, operajeleneteket állít össze, mint halhatatlan honfitársunk, Munkácsy, de egy négyzetméter Bastien-Lepage-t többre becsülök minden hat méteres Munkácsylepedőnél. Punktum... De hagyjuk ezt. Maga még Lotz Operamenyezeténél tart. Menjen Bastien-Lepage-hoz. Onnét megtisztulva kerül vissza közénk. Meglátja.
- A társaság oszladozott. Ákos megdöbbenve hallgatta a kifakadásokat, feje zugott, gondolta hát, jár egyet. Az ajtóban hozzá lépett az álmodozó szemü, szőke gyerek.
- Köszönöm, hogy nem hagyta szótlannul az öreg mester megtépezését. Én már kifáradtam a védelemben. Én Péter Elemér vagyok.
- Hiszen akkor festő fia.
- Nyugalomba vonult festőé, akit elnyomott a kenyérkereset és karikaturarajzolásba fogott be. Szegény apámnak ez a legnagyobb titkos bánata.
- Pedig a Nemzeti Muzeumban levő képe...
- Ugy-e, jó piktor volt. A Lohengrinisták elvei szerint ugyan rossz piktor, mert nem studirozhatta meg a képét detájban. Honnét vett volna teszem szilajon ágaskodó lovakat, melyek hat hétig ágaskodva álljanak neki modellt? Csak egy példát mondtam. Lássá. Így handabandáznak azok a levegőbe... No, de gyerünk Rubenshez.
- Hová?
- A Pinakotékába, másolok egy isteni Rubens-vázlatot. Az apám meghagyta. Én követem a tanácsát, - mióta itt vagyok, csak azt teszem. Meg kell ösmerni a tradíciót, hogy ujat alkothassunk. Isten önnel.
- Ákos megvette München térképét, s minekutána megtudta, merre van a mező, a nymphenburgi uton elindult, ki a szabadba. Egyedül akart lenni. Végig gondolni a nagy ellentéteket, amelyekbe a véletlen hirtelen belesodorta.
- De még nem volt nyolcz óra, mikor feketébe öltözve, már ott állott a Lohengrin előtt. A kutyás német nemsokára megjött egy nagy landauerben.

- Hozni virágot? Nem hozni. Tudtam, maguk pesti fiatalok nem tudják mi illik. Hoztam én magadnak is. Itt van. Odaadni a Lóri baronessenek. Gyerünk.

Az özvegy báróné már nagy örömmel fogadta őket. Loknis hajával, hamis tincseivel, a régies butorok közt olyan volt a kis tipegő asszony, mint egy eleven biedermaier kép. Ovális fekete rámában. Fehér csíkos falon. Aztán berohantak a bárókisasszonyok. Ákost fürkészően végigmustrálták, a Stefike felületesen, a Lórika alaposabban, s minek utána átestek a bemutatkozáson, átvették a csokrokat, a tükör előtt megigazitották a simára lefésült hajukat, Lórika Ákos felé fordult:

- Ön lesz tehát ma a gavallérom. Meg van velem elégedve? - s körülforgott kaczerán, mialatt gondja volt rá, hogy a bokáján felül is kilátszék valami a formás lábából.

- Oh kisasszony, áldom a sorsomat, mely a Lohengrinbe vezetett. Ebben van valami végzetszerű.

- Ah, maguk magyarok, maguk szeretik a nagy szavakat.

- Nem minden magyar egyforma. Mi alföldiek...

- Alföldi, mit jelent az?

- Pusztát.

- Pusztá? Maga hát pusztai betyár? Akkor én félek magától, - s kecsesen huzódogni kezdett.

- Ne féljen bárónő. A betyártól ne féljen az asszonyszemély. Attól legfeljebb csókot lop. De azt is visszaadja.

Lóri nevetett.

- Akkor megnyugszom. Mert csókom van, kifogyhatatlan mennyiségben. Pláne, ha vissza is adják.

Vidám hangulatban érkeztek a bálba, Lóri nagy feltűnést keltett Ákos oldalán. Mindenfelől suttozni kezdtek. Ákos nem tudta mire vélni a nagy izgalmat. Pedig csak az volt a meglepő, hogy Lórinak új gavallérja van, s mert a másikkal két esztendeig kitartott, találgatták, hogy mi sors vár Ákosra? Jót jövendöltek; Ákos deli megjelenése, hatalmas vállalai, ruganyos járása bizonyára meghódítja Lóri baronesset jó darab időre.

A táncz megindult. Ákos ezenközben átkarolta Lóri derekát, magához vont és tánczolni kezdett véle. Kissé elfogultan, remegő karokkal. Az új környezet, a fényes sokadalom, melybe oly hirtelen potytyant bele, megzavarták. De táncz közben magához tért, a második fordulónál már csak úgy röpi. Szeretett volna még egyszer körül tánczolni a termen, - de gondolta az első táncznál hadd legyen udvarias. Meghajolt, odavezette Lórit az anyjához, megköszönte a tánczot és a terem közepére állott.

A mi ekkor történt, hirtelen csapott le rá. Lóri ránézett, felsikoltott s heves zokogásba tört ki. A zene elhallgatott, mindenki Lórihoz sietett, hangos beszéd, kiabálás, zürzavar, - egyszerre a kutyás német a megrémült Ákoshoz rohan, s magából kikelve, förmed rá:

- Miért sérteni Lórit?

- Én, sérteni? Mivel?

- Hogy táncz közben letenni...

Verebély ekkor közbevetette magát:

- Szerencsétlen, ez itt nem úgy van, mint nálunk, az egész számra kérte fel, tánczoljon hát a lánynyal és ha elfáradt: sétáljon vele. De ne tegye le. Ez halálos sértés.

Ákos ekkor Lórihoz rohant. Megmagyarázta neki dadogva, ijedten, halálsápadtan, hogy ez pesti szokás, a lány kényszeredetten mosolygott, de végül is kibékült, s tánczra ment véle. Ákos átkarolta, magához ölelte és siklott, repült véle a félig üres termen. A lány mindjobban engedett, a férfi heve magával ragadta, odasímult tánczosához, s átengedte magát a walzer bódító izgalmának. S ők rohantak, száguldtak, már csak két lépésben, a mind tüzesebbé váló zene szenvedelmes hangjai mellett. A többiek felhagytak a tánczczal, kört állottak, úgy bámulták a szép fiatalt pár szeretkező, kéjes izgalmak közt lebegő tánczát. Mikor a zene megállott: megtapsolták őket.

Ezzel helyreállott a béke, Lóri és Ákos lihegve, egymásba fogózkodva, a tömegben átbukdácsolva, omlottak egymás mellé egy üres pamlagra. Kezüik összeért. Tűzár futott végig rajtuk.

- Megbocsát Lóri?

Lóri szótlánul megszorította a kezét. Aztán az arczába kaczagott.

- Nem lopna egy csókot is, kis pusztai betyár?

Nem válaszolhatott. A kutyás német odalépett közéjük Stefivel, a ki elragadóan hadarta:

- Lóri, édes Lóri, - ne haragudjál, - hiszen tudod milyenek a magyarok, - ő még új fiú. Tanítsd ki. Kilehet őt tanítani, - és családivan megsimogatta a fejét.

- Nem baj lenn, - finoman tánczolni - katona dolog, - örvendezett a kutyás német.

- Jó, megbocsátok, - mondotta Lóri, - de büntetésül egy tapodtat se távozik mellőlem. Csak velem tánczol, minden négyest, reggelig. Jó?

- De milyen jó, - szólt Ákos, - és megcsókolta a kezét. Lóri szeme egyet villant.

Második fejezet.

Verebély Géza - úgy éjfél felé - karonfogta Ákost és bevitte az egyik mellékterembe. Ott már nagy társaság volt együtt, az egész magyar kompánia és néhány idegen ur, többnyire a követségtől. Javában pezsgőztek, de csöndben, halk társalgást folytatva. Mihamar Verebély vitte a szót. Volt valami egyéni báj a szavában. Csupa temperamentum az egész ember. Egy idősebb német ur különösen nagy figyelemmel hallgatta. Színházról beszélgettek, főleg Wagnerről. Verebély szerette a zenét, noha - kissé kacérkodva - egyre ismételte, hogy nem zeneértő.

- Valójában így a helyes. A ki képzőművészettel foglalkozik, sőt azt merem állítani, hogy a ki a színek és vonalak zenéjét szereti és érti, abból nem lesz soha igazi zeneértő. A zene világa, ez különös, egészen el van zárva a képzőművész előtt.

A többiek tiltakoztak. Az idősebb német ur közbeszólt:

- Hát Klinger, akit annyira inspirált a zene? Hát Fantin-Latour, a ki a Wagner-lithografiákat csinálta? Sőt Leonardo egyenesen kiváló zenész is volt.

- Szeretném én azt a zenészt látni, a ki Fantin-Latour lithografiáiból kiolvassa Wagnert. Wagner ott csak czim. Aláírhatott volna bármily más nevet is. Musset-t vagy De Vignyt, akármit. A zene és a piktúra két világ. A kit, mint engem, a színek ritmusa érdekel, abban a zene folt vagy vonalhatásokat ébreszt, de soha zenei formát. És viszont. Egyszer, egy kiváló zenésszel laktam együtt Párisban, abból még a likőr is zenei hatásokat, melodiákat váltott ki. Minden kedvencz likőrijét más-más füttyszóval kérte. A Grand Café pinczére menten felösmerte a füttyről, hogy mit kíván?

- Értett a pinczer a piktúrához? - kérdezte Ákos.

- Nem értett az, - noha Párisban igen sok pinczért ösmertem, a ki nagy meczénás. De barátom pinczére zenebolond volt. Az a baj, hogy a világ most zenei kulturára adta magát, a képzőművészethez nem értenek, a festődilettantismus ösmeretlen fogalom, azért olyan kevés a meczénás.

- Ez igaz, - sóhajtott a sovány, hosszú fiú, - kevés a meczénás, - de milyen kevés, - és kifordította az üres zsebét.

- Inni egy pohárral, - mondotta a kutyás német, - ha nincs pénz, van pezsgő.

Mindnyájan koczintottak, hogy az elkeseredést elfojtsák. Mert ez volt mindnyájuk kényes pontja: a pénz, a mely nincs, a képárok alacsony volta, a mely megöli a művészetet, a melynek folyton keresték az okát. A nagy pénz csak a nagy névvel jár, ők pedig mind a hírnévre várás keserves hangulatai közt éltek. Itt csak a pezsgő segíthetett.

Eközben egyenkint tűntek el az asztaltól, hogy felkeressék hölgyeiket, végre Verebély egyedül maradt az idegen német urral. Régi jó barátok voltak, a német ur nagyrabecsülte Verebély művészetét, szerette ha Verebély titkos terveiről, nagy emfázissal beszélt. A követségi titkár arisztokrata érzését néha bántotta ugyan a magyar fiú hirtelen fel-fellobbanó hetvenkedése, de hamar kibékült, mikor látta azt a szenvedelmes energiát, melylyel Verebély művészetének élt.

- Nos, hogy halad a nagy képe?

- Most ugyan sehogy. Megakadtam. A mióta az ön szives közbenjárására megfesthettem a helyszínén a sörház belsejét, egy pár jó tipust is sikerült találnom a közönség között, a kép nagy részével már-már kész volnék, de a point hiányzik. Az angol turista család, a kik a vendéglőt látogatják. Tudja, ugy képzem, hogy a sok kövér bürger közé belép egy angol familia, az öreg pepitaruhás ur, a sovány mama, meg egy fiatal leány. Az öregek hidegen mustrálják végig a néptömeget, a fiatal lány kíváncsian lorgnettezik, - nagyon kedves jelenet. Német modellekkel azonban nem tudok dolgozni. Igazi ángliusokra volna szükségem. De honnét vegyem őket?

- Hopp, - mondotta a német, - segítsek magán. Úgy tudom, van most itt egy angol család. A lány itt van a bálban. Nézzük meg őket. Ha megfelel, bemutatom önt, s talán modellt állanak. Egy ángol minden furcsaságra képes...

Verebély gyorsan felugrott és mentek be a terembe. Hamar megtalálták az angolokat, s csakugyan szakasztott olyanok voltak, a hogy őket a művész elképzelte.

- Kitűnő! Ez az ideálom! - mondotta Verebély. Egy pár percz múlva már ösmerte is őket. A lány kitűnően beszélt németül és Verebély lelkesedéssel szavalt neki a művészet nagyszerűségéről. A lány ámulva hallgatta. Verebély áradozó temperamentuma megragadta. Készséggel ígerte meg, hogy modellt áll, a szüleit azonban fel se kérje, az kizárt dolog, de ő maga, hogy ha az anyja elkiséri, szívesen rendelkezésére áll. Itt maradnak még egy hétig, ha ez az idő elég...

Verebély egész este velük volt, hálásan köszönte meg német barátjának a közbenjárást, s az angol család megígérte, hogy Lucy és a mamája mindennap elmennek a műterembe.

A soupé után az angol lány már pezsgőt is ivott, koczintott az egész társasággal, nagyon tetszett neki az új környezet, a fiúk vidámsága, az új állapot, hogy róla képet festenek, s Verebély boldogan gondolt a befejezés előtt álló képre, a melyet bizonyára beküldhet még az idei kiállításra.

- Jó jel, hogy angol modellt kaptam, - gondolta, - sikerem lesz. S izgatottan sürgött-forgott a hölgyek körül.

Mikor hajnalfelé hazasétáltak, Ákos előrement Lórival. A csipős, tavaszi reggelen Lóri fázékonyan hozzásimulva, ezt mondotta:

- Kis pusztai betyár, - tudja-e, mi most a kötelessége? Nehogy megint tapintatlan legyen, sub titulo pesti szokás?

- Mondja meg inkább baronesse, - tanítson ki, mert Isten bizony nem tudom, mire gondol.

- Hát hallgasson ide. Holnap, vagy inkább ma tizenegykor beállít hozzánk három szál rózsával. Az igaz, hogy nem talál már otthon, mert templomban leszünk, de a virágot átadja a szobalánynak, tudakozódik hogylétünk felől, megtudja, hogy hol vagyunk s elibénk jó. Mama meghívja majd öt órai teára, eljön, s mi a kis kertünkben nagyon jól fogunk mulatni. Megértette?

Ugy történt minden. Csakugyan igen kedélyesen mulattak. Lementek tennisezni a kertbe, míg csak be nem esteledett. Az egész család megszerette Ákost. A kis öreg bárónő anyjaként dédelgette, becéző szavakkal szólalagatta, Ákos kitünően érezte magát. Mikor este elbucsuztak az öreg asszony félrehívta, megveregette a kezét s így szólt hozzá:

- Kedves fiam, tekintse magát otthon nálunk, mindig szívesen látott vendégünk.

A kutyás német így szólt hozzá, mikor egyedül maradtak:

- Tudni, mért fogadták olyan szívesen? Lóri már két hete se nem evett, se nem ivott, busult mindég, aztán most már nem sir, hát örül a mami.

Szerette volna megkérdezni, kiért-miért busult Lóri, - de hallgatott. Mi jögon kérdezzon? Kapott egy kedves ösmerőst, egy szép lány közelében lehet, érdekes környezetbe került. Mit kérdezzon? Most dolgai után fog járni. A következő napokat a muzeumoknak szenteli. Azon tünődött, hogy hol kezdje? A régiéken vagy az ujakon? Öreg mesterére gondolt és a Pinakotékába ment. Mintha kísértetek közt járna, úgy járt-kelt, lábujjhegyen, a sok hatalmas alkotás között. Izgalmas érzések bolygatták fel érzésvilágát. Láta, hogy a hány mester, annyi kifejezés, ahány kifejezési törekvés, annyi előadási modor. Sőt egyazon mester más és más czélokért más és más módon beszél. Kezdet ingadozni az öreg mester tanításában. Csakugyan, - nincs tradíció? Avagy ellenkezőleg, az a tradíció, hogy nincs más csak egyéniség? Járt, járta a termeket, nézte a feliratokat és azok folyton ellentmondtak a műalkotások tanításainak. Hogyan, hollandi iskola van? De hiszen Pieter de Hooch hiába holland, csak úgy, mint Rembrandt, kitől sokat tanult, de azért egészen mást mond, mást akar mondani, s máskép mondja, mint akár a mestere, akár a társai? Mért beszélnek hát iskoláról? Iskola nincs. Művészek vannak. És ő azon a ponton állott, hogy belépjen az Akadémiába.

Péter Elemért ott találta a Rubens-vázlat előtt, ott találta másnap is, harmadnap is, mintha nem volna körülötte élet, nem volnának ragyogó, napfényes színek, s a világ csak Rubens puha, elmosódó színeiben élne, örökön azokban a lágy, finoman csillogó színekben. Pedig ő mást látott a természetben. Látott emailszerű puhaságokat, látott sonorikus bársonymélységű színfoltokat. Sokat és máskép látott, mint Rubens, - Mieris csudás finomságait csakugy észrevette, mint Franz Hals vakmerően széles foltjait. Nincs tehát egyetlen látásmód. Nincsenek örök emberi típusok. De van örök változatosság, melyből sokféle elemet lehet kiemelni és új variációkat teremteni.

Elfogta a vágy, keresni önmagát.

Mikor pedig elment a modernek közé, akkor ez az érzése bizonyossággá változott. Ott küzdve tomboltak a viharzó érvényesülni törekvések. Ott egymást kiabálták tul a különczködő tulzások, ebből a hangzavarból nehezen okosodott ki. De mindjobban érezte, hogy temeti a régi ideáljait

Nem azért, mint a Lohengrinisták, hogy új bálványt állítson. Bastien-Lepage előtt nem hódolt meg, kezdte elemezni, részekre szedni és mihamar belelátott kártyáiba. Igaz, bámulatos ennek az embernek a részletmegfigyelése. De ebben meg se közelíti Holbeint. Igaz bámulatos ennek az embernek az egyszerűsége. De Rembrandt sokkal egyszerűbb.

A francia előtt csodálva állottak az emberek. Főleg a festők. Szürke színösszhangját bámulták, színeinek megnyugtató tompaságát, a melybe beleolvaszt mindent. De mihamar meglátta, hogy ez az egyszerűség mint épül fel mesterséges módon. Azt kérdezte magában: mi a különbség a felépített egyszerűség és a felépített bombaszt között?

Künn, a réten, nagy elemi erővel hömpölyög a napsugár, hatalmas színellentéteket kapcsolva össze. Bastien-Lepage ólomszínű levegőhatásokat keres, mert ebbe belehelyezheti szürke alakjait. Ezekkel teljes a harmoniája. Ez is egy formája az életábrázolásnak. Lám, hogy másolják, utánozzák a társai. A melléktermekben, a németek, hollandok, angolok, sőt még a finnek közt is látni ólomszínű levegős képeket, mind Bastien-Lepage szemével nézi a világot. Hát ez a modernség? Szidják az öreg mestert, mert a cinquecento művészeitől kér tanácsot. Azt kérdezte magában: mi a különbség a között, hogy egy mai vagy egy régi mester szemével látjuk a világot?

Mind ijesztőbb arányokat öltött lelkében a nagy felismerés: az egész világ hamis eredményre jut ezen az úton. Megdöbbsent. Mindenki tévedjen, csak ő, egyedül ő ösmerte fel az igazságot?

Kinek tárhatja fel szívét?

A Lohengrinisták közé már régóta nem ment. Egyedül bolyongott kételyeivel, csak Lóriéknál jelent meg napról-napra, hogy hallgassa a lány vidám fecsegését s irigyelje annak gondtalan kacagását, mely néha őt is magával sodorta. Ma félve ment el hozzá. A nagy felismerés bántotta. Lóri megérezte, hogy valami nyomja a lelkét, s kicsalta titkát. A lány egyszerre átváltozott. A vidám, felületes, élvezethajhászó gyerekből komoly nő lett. Figyelmesen hallgatta, s átszellemült kifejezéssel, így szólt hozzá:

- Izgatón érdekes, amit mond. Ugy érzem, hogy igaza van. Ne is menjen az Akadémiára. Tanuljon a természettől... Aztán pirulva mondotta, halkán, remegve: Tanuljon rajtam...

Ákos nem értette meg azonnal. Kérdőleg nézett rá.

- Leszek a modellje. Ha érdekelní fogja az aktom...

És Ákos élete egyszerre új fordulatot vett. Lóri lett a mestere, a lány szőke, hullámos haja, a testszínének csodás zománcza, melynek minden árnyalatát, színét, tüzét tanulmányozhatta. A lány bámulatos egyszerűséggel lett az övé. Együtt élt vele kettős szenvedelemben, a melyben része volt az érzékiségnek és kíváncsiságnak, vágyódásnak és művészszeretetnek. Ezt így magyarázta meg magának Ákos. Elfogadta hát a mit kapott, minden felelősség nélkül. És megbecsülte. Hónapokon át tartó mámorban éltek, melyből a legkomolyabb részlettanulmányok keletkeztek. A lány odaadta magát neki, s ő bámulta ezt a csodát, melyhez talán valami felsőbb hatalom juttatta, melyet áhitatosan fogadott, s azzal hálált meg, hogy egészen művészetének élt. Mesészerű hangulatok vették körül őket. A lány most Kleopatrának, majd Astarténak öltözött, s ezekben a képzeleti képekben fogva tartotta a művészt is. E szenvedelemben izgalmas, buja képzetek közt mindjobban érezte, hogy jó úton indult el, hogy ecsete tisztul, hogy Lórinak sokszor áttanulmányozott, jól ösmert formái festése közben mind szélesebb és mégis igaz előadásra tesz szert.

Már őszre hajlott az idő, majd enyhe tél jött és rá üde tavasz, s ezek a titkos együttlétek, ezek a mámoros művészi munkában eltöltött órák, megszűnni nem akaró szenvedélylyel követték egymást nyomon. Így történt, hogy egy szép napos délután, - a mikor Lóri boldog kimerüléssel végig dőlt a verandára kitett diványon, hullámos szőke haja végigomlott nyakán és

vállán, félig elfödte arcát, s lebukott a vörös japánpárna szélein, - Ákos mély áhitattal nézte az emailos testen remegő napsugarak játékát, az itt-ott felbukkanó, majd előugró napfoltokat s hatalmas teremtmény vágytól elfogultan, susogva kérte a lányt:

- Édes Lórim, - maradj így, - megkezdlek egy új képet rólad.

S a lány, alig megremegve, intett, hogy maradj.

Ezt, az interieur napos világításában meglátott csodás színharmoniót, a maga eleven fényhatásában, ezt a ripszdiványon elnyúló, csodás színekben játszó női testet, mely mintha ráhullajtott rózsaszirmoktól pironkodnék, hatalmas, széles egyszerűsítésben, de heteken át megfigyelt részletigazsággal, meg nem szűnő izgalmak közt festette meg Ákos.

Mire megfestette, beköszöntött a nyár. Barátaival megállapodott abban, hogy a legközelebbi vasárnap délutánt kiránduláson töltik el. Nála fognak találkozni. Dél felé váratlanul beállítottak hozzá. Ákos nem számított arra, hogy oly korán jönnek, s a kész képet már nem volt ideje félre tenni.

Azok megkövülve állottak a kép előtt. Szótlanul. Csupa szem lett mindahány. Végre a hosszú, sovány fiú, a ki maga volt máskülönb a tagadás, törte meg a csendet:

- Barátom, - mi itt egy hatalmas eredmény előtt állunk.

A fiuk intettek:

- Igaz, úgy van! Milyen igazán meglátott dolog. Mennyire egyszerű, igaz, s főleg egyéni, őszinte a kifejezésben.

Mindnyájan sorban kezét fogtak vele:

- Bocsáss meg Ákos, hogy így félreismertünk. Mi már sokszor elsirattunk a Lohengrinben. Azt hittük, hogy Lóri miatt elzüllesz, a miért nem jártál iskolába, nem mutattál senkinek semmit, - de most már értünk. Te Lóri révén nagy művész lettél.

Ákos tiltakozott:

- Miért Lóri?... Mi köze van ehhez Lórinak?

- Ugyan ne szenteskedj. Hisz ez Lóri aktja. Csak ösmerem Lóri aktját? Mindnyájan ösmerjük. Ő már talán mindnyájunk modellje volt.

Ákos úgy érezte, hogy szíve megfagyott. Lélegzete elállott, verejték ütött ki a homlokán, s agyvelejét mintha vaskapcsok szorítanák. Nem kérdezett semmit, némán indult el barátaival, de a legelső fordulónál megszökött tőlük. Egyedüllétre volt szüksége. Ugy bolyongott az üres, kihalt, vasárnapi csöndbe merült város utcáin. Kifosztottnak érezte magát. Mint hogyha váratlanul egy drága kincsét rabolták volna el: ifjúkori ideáljait. Éjfél lett, mire hazakerült. Nem sirt, de zokogni szeretett volna. Reggelfelé bódító álomba merült. Másnap összepakkolt és elhagyta a várost.

MÁSODIK RÉSZ.

Első fejezet.

Mikor Neuillyben elhelyezkedett a kert nagy, árnyas fáinak alatt, felhuzta ernyőjét, kifeszítette vásznát és elrendezte színeit, egyszerre magához tért. Hogy került ide? Mi történt vele az utolsó napokban? Ment, ment, vitte a vasút és megérkezett Párisba, egy omnibusz tetején bejárta a várost, s itt, a nagy kert kellős közepében talált egy műteremre s beleköltözött. Öntudatlanul, ösztönét követve. Ami mögötte volt - eltűnt. München, a fiúk, Lóri: elhalványodtak emlékében. Hol volt, hol nem volt, volt egyszer az életben egy szőke leányka, akiben hitt, de aki nem az volt, aminek nézte. Szép volt, álom volt, való sem volt. Most már tudja, hogy milyen volt, de bánja a kő, az a fő, hogy volt. Elmult, mint a tavalyi hó; de most itt van, az őszi rózsák, a nagy levelű platánok s a festékes tubusok mind, a vöröstől a sárgáig és újra kíváncsiok utánuk. Csak valami nagy szomorúság bántotta. Vágyódás vagy bánat? Epedés vagy bú?

Fütyörészve nyomogatta ki tubusait s nézte a napsugarak játékát, amint ott kergetőztek a faleveleken, a sárgászöldes pázsiton, violák árnyékai suhantak el körülötte és fütyölt bánatosbúsán, sirva-kesergő magyar nótákat, egész lélekből, huzva-czifrázva, amugy betyárosan.

Eközben a szomszéd kertben megjelent egy magas, éltes, nagy szakállú ur, fehér hajjal, fehér szakállal, bánatos kék szemekkel, ment a palánkhöz, hívta az áthangzó szomorú nótát. Meglepődött, mikor a festékes ládájával babráló Ákos megpillantotta. Ákos nem vette észre, dolgozni kezdett és fütyölt közben fáradhatatlanul. Az öreg ur odatámaszkodott a palánkhöz, hallgatott mélyen és nézte az ifjú magyart, miközben nagyot sóhajtott. Egyszer aztán átszólott magyarul:

- Jó reggelt szomszéd!

Ákos meglepetve nézett a hang felé. Mikor meglátta az idősebb urat, lekapta sapkáját s tiszteletteljesen sietett feléje:

- Jó reggelt, uram! Igazán kellemes, hogy idegenbe érkezve, magyar ur a szomszédom.

- Nagyon örvendek. Mint látom, festő. Most jött ki ide?

- Ma reggel - felelte Ákos és bemutatkozott.

Az öreg ur átnyújtotta a kezét a palánkon és halk hangon mondotta:

- Én Munkácsy vagyok. Itt dolgozom abban a nagy szérűben, nagy keservesen. A fütyű hozott ide, magam is szenvedélyes fütyölő vagyok.

Ákos meglepetten hebegett valamit. Munkácsy a szomszédja? Az öreg művész egyszerűsége meghatotta. Nem ilyennek képzelte a Lohengrinisták leírása után. Ez legyen az elfrancia-sodott, fejedelmi pompában élő nagy ember? Ez az egyszerű öreg ur? Aki ilyen szíves hozzá? Aki ilyen szenvedelmes magyar érzésű? Elfogadva a mester meghívását, sietett át hozzá. Munkácsy már várta a kapuban.

- Nem fog nálam sokat látni, mert itt kizárólag a Honfoglalást festem. Nagy, üres hely, de ilyen kell a nagy lepedőnek...

Eközben ajtót nyitott és mutatta az utat. A terem hátsó falán kifeszített vásznon már alá volt festve az egész hatalmas kompozíció. Előtte több festőállványon színes vázlatok kisebb-nagyobb méreteken, egyre változtatva rajtuk az elrendezést; a földön szanaszét vázlatok és tanulmányok feküdtek. Egy nagy ládában pedig rekvizitumok; régi lószerszám, öltözetek, kopják, kardok s a háttérben kis sátor, alatta asztal, szék, ottomán. Munkácsy fáradtan dőlt le a székre, Ákos elfogódva nézegette a vázlatokat. Végre úgy érezte, mondania kell valamit:

- Kedves mester, minő szerencsés véletlen, hogy éppen most kerülhettem a közelébe. Láthatom önt alkotás közben. Egészen megzavar ez a sok csoda...

Munkácsy mosolygott.

- Ha úgy tud festeni, ahogy fűtyöl, akkor minderre nincs szüksége... Itt különben csak azt látja, hogy minő kin a munka... Beleképzelni magunkat egy régi világba... Kardmarkolatok után hősokeket teremteni az ecsettel...

Ákos szedte fel a földről a sok tanulmányt, a ruhadarabokat, a tanulmányfejeket, melyeket a mester magyarországi utjain festett össze s kezdte mindjobban megérteni a mestert. Szeme végigsiklott a sok szanaszét heverő régiségen, onnét a szinvázlatokon s kezdtek benne kételyek mozogni. Gépiesen ismételte:

- Ez bizony nagy munka... Ehhez óriási energia kell... Ez a nagy vászon...

A mester pedig felsóhajtott:

- És én már olyan fáradt vagyok... Minden felkelő nap új problémákat hoz. Munkaközben nőnek a nehézségek. Ma is ilyen kemény napom van. Képzeld, itt volt nemrég egy fiatal magyar újságíró. Amikor belépett, hátul az ajtón, a falon ép a nagy szinvázlat volt felaggatva, a csavarral a földszintig leeresztve. Szeme tehát egyenesen a képre esett. Belép és kalaple-emelve, tiszteletteljesen közeledik a hajlongó, hódoló szláv felé. Nyilván azt hitte, én vagyok s hajolva festek. Engem nézett a szlávnak. Én itt állottam a sátor előtt és láttam az érzéki csalódást. Az első pillanatban jól esett. A trompe-l'oeil tehát teljes. Apelles büszke lehetne rá. Ő csak a madarakat csalta meg, én egy zszurnalisztát. Egy magyart pedig. Azt pedig nem olyan könnyű, mi?

Ákos is, a mester is mosolyogtak.

- De aztán jött a menyköcsapás. Az én magyarom, mikor felösmerte tévedését, így szólt: «Micsoda plasztika! Mintha kilépne ez az alak a keretből!» Szegény, nem tudta, micsoda éles tört döf a szívébe. Hogyan, az alak kilép? Bizonyára azt érezte, hogy kiesik. Ez pedig baj. Nagy baj. És most egész hete azon eszem magam, hogyan lehetne ezt majd megelőzni?... Egész életem gyötrelme ez: a plasztika megőrzése, a tonusegység veszélyeztetése nélkül.

Ákos ezt gondolta:

- Az egész modern festészet alapproblémája... Ezt kellene megoldani!

Hangosan pedig ezt mondta:

- De kedves mester, csodálom önt. Hiszen már a szinvázlaton teljes a térhatás. Legfeljebb, ha...

A mester szeme felvillant:

- Nos, beszéljen csak bátran. Nekem nagy megkönnyebbülés, ha valaki gondolkodni segít...

- Azt gondolnám, hogy itt elől, Árpád előtt lehetne levegősebbé tenni a teret. A nő, aki fiát átölelve, rámutat Árpádra, tért ront, sok, talán fölösleges.

A mester ezalatt már járt föl s alá, vizsgálta, nézte a szinvázlatot s idegesen rángatta a szakállát.

- Lehet. Igaza van. Segíteni fogunk rajta... Mit szólna hozzá, ha egészen kihagynók? Van rajta ugyanis elég alak.

- A meseszerű egységes hangulatot nem is igen emeli. Tulságosan reális, azt hiszem. De ezt én csak úgy gondolom...

- Mond vele valamit. Köszönöm. El fogom hagyni. Oda én egy levágott fa tönkjét festem. Akkor üres lesz a tér elől... Nem lesz-e igen is üres?... Majd kipróbálok. Jó... s előrehajolva vizsgálta a képét. Csönd. Az idő telt. A két festő, a mester és az ifju hallgattak. Csak ültek a kép előtt és néztek és gondolkodtak. Az egyik azon, hogyan lehetne a kép térhatásán segíteni, a másik imigyen:

- Csakugyan igen erős a plasztikája a hódoló szlávnak. Egyáltalán az egész célzat a plasztika megőrzése. Ez pedig ellentmond a témának. A téma dekoratív. Itt sik megoldás kellene. Annak az illúzióknak a felkeltése, hogy falat diszit. A térteremtésre való törekvés, a plasztika megőrzése nem dekoratív feladat. Itt ellentmondás van. Vagy intim hatásra vagy dekoratív hatásra kell és lehet törekedni. Az egyveleg engem bánt.

A mester ezalatt már megállapodott abban, hogy a fiának Árpádot mutogató anya fölösleges. Nem kell oda semmi. A tönk elég.

A fiatal művész pedig így évődött aztán magában:

- Szép ez a meseszerű jelenet. De nem elég naiv. Sok itt a történelmi sallang. Minek ez a sok minden régi lim-lom? A honfoglaláskori rengeteg studium? A kitömött lóra rárakott lószerszám másolása? Ez is ellentmondás. Naivabb, primitívebb érzés felelne meg az eredeti inspirációnak. Akik ezeket a kantárokat rátukmálták a mesterre, megérdemelnék, hogy felkantározzák őket...

Végül pedig hozzátette:

- Meg nincsen napja...

Aztán a kertjére gondolt, az őszi rózsákra, a nagy levelű platánokra, a jó, a hű, a szerelmes hiveire és bucsuzkodni kezdett. A mester riadtan tekintett rá. Lassan tért magához.

- Igaz is... hogy elmerültem... De nagyon köszönöm a szíves tanácsát. Megfogadom. Még ma letörlöm azt a figurát, tönk jó a helyére. Jobb lesz... De mikor lesz maga otthon? Hadd adjam vissza a szíves látogatást.

- Kedves mester, egész nap otthon vagyok... Ünnepe lesz, ha meglátogat... Nekem ugyan nincs sok mutogatni valóm, de boldog leszek, ha hallok egy-két őszinte szót...

Másnap reggel már nála volt a mester. Ákos eléje rakta tanulmányait, rajzait, aztán felállította a Lóriról festett képét, amelynek már volt címe is: «Nagy melegben.» A mester szótlanul nézte őket, egyiket a másik után, aztán széket vont a kép elé és perczeig belefurta a szemét a képbe. Ákos állott mögötte szótlanul. Az első nagy művész ítéletét fogja hallani. A barátai, a fiatal festők ugyan dicsérték volt akkor, de nem játszott-e közbe az elismerésükbe az, hogy felösmerték Lórit? Most teljesen tárgyilagos ítéletet várt, amely mentes lesz a művészietlen szempontoktól, tárgy, felösmerés, vonatkozás mind háttérbe szorul, a lényeg, az alakítás, szóval a festés módjának megítélése mellett.

Munkácsy aztán feléje fordult:

- Rég, nagyon régóta nem volt ilyen kellemes meglepetésben részem. Tegnap finom megjegyzései után igen sokat vártam öntől. De ön a várakozásomat felülmulta... Gratulálok, édes öcsém, olyan erős legény vagy, hogy magad sem tudod milyen!

Aztán elhallgatott. Néma csönd. Ákos hallotta a szíve dobogását.

- Bámulatosan van fejleszve, a tanulmányokon át a képig. Ez adja meg a nagy bizodalमत a jövődbe... Örülök, hogy nem ragadott el a divat, hogy kikerülted Bastien-Lepage szürke egyformaságát...

A mester felállott, közelebb ment a képhez s rázta a fejét.

- Szép ez a gyöngyház szinharmonia! A test plasztikája nagy szeretettel alig kimodellálva... Nagy sikert jósolok neked tavaszra a Szalonban... Hát még aztán! Óh, hogy irigyelem a fiatalságodat... a munkakedvedet... az erődet... De most te gyere át hozzám és nézd meg, jól korrigáltam-e?

Aztán kezét fogtak és az öreg megcsókolta Ákost.

- Szervusz, fiam!

Ákos bódultan lépkedett a mester oldalán. Együtt maradtak egész nap s este, mikor a mester megindult, hogy bemenjen Párisba, gyalog a nagy uton, Ákos bekísérte. A kapuban azután újra megszorította a kezét a mester, így szólt:

- Ugy-e, fiam, jó barátok leszünk? Isten veled!

Egyedül akart maradni, de Páris elsodorta. Így került ki a nagy boulevardokra, ahol belemerült az emberforgatagba. Nézett, nézett, de nem látott semmit. Nők, férfiak, a legvegyesebb, a legtarkább egyvelegben suhantak el előtte, mellette, de a lelkében szavak visszhangzottak, a mester szavai, homályos sejtelem jövőjéről, melyért dolgozni fog, melyet meg fog teremteni, mert - úgy érezte - száz csalódáson keresztül is győzni fog. Eközben sötét este lett s fáradtan ment be egy vendéglőbe, az éhségtől alig tudott enni.

Mikor újra az utcára került, bolyongott tovább. A Grand Hôtel előtt belebotlott Verebély Gézába. Az örömmel rázta meg a kezét:

- Csakhogy felfedeztelek... Hát itt vagy? Mióta?

Elmondta neki röviden az eseményeket.

- De mit keresel te itt a Grand Hôtelben?

- Ismerősöktől bucsuztam. Holnap megyek vissza, haza, Budapestre. Megyek hajszozni a szerencsét, melyet talán itt hagytam.

- Velük voltál?

- Igen, az angoljaimmal. A család ismét utazott, Párison át, Lucy megírta és így találkoztunk. Évek után újra. Barátom, micsoda két hetem volt!... De nem innánk meg egy pohár absynthet?

Leültek a kávéház elé. Egymásra néztek szótlanul. Mindketten kutattak egymás lelkében. Állottak az ismeretlen előtt. Várták a holnapot. Lesték a jövőt. Sejtelmektől kinoztatva.

Verebély rajongva kezdett beszélni Párisról, a sok szépről, melyeket együtt nézett meg Lucyvel.

- Micsoda leány!... A hideg külső a legmelegebb érzést leplezi. Milyen boldogság egy ilyen nő mellett élni! Aki úgy élvezi a szépet... Igazi művész-feleség lesz... De addig? Képzeld, bárói család, ezt most tudtam meg, a legbüszkébb angol familia. Mily meddő küzdelem előtt állok! Ezt a gögöt legyőzni talán sohasem fogom. De ha egy angol lány akar... érted: akar. Ez nem pesti akarás, ugy-e? Ebben bizhatni, ugy-e?

Ákos hümmögött.

- De akarsz-e te? Lesz-e elég energiád mindent a művészetnek szentelni?

- Mindent? A szerelmemet is?

- Csak azt nem. Ellenkezőleg, a szerelemért a könnyüvérségről lemondani... De mi lett a képeddel? Eladtad?

- Hogyne. Csak azt ne kérdezd: hogy? Azóta mással foglalkozom. Arczképfestéssel. Gyakorlom magam a karakter gyors megtalálásában. Legutóbb akadémiai professzoromat

festettem meg. Az ősszel kiállítom Pesten. Talán kapok majd egy-két megrendelést. De mi ez a gondjaimhoz képest!? - s lehajtotta a fejét.

Ákos meglepetve nézte. A könnyüvéru ifjúból egész komoly embert csinált a szerelem.

- Ne busulj pajtás! Most jó uton vagy. Tanulj valamit az angoloktól. Akarj. Energiával mindent elérhetsz.

- Igaz, de ha te láttad volna Tiziano keztyüs emberét a Louvre-ban, nem így beszélnél. Micsoda hatalmas művészet! Hol vagyok én attól! Lucy pedig azelőtt állott sokáig, gondolkozva, mélyen elmerülve. Aztán csak azt mondta: «It is art! - Ez a művészet!» - s milyen igaza volt... Mi pedig állunk az ut elején és dolgozunk, ki bátran, ki bátortalanul, pedig mily meddők a mi törekvéseink amazok eredményeihez képest? A boldogságom és a művészi eredmények így nőttek össze. Hát nem kell itt kétségbeesni?

- Dehogyan kell! Ellenkezőleg. Csak akarni kell. De nem a kávéházi asztal mellett, hanem munkában, dolgozás közben, az érzés pedig csak emelje a munkakedvünket... Másnak is van bánata. De belefojtja a munkába. Másnak is van izgalma, olyiknak keserves csalódása. De belefojtja a munkába. Engem is megkísértett az élet. De belefojtom a munkába. Volt - nincs. De a jövő a miénk...

Aztán beszélt a neuilly-i kertről, a virágjairól, a fáiról, a nagy platán széles leveleiről, Verebély Géza csak hallgatta, önfeledten és ki tudja hová szálltak titkos gondolatai? Talán az első emeleti szobába, ahol egyenletes, nyugodt lélegzéssel alszik egy szőke leány, s álmodik szépet, müncheni atelier-együttlétről, párisi sétákról, versaillesi kirándulásokról, arról a csodaszép két hétről, melynek lesz-e folytatása?

Éjfél már rég elmúlt, amikor elváltak, Ákos kocsiba ült, hazahajtatott. Nagy üdítő álomba merült. Álmában Lórit látta, más férfi karján, s hideg verejtékbe fürödve ébredt fel. Nagyot nyújtózott, hogy kiszállt az ágyból. Ment ki a kertbe, a virágjai közé s nézte a nagy levelű platánt, amint a reggeli szellő lengeti, nézte a napfény játékát a lombok között, a mind tűzesebb színeket, azok változatait, árnyalatait, a színes árnyékokat és elgondolkodott. Mint él körülötte minden, válik színné a forma is, mint vesznek el a forma vonalai, bele a színbe, a színfoltokba! Itt ő valami ujat lát, valami szavakba nem foghatót, egy eleven életet, melyet színek alkotnak, színek, melyeket viszont a fény teremt, amint végig fut a fák között, a virágok fölött, elsuhan a pázsiton, megremegetti a szirmokat, fokozza a színek tűzét, ezer reflexet bocsátva szabadon. Ah, ha ezt a szabadon áramló, a végtelent betöltő, napsütötte fényt odacsálhatná vásznára! Ah, hogy szeretné megőrizni a színek tűzét, el nem mosni a plasztikai hatást, s amellett visszaadni a szeme előtt lefolyó tündéri fényárt, melyben tánczolnak a színfoltok és egymásba olvadnak hatalmas harmoniában, egyszerre, egyidőben!

Ült hát vászna előtt, elgondolkodva, mélyen. Mi itt a megoldás? Mire építse fel a harmoniát? A színek egyensúlyára? Meghamisítsa a természetet? Önkényesen bánjon el a színekkel? Dekorativ hatásokat keressen? Neki az igazság kellett. Az, amit maga előtt látott. Konvencziók nélkül. A napfény, a ragyogás, a fénymámor.

És dél lett, és este, de se másnap, se később ettől a maga elé rótt problémától nem tudott szabadulni. Csak a fényt látta, ébren és álmában, üldözte a fény, melyet nem tudott megfogni, kisiklott a kezei közül, valahányszor csak magához csalogatta. Így telt el, meddő kísérletezések közt az egész nyár s mire megsárgultak és hullani kezdtek a falevelek, elhatározta, hogy bemegy a városba, s folytatni fogja akt-tanulmányait a Julien-iskolában. Átment előbb Munkácsyhoz, bucsuzni.

Második fejezet.

Amint belépett a műteremnek nevezett hodályba, ott találta a mestert, amint neveket diktált a feleségének, aki borítékokat czimzett meg. Munkácsyné nagy örömmel fogadta.

- Csakhogy végre láthatom. Mindig kikerültük egymást. Pedig Miska már sokszor emlegette. És mindig olyan igaz szeretettel!... Kérlek Miska, keresd ki Ákos ur meghívóját. Mert önnek is el kell jönnie. A jövő pénteken lesz a szezonmegnyitó estélyünk. Okvetlenül elvárom.

- El bizony, - mondotta a mester. Nagyon bántana, ha nem jönnél el. Legyen ott egy jó emberem is a nagy ismeretlen tengerben... tette hozzá magyarul.

Hát elment. Mikor az Avenue-Villiersen fekvő palota elé ért, a vendégek már hullámozottak a foyerban. Libériás inasok sorfala közt haladt fel a lépcsőkön, ragyogó fényárban, villany-özönben, selyemsuhogás, dévaj női kacaj hangjai közt. A teremben Munkácsyné fogadta, az első fordulónál szembe jött véle a mester.

- Csakhogy eljöttél... Most aztán nem eresztelek el magam mellől. Megmutogatom a vendégeimet, aki iránt érdeklődöl bemutatom. Van itt egy pár érdekes ember. Amott a terem jobb sarkában, a kandalló előtt egész geniecsoport: Daudet, az a hosszú szakállu, hosszú haju, bánatos arczu ember, mellette jobbról Türr Pista, ösmered, hogyne ösmernéd, - ki ne ösmerné a generálist? A másik Breton, a festő, a parasztképeit ösmered, ugy-e? De nem hiszem hogy nagyon szeretnéd, mi? Mögötte egy félelmetes ember, Albert Wolff, a *Figaro* kritikusa. Drága ember, nagyon. De persze, te még nem érted?

Eközben a csoporthoz kerültek.

- Uraim, bemutatok önöknek egy fiatal magyar festőt, a jövő emberét.

Az urak kezét fogták vele, de a társalgás megakadt. Ákos szerényen félreállott, Daudet megszólította:

- Kiállított már?

- Nem uram, - csak a legközelebbi Szalonban, - így hát nagyon is a jövő embere vagyok, a kétes jövőé.

- Istenem, hogy irigylem önt. A legnagyobb boldogság: a siker küszöbén állani! Látja ezt a sok «beérkezett» embert? Nézzen körül, - az mind örömmel cserélne önrel. A legnagyobb kin a siker. A boldogság a várakozás. Mert ime...

Egy szép asszony megérintette a legyezőjével. Daudet hátrafordult.

- Ah, ön az asszonyom?...

Karját nyújtotta és belevegyültek a tömegbe. Mert egyedül akartak maradni.

Ákosért már jött a mester. Egy angolos formájú urnak mutatta be.

- Blowitz ur, a *Times* francia levelezője, - mondotta. Fejedelem, - ime kegyes pártfogásába ajánlok önnek egy arra érdemes embert. Egy fiatal festő, akit a Szalonban felfedezhet. Ön szereti az értékes ismeretleneket.

A nagy ujságíró finoman mosolygott:

- Akit a mester ajánl, azt én bizalommal fogadom. Hol van a műterme?

Ákos zavartan felelt:

- Egyelőre csak egy kis udvari szobám van, - majd a Julienbe fogok eljárni - tanulni - aztán...

- Tulságosan szerény a fiu - mondotta a mester. Lesz még neked ennél fényesebb palotád is...

Ákos - hogy hogy nem? - e pillanatban régi tanítómesterére gondolt, s megdöbben: «Palotám? Hogy eláruljam a művészetet? A művészet véretem kívánja. Azt odaadom. De el nem árulom soha.»

A nagy ujságíró, minekutána czeremoniásan köszöntötte, már elvegyült a tömegben.

- Nem néznéd meg a termeket? - kérdezte a mester. Legalább körüljárunk... s vitte teremről teremre, utoljára a kis műtermébe, ahol a falon, állványokon, szerteszét, képek voltak felállítva, ragyogó környezetben. Ákos a környezettől nem látta a képeket. Az ajtók, ajtófélfák, a mennyezet mind csupa műemlek, hatalmas kandalló, régi faragott butorok, gobelinek, keleti szőnyegek székekre dobva, mind művészi átabotában, festői csoportokat alkotva. Bronz és márvány szobrocskák, ezüst, elefántcsont és porcellán apróságok szertehintve. Mindent egy sajátos izlés foglalt össze. Nem az amatőr kedvtelése, hanem egy tudatosan rendező kéz. Ákost ez a kulturától hangos környezet elbódította. Csak sötét foltnak látta a remek faragású holland szekrényt, csak fénylő síknak a hatalmas kandallót, melyet csavart oszlopok fogtak körül. E fényfoltokban aztán kezdett eligazolódni. Leült a szőnyegsátor elé, s rendezte benyomásait. A mester melléje heveredett. A teremben alig voltak, azok is kivonultak a buffet felé. Egyszerre csak egyedül maradtak.

- Itt szoktam pihenni, gondolatban festeni - mondotta a mester. A legszebb vízióim itt támadnak. Itt vannak legjobb barátaim is. Sajnos, mind már csak egy-egy emlék. De a falról mindegyik sokat beszél hozzám...

A teremből behallatszott a vendégsereg vidám zaja. Ákos körülnézett a falakon függő képeken s megkérdezte, kik festették?

- Főleg három érdekel a legjobban. Courbet-t akkor ösmertem meg, amikor tetőpontján állott hírnevének, hogy aztán gyorsan eltemesse a forduló szerencse. Vele igaztalanul bántak a francziák. Politikát vittek be a megítélésébe. Pedig micsoda hatalmas művész volt! Látod ott azt a fejet? Tőle tanultam meg, mint kell az ecsettel bánni. Leibl is sokat tanult tőle. Azért szeretem azt a két bajor asszonyát...

- S a harmadik?

- Az kenyeres pajtásom volt. Paál László. Azt az erdőmélyét legjobb idejében festette. Nincs sok olyan piktor a világon, aki utána csinálja.

- Paál László? Ki az?

- Nem ösmerheted. Fiatalon halt meg, a charentoni betegházban. Én temettem el, csak én sirattam el. Nagy piktor volt, ugy-e?

De már gyűltek be ide is az emberek, mind tiszteletteljesen fogta körül a mestert. Különösen egy papos külsejű, kis tömzsi ember szorongatta kezét, s nevetett hozzá jóízűen, miközben minden szavát csakugy leste a környezete.

- Hallom, hogy új kompozícióján igen szorgalmasan dolgozik. Kitüntetésnek venném, ha annak idején, ha már látni lehet, megtisztel meghívásával. Nehogy úgy járjak vele, mint a *Krisztus Pilátus előtt*-tel, amikor csak a kész eredményt láthattam, noha már azelőtt is - láthatlanul - sokat voltunk együtt.

- Ah, kedves mester - én is ezt óhajtom. De most már nagyon nehezen megy a munka. Egyre nagyobb nehézségekre akadok... Vénülök nagyon.

- Nem, kedves barátom, nem jól fejezi ki magát. A vénülés csak azok sorsa, akik nem gondolkodnak. Mi ránk, a korral, az élvezetek növekedése várakozik.

- Önre, a filozófusra talán. De a művészt az ösztöne vezeti, - szólt közbe egy magas, sovány arcú ur.

- Igaza lehet herczeg - fordult feléje a kis papos formájú filozófus, s ment tovább, élénk diskurzusba mélyedve.

- Kik voltak ezek? - kérdezte magyarul Ákos a mestert.

- Az egyik Renan, a másik Bonaparte herczeg, a nagy bibliofil. Ez a Renan érdekes ember. Azt képzelem, hogy tőle vettem Krisztusomat. Mikor ugyanis Sedelmeyer bemutatta a közönségnek a *Krisztus Pilátus előtt*-et, a nagy tömegben, mindenki szemeláttára egyszer csak átölel, megcsókol ez a papos formájú kis ember és emfázissal kiáltja:

- Mester, te megfestetted az én Krisztusomat!

- Igaz, igaz - bravó - kiáltják felém és én egyre csak szabadkozom, de hiába, a bravózás nem szűnik meg, pedig ugyancsak furta az oldalamat, hogy ki a fenének a Krisztusát festettem meg? Nagy nehezen elfogom a feleségemet és megkérdem tőle, ki volt az a pap?

- Hát Renan, Monsieur Renan, - szólt az asszony.

Ott voltam, ahol a mádi zsidó. Renan? Ki az a Renan? - tanakodtam. Mert istenbizony, én akkor még nem is sejtettem, hogy van a világon egy Renan, aki könyvet írt Krisztus Urunkról. Később ugyan elkezdtem olvasni, de sohasem jutottam a végére. De azért rajtam száradt, hogy Renan Krisztusát festettem meg. Magyarázták, irtak róla, erősítették, sőt volt már olyan pillanatom is, amikor majdhogya el nem hittem magam is... tette hozzá a mester mosolyogva.

Ujra barátai vették körül, akik igen hangosan örvendtek a viszontlátásnak. Mind vágyott látni az új mesterművet. Ez pedig a mestert jobban elkészerítette. Ő tudta, hogy a kép még a fejében sem kész. Nem hogy a vásznon.

Mikor egyedül maradt, felsóhajtott:

- Hiába, jó az ős. Ha nekem a *Honfoglaláshoz* is volna egy olyan segitőm, mint a *Krisztushoz*. Az segített a képhez. Abból indultam ki.

- Mi volt az?

- Egyszer szomorkodva sétáltam a Szajna partján, azon tünődve, mihez kezdjek? Műkereskedőm, Sedelmeyer historiát szeretett volna kapni, vagy bibliai tárgyat, - de engem színproble-mák bántottak akkor. Szerettem volna éles, nagy színellentéteket összehangolni, de úgy, hogy minden szín jogaihoz jusson. Mihez lehetne ezt kapcsolni? Egyszer csak egy antikvárius ablakában meglátok egy fotografiát, azt ábrázolta, hogy két római lándzsás katona közt áll Krisztus a trónon ülő Pilátus előtt. Körülötte, jobbról-balról, öreg zsidók állanak. A kép megkapott. Ebből csinálom én képet! Olyan egyszerű volt a kompozíció, oly primitív és naív, - még most is le tudnám emlékezetből rajzolni. Valahol, ott a sublád fiókjában meg is találhatod.

- Ki festette?

- Nem tudom. Egy régi olasz mester, - ha jól emlékszem falkép valami kolostorban.

- Akkor Firenzében lesz. Fra Angelico festhette...

- Az az, Fra Angelico. Én, mondom, nem láttam. Engem, ez a fotografia inspirált, azt fejlesz-tettem aztán úgy, ahogy a lelkemben láttam. De Renan... azt nem ösmertem. Ha a *Honfoglaláshoz* is kaphatnék egy ilyen elődöt!

- Nem kell már annak. Higgye el kedves mester, - meglesz az így is... Munkácsy arcza felderült és már éppen szólni akart, amikor elibé állott egy őszhajú, de piros arcú ur, csupa

derü, csupa önérzet, a becsületrend tisztí keresztjével, a karján vezetve egy fiatal lányt, fehér selyemben, görög profillal, kontyba kötött hajjal, egy bájos, légies teremtményt, betegesen sápadt arczsinnel, égő, fekete szemekkel. A kicsattanó Életkedv vezette karján az életből lábujj-hegyen, halkan, lopva tovasuhanó Sorvadást. Ákos megdöbbenve nézte ezt a bizarr jelenséget. Munkácsy felugrott, melegen megrázta barátja kezét, s a hölgyet átölelte, gyöngéden, vigyázva, szeretettel.

- Oh kedves régi, de örökifju barátom, - lelkesedett. S ön Margit, - mint látom megerősödve, kitűnő színben érkezett vissza. De engedjék meg, hogy bemutassam fiatal barátomat, - kérlek egy igen tehetséges fiatal festő, neked igen nagy tisztelő, alig egy pár percze beszélünk rólad. Foglaljatok helyet.

Ákos örömmel hallotta a kitűnő festő nevét s noha a mesterrel sohasem beszélt róla, de - gondolta - ez a párisi udvariasság. Itt a konvenczióális hazugság a szabály.

Az örökifju Jean-Paul Constant melegen megrázta a kezét, s tele szájjal mondotta:

- Akit barátom, a nagy mester ajánl, azt én bizalommal fogadom. Örvendek, hogy megismerhettem.

- Hm, - gondolta Ákos, - akárcsak Blowitz, a *Times* embere, a fejedelem. Itt úgy látszik egyformán beszélnek az emberek.

Eközben a társaság a szőnyeg-sátorban letelepedett, a szolgák frissítőket hoztak és a két régi barát halkan beszélgetni kezdett. Ákos a lányhoz fordult.

- Tudja-e, hogy kegyed az első francia nő, akit megösmertem?

A lány rávetette hosszú szempillájú szemét, s érdeklődve nézett a szemébe. Leült s helylyel kínálta meg Ákost is.

- Tehát most van először Párisban?

S ezzel megkezdődött egy banális, hangos beszélgetés, mialatt mindketten egyebekre gondoltak. A fiut a nő beteges szépsége megigézte, a leányt pedig a férfi hatalmas ereje. Mint a kigyóbüvölő szegezte rá tekintetét, le nem vette róla egy pillanatra sem, de tücsövát dobott feléje, sistergő, cikázó fénykévét, bátor egyenesen a szeme közé, mialatt a másik nagy, vakító fehér nyakát és hegyes állát nézte, mereven. Ezalatt elpirult, ami által sápadt arcza szint nyert és ez még jobban kiemelte szemének pazar sötét fényét. Aztán beszéltek tovább, jelentéktelen szavakat mondva egymásnak, pedig lelkükben már mind határozottabb formát öltött a tudat, hogy megtalálták egymást. Mikor a két öreg mester felállott és karonfogva mentek a nagy terembe, ők ott maradtak egymás mellett, mozdulatlanul. Ugy érezték, hogy testük zsibbadtan, megmeredt. Hogy nem képesek felállani. Hogy kell egymás hangját hallaniok. Hogy e hangban villanyszikrák pattognak.

Benn a teremben nyüzsgött-mozgott a tömeg, csak itt-ott hangzott ki egy-egy artikulált hang.

Ők mindezt nem hallották. Észrevétlenül már egymás életét beszéltek el. Mert ösmerniök kell a multat. Mindent tudniok kell egymásról. Mit láttak, mit olvastak, kik a kedvenc íróik, művészeik, szindarabjaik? Ujjongtak, ha egyszer-egyszer közös ideálokra találtak. A leány ösmert mindenkit. Tudott érdekes apróságokat mindenkiről. Ákos érdeklődve hallgatta.

- De most beszéljen a maga hazájáról, - mondotta a leány s szeretett volna közelebb csuszni hozzá. De nem tudott. Mintha oda lett volna szögezve. Csak ránézett Ákosra, a tekintetével hívta közelebb magához. Ákos megértette. Meg akart ő is mozdulni, mialatt beszélt az öreg édesanyjáról, a váradi szőlőkről, a zöld zsalugáteres házról... Beszélt és szeretett volna a leány mellé huzódni, hogy megsimogassa a hosszú, sovány, finom rajzu ujjait, lassan, mintha bársonyt simogatna. De nem tudott. Mintha oda lett volna szögezve.

Micsoda ígézet ez?

- Margit, tudod-e, hogy reggel lesz? - kérdezte az apja mikor visszatért hozzájuk.

- Ah, édes apám, oly gyorsan mult el az idő!

Az apja arcza felderült. Odafordult Munkácsyhoz.

- Látja, kedves mester? Önnél a fiatal leányok is milyen kitűnően találják magukat.

Aztán Ákoshoz fordult:

- De ebben bizonyára önnek is érdeme van. Nem akarna-e máskor is örömet okozni nékem? Legyen szerencsém, látogasson meg, most egy pár érdekes arcképet fejeztem be.

Margit gyorsan hozzá fordult:

- Nekem pedig ugyanis tartozik a folytatással. Mikor hallom?

- Amikor kegyesen megengedi. Én mindig rendelkezésére állok.

Kikísérte a kocsig, a lány hosszasan kezében felejtette a kezét. Érezte annak tüztét.

- Tehát holnapután, - viszontlátásra!

Ákos visszament, hogy elbucsuzzék a mestertől, de nem találta. Kisietett a tömegből és ment haza. Már derengett, mikor ágyba került. Homályos, nehéz gondolatai voltak és mihamar elaludt. Reggelre kelve, mit reggelre, már dél is rég elmúlt, amikor az utcára lépett s ment egyenesen a Julien-iskolába, hogy beiratkozzék. De csak a következő héten kezdett el dolgozni. Addig járta Páris gyűjteményeit és rendkívül frissnek, könnyűnek érezte magát. Fogékony volt a művészi benyomások iránt, de csodálatos, mindegyre erősebben ébredezett benne egy titkos érzés, egy ellenállhatatlan hajlam, mely a fényfestőkhöz vonzotta. Watteau lebegő vonalai, gyöngéd színátmenetei, melyek sohasem nyugosznak meg, de hullámszerűen élnek, vibrálnak, mint a vér ereinkben, lefokozott tónusai, melyek - mint a vízfesményekeken - könnyedén olvadoznak, elragadták. Másik kedvencze Corot lett, az igazi kolorista, aki nem színekkel, de színértékkel fejez ki végtelen sok színt. Most már tisztára elfordult Bastien-Lepagétól. Megtalálta őseit. Főleg Delacroix lett kedvencze. Mert olyan egységesen lát. Mert fölösleges részletek nélkül egységeket teremt. Színei ragyogtak, de egyik sem élt külön életet. Courbet életigazsága, vadul száguldó ecsete, felderülő színei lekötötték. Érezte, hogy ezek is azt keresték, amit ő, de nem találták meg. A probléma megoldását más úton kell megkísérelni. Művészi vándorlásai közt két jelenség vezette nyomra. Az egyik Versaillesban, ahol Delacroix-nak a taillebourgi csatát ábrázoló képén meglátta a rózsaszín reflexekbe omló fehér lovat. A színes árnyék és a reflexek kikeresése útján kell elindulni, ismételte magában. Csak már tavasz volna megint s itt volna a napsugár, a pazarul vakító fény. Ezenkép fogom megpróbálni! De szeget ütött a fejében egy kis képboltban látott kép, helyesebben annak a címe: Esti impresszió. Bitümbé mártott sötét színharmonia volt az is, (meg se nézte, ki festette), de a címe eszébe juttatta nem egy megfigyelését, melyet a szabadban tett. A mindegyre változó fényhatás mint változtat hangulatot, benyomást, érzést. És minő gyorsasággal. Minő egységesítő erővel! Most már megértette, mi az, ami annyira tetszett neki a Louvre-ban némely régi mesternél: Franz Hals cigányasszonyánál az elillanó mosoly kitűnő megrögzítése, Van der Meernél a csipkeverő lány arczára ráhulló fény, mely szinte glóriába vonja a munkájára ráhajló lány ovális fejét. Most már ezt kereste mindenütt, ezekkel a gondolatokkal járt-kelt muzeumról-muzeumra s mind határozottabban látta, hogy valamit meg kell találnia, mert addig nem lesz nyugalma.

Már alig tudott ránézni a régi dolgaira. A falhoz fordította őket, hogy ne legyenek szembe előtt. Az akadémiában mindjárt az első héten feltűnt, mert kedvére való helyet talált, olyat, amelyet egyik társa sem akart elfoglalni, mindjárt az ablak mellett, ahonnan az aktot szinte fénybe

mártva látta, felbomlott konturokkal, széteső formákkal. S ő így, foltban, színhatásban, egységben, az impresszió igazságában festette. Társai csodálkozva nézték, főleg az idegenek s az egyik, egy angol fiú megkérdezte:

- Miért hagyja magát kitolatni? Joga van köztünk helyet kérni.

Az erős izmaira gondolt az ánglius, magában ismételve, hogy minő boxokkal látná ő el azt az embert, aki vele így merészelne eljárni. Ákos megnyugtatta, hogy ezt a helyet ő maga kereste ki magának, mert így akarja tanulmányozni a formákat. De már erre megindult a vita. Nagyon sokan vettek benne részt. A világítás törvényeit hadarták, úgy, ahogy mesterük unos-untalan ismételte elöttük. Ákos megmaradt a helyén rendületlenül.

- Engem a fény s annak játéka érdekel. Én a napsütötte fényt is festeni akarom tavasszal. Jó lesz ez előtanulmánynak.

A fiuk vállat vontak, otthagyták és kész voltak ítéletükkel:

- Ebből se lesz soha semmi! Aki a formát nem becsüli, nem lehet piktör. A forma a fő.

Hét végén jött a mester korrigálni. Ákos kész volt a dolgával, de a mester szótlanul elhaladt mellette. Mindenki fellélegzett. Hát nekik volt igazuk!

Ákos a másik héten beállott a sorba. Mindenki elfojtott egy mosolyt. Az idegen meggondolta magát. Aztán a harmadik napon elkészült. Társai nagyot néztek: ez aztán a helyre legény! Hiszen ez bámulatosan sokat tud. Ha ez experimentál, akkor ahhoz joga van. Most már megnézzük a dolgát. A hét végére elkészült egy másik munkájával is, a legmerészebb rövidülésből nézve az aktot, mindjárt a modell-podium alatt ülve, hogy alulról felfelé lásson. Mikor a hét végén jött a mester, meglepetve kiáltott fel:

- Hát minek jár maga ide? Nincs ezeken mit korrigálni!

- Engedelmet akarok csak kérni, hogy fényt tanulmányokat csinálhassak.

- Ah, hát ön festette a mult héten azt az aktot, melynek szinte szétesett minden formája? Igen. Mire való önnek ez az extravagáns munka, önnek, akinek ilyen biztos formaérzéke van?

- Mert, mint mondtam, fényt tanulmányokat akarok csinálni. A pleinairt ez közelíti meg.

A szó a levegőben volt. A festők egy csapatja ezt kereste. De a Julienben ekkor még bombaként hatott.

A mester, mintha vipera csipte volna meg, felkiáltott:

- Hogyan, ön is pleinairista? Szerencsétlen, ezzel a tudással?!

A fiatal művészek, mint a méhkas, zsongtak:

- Ah, hát ön is hisz a szabad fényben?

- Hisz az egy rengeteg hazugság.

- Annak való, aki nem ösmeri a formát.

A mester rádúplázott:

- Hát látott már ön formátlan emberi testet? Hát van szebb dolog egy szép női aktnál? Hát szabad azt szétszaggatni?

Ákos meglepetve állott rendületlenül e nagy felháborodásban.

- Majd meglátom, hogy mit fogok látni. Elméletben ezt nem lehet megoldani. Csak a megfigyelésnek van igazsága.

A zaj lassan leült. A mester, hogy a helyes irányba terelje, neki ítélte a heti verseny díját, rajzát megvétette az iskolával s kitűzte a falra.

De Ákos azért egyre a fény után sóvárgott.

Harmadik fejezet.

Jöttek aztán a téli napok, igazi párisi tél, havat alig látott, inkább esett, hűvös volt, nedves volt, köd volt, de azért néhanapján előbukkant a nap is. Ákos ilyenkor fellélegzett. Ment ki a Szajna partjára és hosszas kóborlások közt nézte a levegőt, a szürke eget, az árnyékok színét, a tompa napfény játékát a formákon s egyre kereste a szétszórt világítás titkát. Egy este a Mont-martre kis utcái közé került. A lámpák fénye felcsillogott, az utcákon kóbor árnyékok suhantak el mellette s itt-ott egy-egy korcsmából női vihogás, ének, tört zene hangja csapott ki feléje. Nesztelenül haladt ez imbolygó félhomályban. Egyszerre csak mély, sonorikus, tompa bugással jajongott fel egy kisbögő zokogása, magyar dal a párisi korcsmából, azt sirva-zokogva, hogy: «Hét csillagból áll a gönczöl szekere»... Megállott, mintha odaszögezték volna. Majd hirtelen elhatározással belépett. Kórusban hangzott feléje a tréfás guny dal: *Oh la, la, cette gueule et binette, oh la, la, cette gueule qu'il a...* A vendégek kórusban tapsolták hozzá a ritmust. Ákost egy pillanatra megrázták a kitörő jókedv, de mikor a társaság feléje rohant, átölelték, szorongatták, akkor látta csak, hogy valamennyi julienbéli társa. Egy pillanat alatt otthonosan érezte magát közöttük. Egyszerre a kisbögőre nézett. Az is festő volt, látta is néha az iskolában, de nem tudta, hogy magyar.

- Jó estét, hát ön is magyar? - szólott hozzá.

- Bizony magyar, koldus magyar - felelte keserűen s újra a kisbögőjére hajolt.

Rendelt egy pohár sört s vidáman hallgatta a fiúk zajongását.

- Rajongunk a magyar nótáért. Monsieur Sanyi nagyszerűen huzza. Igazi művész a hangszerén - mondták a fiúk.

Ákost magával ragadták a hazai hangok és kisvártatva együtt füttyölt a bögővel, szomorúan keserves dalokat. A fiúk elcsendesedtek és nagy élvezettel hallgatták őket. A szomszéd asztaloktól felugráltak a vendégek, egy pár vidám lány, belecsimpaszkodva a szeretőikbe, odaállottak az asztal köré, egy test, egy lélek volt már az egész korcsma. Majd mikor vidám, ropogós csárdásokat kezdett füttyölni Ákos, hangos kacajtól visszhangzott a Mont-martre kurta korcsmája. Már éjfél felé járt, mikor a kisbögős abbahagyta a zenét.

- Most mennem kell, ma nem mulathatok tovább, nincs aprópénzem, keresni kell a holnapi ebédre - mondták. Ugy-e nem haragusztok fiúk?

Egyszerre elhallgattak.

- Igen, Monsieur Sanyit el kell engedni! Sok szerencsét! Sok szerencsét! - kiáltották feléje.

Ákos nem értette, miről van szó. Az egyik francia fiú megmagyarázta.

- Sanyi tőlünk nem fogad el semmit. Pedig abból él, amit a bögőjével keres, hogy másnap az iskolába mehesse dolgozni. Nagy nélkülözéssel küzd szegény ördög...

Ákos meghatva fordult hozzá:

- Pajtás, veled megyek...

Mikor kiértek az éjszakába, a kis tömzsi, nagyfejű fiú hóna alá fogta hangszerét, vitte a szélfogója alatt, lassan, bukdácsolva lépkedve. Ákos megkérdezte tőle:

- S mióta élsz itt Párisban?

- Már két éve is elmúlt. De most már kezd derengeni. Olyik este két-három frankot is keresek. De azelőtt!... Volt idő, mikor nem azért jártam a Julienbe, hogy rajzoljak, hanem, hogy összeszedegessem a törlés közben lehulló kenyérmorzsákat. Komisz idők voltak azok!

Ákos az édes anyjára gondolt, a maga szerencsés helyzetére, amely megadta neki a gondtalan életet, melylyel művészetének szentelhette magát. Sanyi, szegény annál nagyobb hősnek tűnt fel előtte! Micsoda energia, szent akarat, vas jellem lappang ebben a lesóványodott, beesett arcú ifjában. Színarany karakter lehet!

- Láttam, hogy jobbmódu vagy, hát ezért nem közeledtem hozzád. Pedig szerettelek volna átölelni, mikor a multkor keményen odamondtad véleményedet a mesternek. De a benőtt fejű akadémikus iszonyodik a szabad felfogástól, pedig a jövő a tiszta, friss színeké, a napfényé, a benyomások, impressziók őszinte, bátor visszaadásáé. A miénk!

Ákos ujjongott:

- Hát végre találtam valakit, aki megért. Itt mindenki a tarkaságért, a kendőzésért, a hazugságért rajong. Nem látják a levegő, a fény igazságait. De sebj. Meg kell találnom a fény titkát.

- Már sokan keresik. Van nekünk egész nagy kompániánk, az esti órákban együtt vagyunk a *François I.*-ben. Jöjj egyszer közénk. Ott már ösmernek is. Elmondtam nekik a multkori jelenetet a Julienben.

- Szívesen, kedves Sanyi, akár holnap.

- Találsz ott sok érdekes embert, még magyart is, egy szobrászt, aki keménynyaku kálomista, egy alföldi gatyás paraszt fia, gyalog jött ide egy pár éve Párisba. Amint eljut a Luxembourg-muzeumba, a sok jeles szobrász között felfedezi magának mesterül Rodin-t, megtudja a címét s beállít hozzá a műterembe:

- Mester, mondja neki, persze magyarul, - fogadjon fel inasnak.

A mester csodálkozva nézi. Mit beszél, minő nyelven beszél hozzá ez a fiatal gyerek? De az nem tágit. Odaállítja a mestert a modellpodiumra, agyaghoz nyul és elkezd mintázni.

A mesternek megtetszik.

- Restez-vous... mondja neki.

Reszlálni - magyar szó! Ezt megérti és ott marad, azóta gipszöntésből tartja fenn magát s gyűlöli az akadémikus szépségutánczókat, mint jómagam. Abból lesz egyszer az igazi művész!

- De a szobrászt csak nem a fényfestés érdekli?

- Nem ép a festés, de a fény hatása a formákra. Most legutóbb egy mosolygó lánygyerekfejet csinált viaszból, az egész kompánia megbámulta. Azon szinte látni a gyönyörű fényhatásokat... Én nem tudok hozzájutni, hogy dolgozhassak, főleg télen, de a nyáron, ha addig összegyűjtök egy kis összeget, megyek a Bretagneba, valamelyik tengerparti faluba, ott kevés kell s festem a tengert, a napsugaraktól megvilágított, átítatott vizet... Csak már nyár lenne! De most Isten veled! Ide megyek be, itt lókupeczek szoktak mulatni. Talán szerencsém lesz... s eltűnt az ajtó mögött.

Ákos állott és merően nézett utána. Aztán elindult, utcából ki, utcába be. Nem hallotta a szembejövő kifestett arcú lányok csábitgatásait, nem látta a falhoz dülő részeg emberek bukdácsolását, ment előre, keserűséggel a szívében. Megjelent előtte, a maga rémes valóságában, a hirhedt művésznymor, a nagy ábrándokkal, az üres gyomorral, a kétségbeeső

éjjelezésekkel, undorító piszkosságában. Futni kezdett, mintha menekülni akarna előle. De mindjobban belebonyolódott az utcztömkelegbe. Már derengett, mikor egy kocsiállomáshoz ért. Hazahajtatott.

Másnap már dél felé járt az idő, a mikor a Julienbe ért, de Sanyi barátját már ott találta állványa előtt, a mint rajzolt kinos pontossággal. Szerette volna elmondani neki, hogy miért nem keresi a nagy összbenyomást, de Sanyi megelőzte:

- Látod, hogy kinlódom a részletekkel? Ez olyan, mint az énekesnek a skálázás. Jó ez előgyakorlatnak.

Együtt ebédeltek és délután elmentek a *François I.*-be. Egy hosszú asztalnál együtt ült az egész társaság. Ákost szívesen fogadták, jó hír előzte meg, tudták, hogy az érdekli, a mi őket, a pleinair problémája, azt keresi, a mit ők, az új és újabb, egyre változó benyomások visszaadását, a futó, illanó, fugitiv hatásokat. Sokat beszéltek erről. Valahogy meg kellene rögzíteni ezeket az alig egy perczig élő, elsuhanó tüneteményeket, a maguk csodás gazdagságában, a mint nagy színtegységeket alkotva, rengeteg, egymást kiegészítő, orchestrális hatásokat szülő színharmoniákban jelentkeznek. De hogyan? Mindegyik beszámolt kísérleteiről. Egy hosszú haju, horihorgas ember, nagy emfázissal beszélt, hogy padlás szobája ablakából lenézve, minő apró, mozgó, eleven pontoknak látta az utcán nyüzsgő embereket, mintha hangyaboly lenne, s hogy az egész napot e jellegzetes pontok kikeresésében töltötte. A másik azt beszélt, hogy a múlt héten, a szép száraz napokon, künn volt Páris környékén, s ugyanazon motivumot, melyet előzetesen felvázolt, hat vásznon, hat különböző hangulatban festette meg. De egyik sem ad teljes képet. Most várja a legközelebbi száraz, téli napot. Meglesi a hasonló hangulatokat és folytatni fogja a festést, Talán így, gyors és villámszem megrögzítésben, jön a probléma nyitjára...

Eközben szapulták az akadémikusokat, még Bastien-Lepage-t is, akit nem tartottak igaz művésznek.

- Egy egyszerű megalkuvó. A pleinair Bouguereauja, - mondotta egy kicsi, nagy kerek fejű ember, Degas, a ki pasztelleket festett.

A szomszédja a fülibe sugta:

- Te, micsoda bravuros rajzoló ez az ember! Ilyen még nem volt. Erősebb Ingres-nél. Olyan rövidüléseket tud, hogy szabad szemmel alig lát olyanokat valaki. A momentfotografia meg mindég igazolja.

Egyszerre, nagy zajjal bejön egy bizarul öltözött fiatal ember.

- Pajtások, - kiáltja, - George Petit-től jövök, a rokkantak kiállításáról, Bouguereau, Jean-Paul Constant, Carolus-Duran és társai műremekei közül. Már meg is irtam a *Revue blanche*-nak a kiállítási kritikámat. Meghallgatjátok?

- Halljuk! Halljuk! - kiáltották és előre nevettek a fekete bársonykabátos élczein.

Ákos megrázkódott, hogy a Jean-Paul Constant nevét meghallotta. A vidám öreg ur ugyan-csak megtépázva került ki ebből a kritikából, mely nem ösmert kiméletet, sem kegyeletet, sem tiszteletet, itt elvek küzdöttek elvek ellen, a beérkezettek és maradiak gyűlöletének hangja volt ez, s rajongás az ismeretlen iránt, melyet megösmerni vágytak. «Mi nem azt mondjuk, a mit Taine mondott, hogy a festmény főhőse a fény. Nem, a festmény főhőse a ragyogó, szabadon áramló, mindenüvé behatoló, mindent átalakító, cikázó napfény, ezer reflexeivel, a mint feltüzeli a szint, vakító fényfoltokat teremve!»

- Bravo, bravo, kiáltották, tapsba törve ki.

Ákos odaszólt a szomszédjához:

- Helyes, helyes, - de hogy kell a fényfoltot hösszé tenni?

- Majd megtaláljuk, - csak keresni kell. De azok a vén majmok, a pénzen és hatalmon ülők, éppen ennek a lehetőségét tagadják, hazudnak, kendőznek, parfümös ecsettel dolgoznak. Le a hazugsággal! Keresni kell az igazságot!...

Zugott a feje Ákosnak, mikor bandukolt haza a forradalmárok tanyájáról. Szerencsére esett az eső s a locspocsos időben csak lassan haladhatott előre. A Grand Café előtt megállott, benézett és meglátta a Lohengrinisták egyik tagját, a ki az Akadémián mindég díjat nyert s csak úgy duzzadt az önérettől.

- Ellentétnek ez nagyon jó lesz. Gyerünk be!

Nagy grandezzával fogadták:

- Hát itt vagy Párisban te is? Igaz, hallottam félfüllel, Verebély beszélte. Én most Pestről jövök, a hol a kiállításon aranyérmet nyertem egy kompozíciómmal. Itt vannak a kritikák, - mondotta és előhuzott a zsebéből egy paksamétát. Ne mondd, hogy mint a Lily kapitányánál, véletlenül vannak nálam. Nem véletlenül, hanem szándékosan, mert holnap elviszem Munkácsyhoz, - hadd pukkadjon a vén csataló.

- De kedves öregem, - hát azt hiszed, hogy nem látott még a mester aranyérmes legényt? Aztán azt hiszed, hogy nem kapott még ő ilyen kritikát?

- Kérlek, te még mindég nem érted a tréfát, - mondotta elrestelkedve, s gyűrte össze a kritikákat.

- Jó, jó értem. De hát mit csináltál tulajdonkép Pista?

- Egy interieurt, egészen világos képet, gyöngéd emailszinekből, lágyan kezelve, telve miniatürszerű finomságokkal, Dagnan-Bouveret is aláírhatta volna. Barátom, micsoda kolorisztikus hatások voltak azon... A muzeumnak vették meg. A mintarajziskolások seregestül állották körül...

- Voltál sok zsuron? Kaptál bankettet? Vagy-e már a Ferencz-József rend lovagja?...

- Ugyan, ugyan, de magasan tartod az orrod. Talán fáj a sikerem?

- Nekem nem, de Dagnan-Bouveretnek bizonyára nagyon. Csakis azt érdekelheti. Azelőtt Mierist, majd Wagnert, aztán Bastien-Lepaget, most Dagnan-Bouveret pipáltad le. Fene-gyerek vagy te, Pista!

- Könnyű ezt mondani. Tessék utánam csinálni!

- Na ebben neked van igazad. Kérlek, hát te még mindég nem érted a tréfát?... De beszélj valamit Verebélyről. Mit csinál?

- Az barátom nagy bajban van. Most kiállított egy portrét. Jó dolog. Van benne karakter. Tetszett is. De képzeld, egyszer csak kap az anglusoktól egy levelet, melyben az apja vagy a lány bátyja értesíti, hogy megtudták a levelezését Lucyvel s kijelentik, hogy ezt, - a mint az egy gentleman-hez illik, - be kell szüntetnie. Ellenben, ha megnyeri Párisban az aranyérmet - jelentkezhetik. Képzeld el Gézát. Pesten van, alig keres valamit, anyját, testvéreit kell eltartania, - s akkor azt írják neki, hogy nyerje meg a párisi aranyérmet. Ebben a lelki-állapotban hagytam el. De meglepett, hogy mennyire nem volt csüggedt. Bizott a jövőjében. Mit gondolsz?

- Ki láthat a jövőbe? Gézának előkelő kvalitásai vannak, főleg olyanok, a melyek egy arc-képfestőnek előnyére szolgálnak. Nem csak mint festő, de mint ember is kiváló. Igazi

charmeur. Amellett nagy energiája van. Az angoloktól nem lep meg a feltétel. Azok praktikus emberek. Egy arczképfestőnek, a ki nem tud aranyérmet nyerni, nincsen jövője. Ők pedig a lány jövőjéről akartak gondoskodni. Rendben van.

Lassacskán megtelt az asztaluk párisi magyarokkal. Egy fiatal mérnök ült közéjük egy franczia lánynyal, a ki hűséges barátnője, szerény egyszerű teremtés, a ki megbecsüli a szerencsáját, hogy nem kell pénzkereséssel törődnie. A mérnök igen tehetséges ember, kitűnő matematikus, már az Institut-ben is bemutatták dolgozatait. De végtelen száraz ember. A lány azonban hálásan ragaszkodik hozzá. Később jött egy ütött-kopott külsejű nyugalmazott diplomata, a ki mindent tudott, falta az ujságokat, lesajnálta Angliát ép úgy, mint hazánkat, ösmerte a köztársasági elnök legtitkosabb gondolatát, folyton jósolt, s egyre dicsekedett az eredményekkel.

Ákos elálmosodott, Jób Pistával mihamar otthagya a társaságot és mentek haza s folyton egyuton, utóbb kisült, hogy ugyanazon szállóban laknak. Ennek megörvendtek, főleg Pista, mert szerette mutogatni a képeit.

- Mikor kélsz fel, Ákos?
- Már tizkor a Julien-ben vagyok.
- Hogyan? Mire jó az? Hát ki tud neked korrigálni?
- Én magam. Mit csináljak télen?
- Nem értelek. Vegyél egy műtermet és dolgozzál.
- Barátom, engem más célok vezetnek.

Jób Pista megdöbbsent. Más célok? Hát mi ez megint? Ujabb divatok vannak a levegőben? Hogyan, alighogy megtanulta Dagnan-Bouveret-t, megint ujat kell tanulnia? Szinte szorongó félelem fogta el.

- Más célok? Kit láttál?

Ákos mosolygott.

- Te Pista, te javithatatlan vagy. Az előbb kissé nyersen a szemedre hánytam, hogy folyton valakit nézel meg. Mért nem mégysz egyszer őszintén, naivan, a természet elé? Akkor érdemelnéd meg igazán az aranyérmekeket.

Pista elrestelkedett ujfént.

- Nem úgy értettem én azt. Ez neked mániád. Azt hiszed, mindig utánzok valakit... Azt kérdeztem, mit akarsz csinálni? Micsoda új célokról beszéltél?
- Én pleinairt szeretnék festeni.

Pista nem akarta bevallani, hogy nem tudja mi az a pleinair, - hát csak hümmögött, rázta a fejét s mormogott:

- Pleinairt, - pleinairt, - mi az ördögöt?

De azért alig várta, hogy reggel legyen, ment le a szállodához megtudni, mit jelent ez a szó: plein air. Az a szegény ember nem tudta, mit akar? Plein air, - s kimutatott az utcára: az ott pleinair. Ugy? - most már értette Ákost. Nem akar műtermet bérelni, - vagy nem tud, nincs pénze, - hanem az utcán keres genreképre valót. Ahá! - érti. S ebben megnyugodott. Hál' Isten, nincs veszély. Nyugodtan ment a műkereskedésekbe, nézni, tanulni, helyesebben eltanulni...

Ákos azonban arra ébredt fel, hogy Jean-Paul Constantra gondolt, a támadásra, a gunyolódásra, s fájt neki, hogy nem kelhet védelmére. Mert utóbbi időben hol Munkácsyék, a pénteki intim találkozásokon, hol Margit zsurnain, nagyon megszerette ezt az örökké vidám embert, a ki féltő gonddal őrizte a lányát, őrizte és becézgette a szenvedő, hangtalanul, sóhaj, panasz nélkül sindevésző légies lényt. Ezzel belecsalta magát Ákos lelkébe, a hol minderrősebb gyökeret vert a Margithoz való szenvedélyes vonzódás.

Ma ismét Margit zsurnapja volt. Rendesen öt órakor ment el hozzá, de a multkor Margit megígértette véle, hogy hamarabb jön. De milyen szívesen ígérte meg. Legalább egy darabig egyedül maradnak. Ugy történt. Csak az előszobában találkozott az öreg ural, a kit kitörő vidám hangulatban talált.

- Jó napot édes barátom, Margit már várja. Nagy örömnapi van. Olvasta a *Revue blanche*-ot? Sietek a kollegákhoz, - fenomenálisan fogunk mulatni. Hogy lepocsétáztak! A sok koldus irigy, a sok csaholó kutya. Hahaha! Micsoda irigykedés, - nagyszerű! Ez aztán a bolond dolog. Isten megáldja. Megyek, hogy mulattassam véle George Petit-nél a kompániát!...

Mi mulatni való van azon, hogy szemükre hányják konvencziós látásukat? Ezt nem tudta megérteni Ákos. Megkérdezte Margitot.

- Hát maga azt hiszi, hogy annak a kritikusnak van igaza?

- Azt hiszem, hogy a természetnek van igaza.

- Hát a mit az apám fest, nem természet?

- Majdnem. A fölöslegeset kellene csak elhagynia. Azaz, mégsem. Ők így látnak, talán őszinték is, - nem csak az édes apja, de az egész előbbi generáció... És sokáig beszélt a kétféle látásról, az egyikről, a mely mesterséges világításokat keresett, s a másikról, az ő törekvéseiről, mely a világítást sem nem temperálja, sem nem alakítja, hanem veszi úgy, a hogy az a természetben adva van. Közben vendégek érkeztek, s váratlanul eljött Munkácsy is, a ki épp a támadás következtében kereste a Margit apját, hogy ragaszkodásáról biztosítsa, de mikor meghallotta hogy Ákos itt van, bejött hozzájuk.

- Miről beszéltek? - kérdezte Munkácsy Ákost.

Margit felelt.

- A *Revue blanche* kritikájából kiindulva, Ákos ur a pleinairisták mellé állott.

Munkácsy nagyot nézett.

- Hogyan? Te is akkor akarod festeni a természetet, a mikor az gyilkosa lesz a formáknak?

- De mikor a természetben, szétszórt világításban ez az igazság. A ki ezt ki akarja kerülni: ám, keressen más világítási effektusokat. Csak igaz maradjon, hű a természethez. De a ki a szabadba viszi az alakjait, a hol nincs egyoldalról megvilágítva semmi, a mikor a fény körülöleli az alakokat, új formaviszonylatokat, gazdag reflexjátékot teremt, a mikor én mindezt látom, látom a formákon, látom a maga százszorszép pompájában, - mit tegyek? Hazudjak, elvonatkoztatassak, elnyomjak létező, élő, ott lévő hatásokat? Megtűri-e a művészet a hazugságot? Minden művészet, mely a természetet kendőzte, magában hordta a halál csiráját. Én szeretem a napfényt. Nekem fény, ragyogás, fényvibrálás kell. Ezért rajongok. Ezt kutatom. Ennek a titkát lesem...

Margit lelkesen nézett rá.

Ezalatt Munkácsyban kétségek keletkeztek. A Honfoglalásra gondolt, mely szintén a szabadban, napfényben, szétszórt világítás mellett folyik le. És ő mindezt elmellőzte. Igaza volt e fiatal embernek, - mesterséges feltételeket teremtett, - valóban a pusztán, künn a szabadban,

másképp hatnának azok a színek. Mi itt a teendő? Eljött, hogy a hazugnak vélt támadásért felháborodjék s íme, hogy megingott a régi meggyőződéseiben. Nagynehezen feltámaszkodott a székről és fejbólintva, - magába mélyedve - ment ki a szobából.

Margit szeme felragyogott:

- Mintha meggyőzte volna a mestert?

- Mit ér az? Mindnyájan tudjuk, hogy hazugság közt élünk, de nem ösmerjük az igazság útját.

Margit azt gondolta:

- Te fel fogod ösmerni.

Ákos pedig így bucsuzott:

- Ah, Margit, - ha én ösmerném fel!

Negyedik fejezet.

Az enyhe telet kora tavasz váltotta fel. Márczius elején zsendültek a fák, fiatal, gyöngye leveleik félösen bujtak elő s Ákos sietett ki falura, hogy gyönyörködjék az új szépségben. A hagyomány kedvéért Barbizonba vágyott, hogy lássa a fontainebleau-i erdő zöldbeborulását. De megijedt az ott kísértő nagy szellemektől, Millet, Rousseau, Corot emlékeitől s már az első állomások egyikén, ahol a falu mögött egy csodaszép parkokkal kihimezett völgyet látott meg, Villeneuve-St.-Georges-ban kiszállott. Ez lett a kedvenc kirándulóhelye. Napokat töltött ott édes semmittevésben, vászna előtt, lesve a színbeborulást, hogy hirtelen erős munkakedvtől megragadva, egyik tanulmányt a másik után készítse, levegő, ég és parkrészeket vázolva, de mindig az egészhez való viszonyában, a színek és reflexek kikeresésével.

A tavasz mindjobban megerősödött s minekutána beküldte a májusi Szalonba képét, egészen a villeneuve-i szállóba költözött, Párisba csak akkor ment be, ha Margitnak zsurja volt.

Csakhamar egészen jó barátok lettek, ő meg a villeneuve-i völgy, a domboldal, a lankás, az apró kis majorságok, a kastély parkja s ösmerte a szétszórt villákat, melyek még lakatlanul állottak, csak a kertész, ha dolgozott kertjeikben. Az egész vidéket ösmerte. A parasztok tiszteletteljesen köszöntötték.

- Ez aztán az ember - mondták a korcsmában. Milyen fiatal és mennyit dolgozik! A korcsmáros, aki egyszersmind házigazdája volt, ráduplázott, hogy milyen jó franczia, pedig nem is az s menten hozzátette: ide kellene csalogatni egynéhány piktor. Lám, mi lett Barbizonból? Már minden lakója ur, úgy felment ott a telkek ára!

Ákosnak tehát meg volt minden kényelme. Annyi modellt kapott, amennyit csak akart. Mert őt egyre az érdekelte, hogy minő viszonyban van a táj a figurával, minő változások keletkeznek az alakon a fény, a levegőtónus hatása alatt s e változások természetrajzával foglalkozott. Amikor Margittal összejött, hűségesen beszámolt tapasztalatairól. Kezdték érezni, hogy e tanulmányok sikeréhez van kötve a sorsuk. A lány szinte lázasan várta a híreket. Kérdezte izgatottan, mit látott, mit tapasztalt, meg van-e elégedve az eredményekkel? Az idő mindjobban kiderült, Ákos gyönyörű napos délelőttöket élvezett s leste a napfény ragyogását, amint nagy mélységeket futva be, változtatja a színek értékét. Ákos finom valeurérzékével kitartó hűséggel kísérte ezeket nyomon. Margitnak egyre biztató hírekkel kedveskedhetett: ha a plasztikai hatás nem is, de a térhatás megteremtésében nagyot haladt. A probléma közelében van. Dolgozik tovább.

E gondolatok, ez érzések, ily foglalkozás közben kapta a hirt, hogy képét, melyiket is? Igaz, a Münchenben festett képét, elfogadta a Szalon s Margit megkérte, kísérje el a vernisage-ra. Mire bejuthattak a termekbe, a tömeg ellepett minden helyet, csak lépésben haladhattak és nem láttak semmit. Margit elfogadta karját, melyet alig érzett... Egy oldalteremben kevesebben voltak, sőt találtak egy kördiványt, mely üres volt, oda telepedtek, megvárják, míg oszladozik a nép. Idegenek jöttek-mentek körülöttük, úgy érezték magukat, mintha egyedül lennének. Egyszer csak hangos kaczagás riasztja fel őket, persze, hogy Margit apja örült, hogy rátalált lányára és Ákosra.

- Titeket kereslek, hogy elbujtatók ide... de különben jó hely, legalább nem kell a tömegben tolongnotok. Tudja-e Ákos ur, hogy a szépművészetek államtitkára már olvassa a kitüntetések listáját? És tudja-e, hogy ön köztük van? Hogy előkelő helyen van? Sőt, hogy aranyérmet kap, hogy megvették a muzeumok számára a képét?

Ákos elpirult. Főleg, mert mindezt Margit hallotta.

- Óh, köszönöm, uram, hogy e jó híreket hozta. És Margitra nézett. Az szinte könnyező szemekkel, meghatottan szorongatta a kezét.

- Szívesen, barátom, szívesen, de most igyekezzék a kerek Szalon-ba, hogy átvehesse érmét.

- Személyesen?... Az engem igen zavar...

- Ugyan, ugyan, ezen át kell esnünk. Én is átestem, más is, egyikünk se halt bele - nevetett az öreg és már karon fogta Ákost és a lányát.

- Helyet, uraim a kitüntetettnek, helyet, uraim, a művészek! - kiáltotta.

- Ki ez a kitüntetett?

- Milyen szép fiu!

- Kit visz itt Jean-Paul ur?

- Ez lesz a veje?

Ezt rebesgette a tömeg s utat nyitott nekik, hogy annál kíváncsiabban lorgnettezzék őket. A kerek Szalon-ba épen akkor jutottak be, mikor az államtitkár, egy hatásos körmondattal, befejezte beszédét és kezdte az aranyérmeket kiosztani. Ákos általános figyelmet keltett.

- A «Nagy melegben» festője? Szép kép. Komoly munka. Finom látás - mondták az urak, az ösmert festők s aki először üdvözölte: Munkácsy volt.

Margit nyugtalankodott.

- Óh, hogy szeretném a képet látni, ah, csak bejuthatnék az V. terembe.

- De lányom, hisz ez az V. terem. Ott a kép a hátad mögött.

- Hogyan, itt van a kerek Szalonban? Minő kitüntetés!

Mikor körülnézett, önkénytelenül a felső sort futotta át. Arra, hogy egy ismeretlen kezdő műve a diszteremben az alsó sorban függjön, nem is mert gondolni. Új meglepetés várt rá, mikor a cimaise-en fedezte fel. Ákos is, Margit is egyszerre pillantották meg. Ákos megrendült. Sötétnek, piszkos árnyékokkal telehintettnek látta. Azt hitte, hogy megsérült. Hozzárohant ijedten, de nem, a festék ép, csak a szín nem elég tüzes. Most - pleinairhez szokott szemének - nem elég tüzes. Hidegen elfordult tőle. Ezért kaptam az aranyérmet? - gondolta. Mennyire más, mennyire új szemmel látom én most a világot. Az egész czeremónia többé nem érdekelt. Szeretett volna menekülni, de nem lehetett. Körülvették, üdvözölték s ő állta hidegen, józan unalommal. Mikor Margit tekintetével találkozott: megdöbbsent. A lány szeme

hirtelen beesett, homlokán az ér hevesen lüktetett, szemöldökét összevonta, sötét, komor tekintettel. Mi történt?

- Nagyon szép a kép, igazán nagyon szép. Látszik, hogy minő gondos szeretettel tanulmányozta azt az aktot - mondotta, de a szavaknak egészen más értelmük volt. Ákos megértette. Szerette volna karjába felkapni, összeölelni s a fülébe sugni: «Margit, édes kis féltékeny Margitom, ami volt, már elmúlt, csak érted élek, a tied vagyok, örökre, mindörökre!» De csak azt mondhatta:

- Kedves Margit, ez egy modell leány volt, akinek a testszine érdekelt. Érti, csak a testszine...

A lány elpirult, érezve, hogy elárulta magát.

- De különben is - szégyenlem ezt a képet - ezt tüntetik ki? Ugy látszik, engem akarnak kijátszani a pleinair ellen. Hiszen ez a multamé, ma már más színben látom a világot...

Margit ujjongani szeretett volna. Most már ő is imádta a pleinairt, mely elfordította a képtől, a multtól Ákos szívét.

- Igaza van, a világ más.

- A világ színes.

- A világ csodaszép.

S Ákos megszorította a kezét. Aztán megcsókolta.

- Ugy-e, ugy-e, csodaszép?

A körülöttük álló sok kíváncsi mind azt hitte, hogy az aranyéremnek örül, annak, hogy képét a muzeumoknak megvették. Pedig minderre nem is gondolt. Tudta, hogy ennek csak az édes anyja fog örülni. Az ő szívét Margit kis féltékenykedése ragadta el. Érezte, hogy szeretik. És annál jobban imádta a lányt...

Mikor délután visszament Villeneuvebe, már várták. Egy idősebb ur, aki tiszteletteljesen köszöntötte. J. B. Cheramy képkereskedő volt. Megnézte dolgait és nagyon sajnálta, hogy nincs több figurális műve. A tanulmányait mind megvette. Nem alkudott. Szó nélkül fizetett. Csak egyre csóválta a fejét:

- Ön megczáfolja az én teóriámat. Baj, baj!

Ákos kérdőleg nézett rá.

- Mert eddig azt hittem, hogy csak nyomorban lehet teremteni. De ön, mint hallom, rendezett viszonyok közt élt. Máskor egyenesen visszautaztam volna. De az ön képe annyira megtetszett nekem s annyira bizom az ön jövőjében, pláne - mint hirlik - ön igen előkelően fog házasodni...

- Mi hirlik? - förmed az öreg kereskedőre Ákos.

Az észrevette magát és hebegve folytatta:

- Nos, ön olyan csinos legény, hogy bizonyára nagy parthiet fog csinálni.

- Nem szoktam ilyesmivel törődni.

- Szóval én mégis üzletet csinálok önnel. Noha nagy árakat kér, nem alkuszom. Tudja, én szívesen fizetek nagy árakat, ha tudom, hogy én is nagy árakat kapok.

- Tudniillik nagyobb árakat.

- Persze, persze, - nevetett veres szakállába az öreg - pakkolván össze a megvett képeket s nagy hajlongások közt távozott.

Ákos leül, levelet ír az édes anyjának, beléje csomagolta az arany érmét, melyhez - úgy érezte - érdemetlenül jutott, elmúlt ideálok jutalmának tekintvén azt. «Csak egyetlen lény van a világon, - gondolta - aki ennek igaz szívből megörül, ez az édes anyám, ott, a váradi szőlő nagy házában, áldja meg az Isten.» Megírta neki, hogy most egy darab időre el van látva pénzzel is, nem kell semmire, most menjen el fürdőre, pihenjen, ne keljen fel hajnalban, aludja ki magát, mint ünnepnapon. Lehet, hogy ha jól megy majd a sorsa ezentúl is, még mást is írhat neki. Lehet, hogy nemcsak mama lesz nemsokára... Hogy fog örülni ennek az édes anyja!

Kapott is rá postafordultával olyan hatoldalas levelet, egyre azt firtatva, ki az a lány, kicsoda, szőke-e, barna-e, magas-e? Örült az aranyéremnek, a sok megszerzett pénznek, jobban örült a kép fotográfiájának, de a legjobban a czélzásnak. Hogy hát ő még nagymama is lesz? Mert ugy-e erre gondolt? Gondoljon is rá sűrűn. Adja át az ismeretlennek forró csókját, küldi rá az anyai áldását, az Atya, Fiu, a Szentlélek Istennek nevében, Ámen.

Be is ment a levéllel Ákos Margithoz menten. Mikor egyedül maradtak, odaült a lányhoz közel, egészen közel, kivette a levelet a zsebéből s megforgatta idegesen:

- Margit, magát valaki megáldotta...
- Kicsoda?
- Az édes anyám.
- Ah, hát irt rólam?
- Forró csókját küldi, az anyai áldását...
- Ákos...

Ákos megcsókolta a kezét s a leány ráhajlott. Így maradtak, némán. Mikor egymásra néztek, hosszan, lázas izgalommal, a fiú azt susogta:

- Margit, szeretlek...

A lány átölelte. Egy könnyet törült ki aztán a szeméből... Hangos vidámsággal tört rájuk az apja.

- Apám, édes apám, engem az Ákos édes anyja megáldott.

A mosoly elsimult egy percze a mester ajkai körül.

- Megáldott... az édes anyja... Istenem, ha ezt az édes anyád is hallaná.

Apa és lány egymás karjába omlottak. És keservesen sirtak. Ákos ott állott mellettük lehorgasztott fejjel.

- Na, édes gyermekem, így kellett ennek történni. Isten kezében vagyunk. Lásd, az Ákos anyja megáldott még itt a földön, az édes anyád az égben bizonyára megáld.

Megfogta az Ákos kezét, beletette a Margitéba, azután átölelte, megcsókolta őket: ugy-e szeretni fogtok engem?

Ettől kezdve úgy járt-kelt Ákos a házban, mint a gazda fia s minthogy a Villeneuveből való berándulás igen sok idejébe került, Constant-ék elhatározták, hogy már július elején kiköltöznek falura, az teljesen mindegy, hogy hová, az idő szép, nyáriasan meleg, derűs napfényben ragyogó, kibéreltek hát egy szép villát Villeneuveben és odaköltöztek. Ákos odajárt hozzájuk mindennap. Festett a réten, a lankás domboldalon s a vasárnapot együtt töltötték mindig.

Egy ragyogó derűs vasárnap, amikor napfényben uszott az egész kert s a villa kertre néző verandáján volt csak árnyék, ahol ebédeltek, a hosszú ebéd után kifáradva az öreg mester

felment a műteremnek berendezett emeleti szobába, egyet szundítani. Margit, aki imádta a napot, - milyen jót tett az neki, a melegével, a fényével, hogy apolgatta beteg tüdejét! - Margit kifeküdt a pázsitra, a rózsafa alá, kézimunkával a kezében, de nem dolgozott. Merengett maga elé, az édes jövőre gondolva.

Ákos fönmaradt a verandán, hogy elszívja szivarját, aztán egyet szundit majd ő is, az ebéd-lőben, - gondolta. Szivarozás közben, nézte a füben pihenő leányt. A szívében szerelemmel, nézte annak nyulánk alakját, amint finoman hajló vonalban törik meg, színes foltot alkotva. Mögötte hullámozó fénybe mártott ezer szín, a fű zöldje, a pázsit gazdag reflexei, mind tűzben égő színfoltok.

- Nem látok egyetlen vonalat sem, - mind merő színfolt, - de minő tűzes, szinte fellobbanó szín, - mennyi reflex, s mind egymást kiegészítő színben. Mi lenne, - gondolta, - ha én ezt az impressziót, a maga egységében, szélesen, pasztozusan felraknám? Ellenállhatatlan vágy fogta el, hogy fessen. Lábujjhegyen bement a műterembe, vásznat, állványt, festéket, ecsetet szedett elő, anélkül, hogy az öreg urat felkeltette volna. Künn a verandán felállított mindent, - vigyázva, hogy egy hangot se hallasson, hogy Margit észre ne vegye, hogy az impresszió megmaradjon.

És lázasan kezdett el festeni. Mindjárt színekkel kezdte, nagy foltokban, minden színhez a megfelelő kiegészítő szint, behelyezve az árnyékba, azt a benyomást adva vissza, amelyet a szem lát a természetben, s egyszerre csak azt vette észre, hogy eleddig soha el nem ért tökélyben égtek, vibráltak, ragyogtak a színek.

- Hogy van az, gondolta, hogy a tónusok finom, gyöngéd átmeneteit a nagy erős megvilágításban nem látom? - Hát nem látom, - interieurban mindég láttam. - De ha nem látom, nem is festem, punktum. Az igaz, hogy így brutálisan hatnak a formák, - s igaza van a professornak, szétszaggatott lesz a forma, például most Margit teste, - de az arabeszkje annál érdekesebb. Ezt fogom tehát hangsúlyozni. A színeket tulzom, - hiszen még így sem vetekedhetnek a napfényben átítatott színekkel? De ha megkeresem a kiegészítő színeket és beleteszem az árnyékokba, az összes reflexekkel, akkor nini milyen plasztikát kap a forma, anélkül hogy modellálnék. Nagyszerű, hogy kiválik így az alak, milyen mélységet nyer a háttér, hogy él, vibrál, ragyog a fény, ha folyamatosan, következetesen végigvezetem a színes árnyékokon át. Mindent világosan hagyok. Nem teszek bele sehol éles ellentétet, így ni. Azt hiszem vakító napfényes a pázsit, - a benyomás, amelyet nyertem, vissza van adva.

Felállott, hátralépett és így nézte a munkáját.

- Gazdagabbá, még színesebbé teszem az árnyékokat, - gondolta, s minél több reflexet kere-sett ki, a színek annál inkább nyertek tűzes hatásukban. Szenvedélyesen dolgozott, vonalak, pontok, foltok kerültek egymás mellé és egymásra; lázas izgalom vezette ecsetét, hogy a színek gazdag átabotájában egybekapcsoljon mindent a levegőtonus egységes hatásában.

Az összhatás mind határozottabbá alakult. Megtalálta volna-e a titkot, melylyel a napfény ragyogását visszaadhatja, a harmonia egységét megőrizheti? Csakugyan a szenvedelmes, pasztozus, bátor, eleven színegyberakásban, a levegőtonus egységének megőrzésében, az árnyékok, reflexek színes kikeresésében rejlenék a pleinair-hatás visszaadásának titka? Minél erősebben fokozta a színhatásokat, az egész vásznon és egyszerre, a környezet összes jelen-ségeivel egybefűzve, a pázsittal, a rózsafával, a serpentinút kanyarulatával, a háttér fáival, cserjéivel, bokraival, egységben a pázsiton heverő női alak szeszélyesen megtört színfoltjával, annál inkább érezte, hogy élnek, égnek, ragyognak színei, hogy csodálatosan vibráló levegőt, ezer színben égő, lihegő napfényt csalt vásznára.

Mind szenvedélyesebben dolgozott, nem is vette észre, hogy Margit felfedezte, hátul megke-
rülte, s bámulva állott meg mögötte. Aztán letette az ecsetet. Érezte, hogy abba kell hagynia.
Amit keresett, kifejezte. Minden ecsetvonás rontana az összhatáson.

Margit megszólalt:

- Micsoda tüzes szintenger!

Ákos mintha álomból ocsudott volna fel. Hirtelen megfordult, s kérdőleg nézett rá.

- Tehát, megtaláltad a titkot?

- Azt hiszem, igen. Ugy érzed te is?

- Ugy. De vajjon mit szól ehhez apa?

- Nem fogja elfogadni. Ő nem látja így a természetet, szeme nem szokta meg a szinkaoszt,
nem tud benne eligazodni. Ő nem azt festi, amit lát, hanem azt, amit tud: a megtanult, kita-
pintott formát, ő más szinharmoniót keres, más stílust, más alapelvet ösmer el, neki ez a látás
egy nagy, hazug tulzás. Ne is mutassuk meg neki. De a jövő a miénk!

- Igazad van. Neked mindig igazad van, Ákos.

Most jöttek azután a nagy, a keserves munka napjai. Az egész nyáron át, künn a domboldalon,
nagy kifeszített vászonernyő alatt dolgozott, ő és Margit, aki mindig mellette volt, a mi
szemlátomást megerősítette. A színek elemzését gyakorolta, a kiegészítő színek, a reflexek
játékának gyors felfogását, megrögzítését, a hangulat egységének megőrzéséhez szükséges
feltételeket akarván ilykép megszerezni. Augusztus végén az öreg ur azzal állott elő, hogy be
kellene menni Párisba, műtermet keresni.

- Mert ugy-e az ősszel esküdtök meg?

- Nem bizony és apám, - mondotta Ákos becéző hangon, - én már a villeneuvei plébános
urral mindent megbeszéltem. Még téged is meg akartunk lepni. Tudod mikor esküszünk? A
jövő héten. És tudod hol? Itt, a faluban. És tudod hol fogunk lakni? Itt a villában. Itt
maradunk. Mi megszerettük ezt a helyet. Nagyszerű táj, remek hatásokkal teli, s főleg ősszel,
meg télen a havas természet, - remek lesz, ugy-e szívem?

Az öreg ur nagyot nevetett. Az ő áldott jó szíve mindent elfogadott, amit a lánya akart.

- De én? Hát én nem látlak soha?

- Édes apa, neked festeni kell arcképeidet, hát benn maradsz, - de mi bejárunk hozzád és
minden vasárnap nálad ebédelünk, jó lesz ugy-e?

- Margitnak jól fog tenni a friss falusi levegő, - és apám, - ugy bizony.

Ez már aztán perdöntő érv volt.

- Hát vendégeket sem hívunk meg? - ez volt már az egyedüli ellenérv, amelyet megkoczkáz-
tatott.

- A házasság és a hit magánügy, - így szól a berni kiáltvány. Mint jó köztársasági, ezt
respektálnod kell.

És ezzel most már ebben a kérdésben is lefegyverezték. Nem volt vendég a lakodalmon? Ott
volt egész Villeneuve. A polgármestertől a lókovácsig, - s hogy éljenezték a kedves fiatal párt.
Az öreg Constant olyanokat nevetett örömeiben, hogy visszhangzott tőle a közeli kis erdő.
Százával jöttek a táviratok. Az öreg ur összerakosgatta, - lesz mivel ölni az időt, a téli estéken,
mikor egyedül marad majd a párisi nagy műtermében.

Ötödik fejezet.

Semmi sem változott meg; úgy éltek a lakodalom után másnap is, mint azelőtt, Ákos dolgozott, Margit mellette volt egész nap. Az öreg ur nagyon boldog volt, hogy ilyen derék ember a veje s mert boldog volt, hangos nevetésétől visszhangzott is a ház. Ákos a kert végén félszert csináltatott, ahol pleinair-festéshez szükséges műtermet rendezett be, s párisi modellekkel érdekesebbnél érdekesebb feladatokat állított magának. Margit vele ujjongott, mikor a csodás reflexhatások kialakulását figyelték meg. A szeptember is gyönyörű maradt, a nap ha nem is tűzelt, de ragyogott és Ákos már három nagyobb kompozíciójával készült el, mikor egy napon meglátogatta J. B. Cheramy ur.

Ott fogadta a kerti műtermében. A vén képkereskedő nagyot nézett, mikor meglátta Ákos műveit. Egyre forgatta a szemét, s a színek ragyogása csakugy vakította. Elkezdett erősen köhécselni.

- Hm, hm. Mi lett önből? Ki hitte volna?!

Ákos ragyogó szemekkel nézte és boldog volt, hogy az öreget ilyen zavarba hozta.

- Na ezt igazán nem vártam volna. Olyan biztos szemű embernek képzeltem magamat. Aznap, mikor meghallottam, hogy Constant ur veje lett, még be is csiptem örömömben. És ime! Ön is pleinairista? Ez sok. Hogy csalódik az ember. Pedig tudja, hogy százezer frankkal jöttem ki önhöz? Mindent megvettem volna, amit a nyáron át festett, ha t. i. festett volna.

- Örvendek, hogy nem tetszenek önnek a dolgaim.

- Nem tetszenek? Az nem is kifejezés, hiszen ön minden kvalitását eldobta magától. Hol van az ecsetvezetésének új és határozott és egyéni jellege, nemes tónusa, a finom színátmenetek, hol van mindez?

Margit közbeszólt:

- De nézze a fény hullámozását, vibrálását. Látott már ön ily napsütötte fényt? Figyelje meg a színek tűzét!

- Igaz, igaz, - de nézze ezeket a formákat, mily vadul szenvedelmesek, - ez a fény vakít, nyugtalanít, minden szét van szaggatva, a harmoniák szinte kiabálnak. Igaz, hogy napfényben ez a hatás, - de mért festi ezt a hatást?

- Ne keresse azt, ami a képeken nincs, - örüljön annak, ami bennük van.

- De önök azt akarják nekem adni, ami senkinek sem kell, s azt ami kell, nem adják.

- Majd fog kelleni az is.

- Majd! De én üzletember vagyok, aki azt adja el, amit vesznek.

- Így hát rendben volnánk. Igyék velünk egy pohár bort, aztán maradjunk jóbarátok, - mondotta Ákos. Nem képzelem, milyen örömet szerzett nekem az ön visszariadása. Ez azt bizonyítja, hogy jó uton vagyok. Hogy megtaláltam azt, amit keresek. Hogy jól látok, hogy benyomásaimat nem a régi módi szerint adom vissza. Most azután annál kitartóbban fogok dolgozni.

J. B. Cheramy távozása után, a képkereskedések mihamar visszhangzottak a siránkozásától. Hogy ez az új magyar piktor is átesapott a forradalmárok közé! Micsoda vad és brutális hatásokat vadász. A hír eljutott a *François I.*-be is, s aznap este, mint a megbolygatott méhkas, zsongott az egész társaság. Sanyi diadalmasan jártatta körül tekintetét.

- Látjátok? Az, hogy aranyérmet adtak neki, hogy muzeális vásárlásban volt része, hogy Jean-Paul veje lett, mindez nem ártott meg neki. Annak fény kell. Azt nagy czélok hevitik. Hű marad az önmagához. Uraim, - van egy indítványom, - gyérünk ki holnap testületileg hozzá Villeneuvebe...

Az ötlet tetszett és elhatározták, hogy a déli órában találkoznak a *François I.*-ben, onnét aztán egyszerre indulnak el. Ugy is lett. Margit meglepetve látta a tarka társaságot felvonulni a villájuk felé és már alig volt ideje, hogy leizenjen Ákosnak, mikor az egész kompánia már ott állott a veranda előtt. Ákos sietve közeledett és nagyon megörült a megtiszteltetésnek. A bársonykabátos, széles karimájú kritikus üdvözölte:

- Nagy mesterünk, Manet szokta volt mondani: az igazi művész nem ad el. E paradoxonnak látszó mondatnak mély jelentősége van. A kit a kortárs megért, tehát pénzt ad művéért, rendesen a régi izlés rabszolgája. A teremtő, az új mesgyén járónak közönséget kell nevelnie, közönséget, mely később, sokszor csak halála után, érti meg. A lángelme sorsa, hogy a műkereskedőket hizlalja. De csak halála után. Mi önt már eltemettük. J. B. Cheramy útján értesültünk, hogy a temetés korai volt. Feltámadása öröme jöttünk ide.

Margit e rapszodikus szavak hallatára idegenül érezte magát. Nézte az urakat, s várta a felvilágosítást. Eltemették Ákost? Hogyan, miért? Most a feltámadására jöttek el?

- Nagyon megtisztel a látogatásuk. Nagy örömmel fogadom önöket. Nem, nem haltam meg. A sikereim, a mikről hallottak, a multamat érték, akkor bírálóim önmagukat jutalmazták. Én már akkor fel voltam támadva. Rég. Most már újra élek, - nevetett Ákos, s mutatta be egyenkint az urakat a feleségének, a ki végre megértette a képletes beszédet, s elsietett, hogy frissítőkről gondoskodjék.

De az urak égtek a vágytól a Cheramyt bánatba ejtő képeket láthatni. Ákos rendelkezett, hogy az emeleti műteremben állítsák fel a három kész művét, melléje téve, sok száz vázlatából, a jobb oldalt állókat. A társaság mihamar felvonult a terembe. A hórihorgas, nagyhaju ember, a ki padlásszobából látja a világot, s a másik, a nagyszakállu, magas homloku tömzsi mentek elől. Már az első pillantás a képekre hangos csodálkozásra készítette őket. A vakító, ragyogó fény, a csodás reflexjáték, főleg az egyik aransárga harmonia, mely sárguló falevelekkel teli avarba térdig belesüppedt fehér ruhás nőt ábrázolt, a sárgaszín millió variációjával, elragadta őket. Mindenki a kép mellé igyekezett, hogy nézzék a csinálás módját. A bizarruhájú kritikus felkiáltott:

- Hisz ez a probléma végleges megoldása. Itt igazán lecsalták a vibráló napsugárt az égből...

A nagyszakállu festő felordított örömeiben, a hórihorgas füttyült, a többiek éljeneztek, s mint a felszabadult rabok ujjongtak.

Margit könnyezve nézte férje sikerét.

- Persze, persze, mit csináljon ezzel J. B. Cheramy. Neki limonádéval festett czukros babák kellenek. Haha! Képzelem micsoda szemeket meresztett az ipse. Ez aztán a pleinair!

- Bravo, barátom, - édes mesterem, - sirt és nevetett Sanyi, - ez aztán az igazi napsütés. Hogy vibrál, rezeg, él itt a fény!

A társaság elhatározta, hogy lemenni a kertbe, megnézni, mint dolgozik Ákos. Félkörbe ültek a modell előtt, hátul, hogy ne zavarják Ákost munka közben. És amelyik pillanatban ecsetet vett a kezébe, Ákos számára nem élt már a világ, csak az előtte álló jelenség, azt elemezte, azt szedte színrészeire, hogy felbontsa az alapvető színekre, nem a palettán összekeverve, hanem a vásznon egymásmellé téve, apró pontokban, vonalakban felrakva, de csak ott, a hol a napfény vibrálását, a mozgást, a levegőhullámozást akarta visszaadni.

Igy dolgozott, halotti csöndben, szinte egy óra hosszat. A többiek lélegzetviassafojtva nézték, s egyszerre megértették az eljárást, a mitől szinte megrészegedtek, s mikor Margit hívta fel őket a megterített asztalhoz, úgy kiabáltak, mint az indiánok, a mikor a ritka kedvenc eledelüket, a fehér ember husát élvezhették.

Az ebéd pompás hangulatban folyt le. A csirkepecsenyét fáczánhusnak nézték, a salátát töltött madárfiókáknak, s mintha a huszadik üveg pezsgőnél tartanának, ölelték egymást, boldogan.

- Van vezérünk, mesterünk, - most már mi leszünk a legerősebb legények.

Mind rohant volna az ecsetéhez, gigási erőt éreztek karjaikban, s azon egy ülőhelyükben elhatározták, hogy ők és az egytörekvésű mesterek külön csoportot alkotva, tavasszal, a Szalon-nal egyidejűleg, kiállítást rendeznek: *Az impresszionisták Szalonja* névvel. Bevesznek mindenkit, a ki őszinte igazsággal, a maga egyéni érzését fejezi ki. Nem kell éppen plein airből vennie a tárgyat, csak eredetinek kell lennie. Ujnak. Igaznak.

A *Revue blanche* embere már irta képzeletben az előszót, s különböző indítványokat tett:

- Érmeket nem adunk. Mindenki egyforma jogokat élvez. Zsüri nincs. Mindenki felelős önmagáért!

Harsogó éljenek fogadták minden indítványát, s megbízták, hogy az anyagi kérdéseket rendezze. Azzal bucsuztak Ákostól, hogy a viszontlátásra, május elsején, a csatamezőn!

Ákos ujjongott, hogy Margitot megnyugtathatja. Mert érezte, hogy a Cheramy határozott visszautasítása megrendítette Margit hitét. Elvégre az egész multja, az apja sikerei, a Szalon-béli eredmény, mind Cheramyt látszottak erősíteni. De most, hogy a legerősebb fiatalok így fogadták törekvéseit, hogy egész csomó existenzia önként fűzte magát hozzája, bizonyára megnyugszik Margit is, - igazán megnyugszik, nemcsak színleli. S újra boldogság költözött be hozzájuk, - s mikor este felé kijött az öreg ur, s egymást átölelve felolvadó szerelemben találta őket, könnyre fakadva nézte a fiatal párt és olyan harsogó kacajra fakadt, hogy szinte rengett belé a ház. Pedig az öreg ur egy idő óta feltűnően komoly volt. Nehéz volt megkacagtatni. Mert hiszen, természetesen az ő fülébe is eljutott a Cheramy híresztelte hitehagyás hire. Mindegyre azon törte a fejét, hogyan tudathatja ezt Ákossal, óvhatja meg a biztos bukástól, s ezek a gondok elkergették a mosolyát. De most, mikor a fiatalok nagy szerelmét látta, azt gondolta:

- Busuljon a kő. Fesse azt, a mit akar. Ha neki ebben telik a passiója. Lesz mindég annyiunk, hogy Margit kényelemben élhessen. Ha úgy szeretik egymást!

És ezért fakadt harsogó kacajra Jean-Paul ur. Ákos, a ki szintén észrevette volt apósa elkomorodását és élt a gyanuperral, most szinte fellélegzett. A házba újra beköszöntött a vidámság. Később eljött hozzájuk a polgármester is, meg az orvos, és a patikus, - szóval az összes helybéli notabilitás - s csaptak olyan murit, hogy még a cselédség is fogta az oldalát azon való nevetésben, hogy tud az öreg ur nevetni.

A *Revue blanche* kritikusa, Ranc Károly, az új egyesület alapszabályai ügyében gyakran járt ki hozzájuk az egész tél folyamán. Ákost egyre munka közt találta. Az enyhe, napsugaras téli napokon kedvvel tanulmányozta a napsütést a havon, finom lila árnyékaival és gyönyörű fénytöréseivel. Ranc Károly kissé rapszodikus érzésű, de éles elméjű, fogékony szívű ember volt, a ki Ákost nagyrabecsülte, s Ákos is mindjobban megszerette, azért a feltétel nélküli rajongásért, mely a művészethez kötötte. Az érzése megnyilatkozásában nem volt igazi franczia, sőt a kiejtésében is volt egy kis idegenszerűség, de ez neki, a ki maga is idegen, alig tűnt fel. De Margit észre vette. Egy este meg is kérdezte Rancot:

- Mely vidékről való ön, Ranc ur?

A kérdés Rancot láthatólag zavarba hozta.

- Azt felelhetném önnek, asszonyom, hogy délvidéki vagyok, De engedje meg, hogy ne feleljek semmit, mert igen hosszú története van, s önt untatni fogja.

- Oh csak azért kérdem, mert van valami sajátos íze a kiejtésének.

- Férjét meglepné a történetem. Tudja-e, hogy tulajdonkép én is magyar származású vagyok?

- Magyar? S mi volt a neve?

- Anyámat hívták Ranc-nak, - apám neve francia nyelvnek kimondhatatlan, azért használok az övét. Szentkeresztessy Károly volna az igazi nevem.

- Ez érdekes. Biharban is van ily nevű család.

- Oda valók vagyunk, Diószeg tájáról. Én 14 éves koromban kerültem ki ide. Apám meghalt Öngyilkos lett vagy párbajban lőtték agyon, - nem tudom, - anyám zokogni kezd, ha erről kérdezősködöm, tehát nem kérdem soha. Francia nevelőnő volt egy grófi házban, apám, a szolgabíró, bejáratos volt oda, s megszerették egymást. Aztán apám halála után visszajöttünk ide, az anyám családjához. Akkor még csak magyarul tudtam, - de ma már egy szót sem értek belőle, - a francia kiejtésem ízén látszik csak meg.

- Meg a temperamentumán - szólt közbe Margit.

- Meg a bihari koponyáján - mondotta Ákos. Sajátságos, - az első pillanatban, hogy a márványasztal mellett szemügyre vettem, volt valami sejtelemféle bennem, hogy, - no azt nem mondom, hogy magyarnak gondoltam, - de feltűnt a kerek koponyája.

- A friss energiámat, a sok százados pihenés után való tettevágyódásomat tatár őseimnek köszönhetem, úgy lehet. Most kulturaéhség fogott el, - s ebből baj lesz Frankhonban. Kiküzdöm magamnak a korlátlan diktatúrát a szellemiek fölött. Egész csatatervem van. Hadiállásról hadiállásra járok. Mindenütt buzditva. S megy minden, mint a parancsolat. Hogy dolgoznak az emberek! Tele leszünk csodás havas tájakkal, délvidéki napsugárral, csöndes őszi partrészletekkel, - igaz, többnyire tájképpel, ez különben a dolog természetében rejlik, mert plein airt mégis csak a szabadban lehet festeni, vagy mi? De azért lesz figurális dolgunk is elég, színesek, reflexekben fürdők, meg fognak vakulni tőlük az emberek!

Margit nagy odaadással hallgatta Ranc lelkesedését, úgy érezte, mintha ez a lelkesedés, mind a férje, - nem, mintha egyenesen az ő művészetének szólana. Annyira egynek érezte magát az ügygyel, melynek Ákos diadalmas képviselője.

- Mennyire tud ön az ügyért lelkesedni! - mondotta.

- A harczért, melyet küzdeni fogunk, - felelte Ranc. Micsoda csodás harczok lesznek azok. Az öregek már szervezkednek, riadót fujnak és a tehetségtelenek egész ármádiája szövetkezik ellenünk. Mindenki gyanus nekik, a kik a *François I.* környékére jár. Rettenetes visszautasítások lesznek! De így jó. A ki gyenge és elbukik, hadd vesszen... Mi egyébként már előre látunk mindent. Van helyiségünk, Durand-Ruel anyagilag támogat, s az egész társaság hisz az ügyben. Az összes kis revuek mellénk állanak, - talán a nagy lapok kritikusai közül is lesz egy-két támogatónk és én bízom a jövőben.

Mivel Ranc mindenről értesítette Ákost, nem kellett bejárnia Párisba. De jöttek a rossz idők, nem dolgozhatott és Margittal elhatározták, hogy bemennek egy hónapra az öreg urhoz. Az öregot nagyon boldoggá tette a hír. Együtt lesz a lányával egész nap. Ő is kijelentette, hogy egy hónapig pihen és következtek a vidámság és nyugalom napjai. Ákos gyakran eljárt a *François I.*-be, a hol a pleinair-festésről folyton a leghevesebb viták folytak. Ákos nagy odaadással számolt be tapasztalatairól. A többiek hallgatták, megbeszélték a dolgokat, s az

egyik, a horihorgas, nagyhaju ember, a ki madártávlatból festette a dolgokat, nagy örömmel beszélte, hogy a mióta a reflexek gazdagabbá tevését határozta el, mint kapnak mélységet a képei.

Egy alkalommal, az aix-i remete, Zola egykori barátja, Cézanne is eljött közjük. Mikor megtudta, hogy miről van szó, azonnal kijelentette, hogy velük tart.

- Én a pleinairben is, talán tudjátok, dekoratív hatásokat keresek. A kép faldisz. A természetből, legfőbb tanítómesterünkől, ki kell emelni azt, a mit benne meglátunk, - mondotta s én a színek bizonyos harmoniáját látom ki belőle.

- Gobelinszerű hatásokat, - mondotta Ranc.

- Azt is, ha csendéletet festek - de azért a természet a legfőbb tanítómesterem. Az akadémikusok a Louvreban nemcsak tanulnak, hanem egyenesen beletemetkeznek. Én a természetben teszem azt.

Aztán igen sokat beszéltek technikai kérdésekről is s az aix-i remete szeretett mindig általános igazságokat kijelenteni. Mikor egyszer a mélység kifejezéséről volt szó, a legtöbben elítélték a rajz-fogásokat, a miben a régiek mesterkedtek. A fényvibráció színértékkülönbségeket teremt. Ezt kell szeretettel tanulmányozni, mondták.

- Igaz - mondotta Cézanne - a mélység kifejezése igen fontos, én egész életemen át küzdöttem vele, most azonban rájöttem, hogy mint kell kihozni.

- Halljuk, halljuk! - sürgették többen.

- Azt hiszem, ha a vörös és a sárga segítségével kifejezett fényvibrációt kellő mennyiségű kékkel keverjük, a levegőtönust sikerülni fog kihozni.

- Szóval az a fő, hogy gazdag reflexjátékot adjunk vissza.

Az egyik fiatal festő, akiben még visszhangzott az iskola, a rajz fontosságát emlegette.

- Rajz? Mi az a rajz? Ha a forma visszaadására törekszik, gondolja meg, hogy a formát a reflex teremti, hogy a reflexek összegéből válik ki a forma.

Ákos diadalmasan nézett körül. Mindenki feléje fordult és mosolygott.

- Mester, - ha Ákos dolgait látta volna, meg volna lepve, hogy hozza ki a reflexekből, a legfényesebb napsütésből is a formát. Még pedig azért, hogy oda festi a kiegészítő színeket, melyek a valóságban talán nincsenek is meg, de amelyeket szemünk hozzákövetel... Ebben már nagy virtuozitásra tett szert.

- Jól van, ez a főfeltétel. Ezt mindenkinek ki kell magában fejleszteni. Így kapunk biztos színérték-különbségeket, - mondogatta szinte magában az aix-i remete, feddőleg, mintha szemrehányást tenne önmagának...

Eközben elmúlt a tél, kezdett kitavaszkodni, a társaság munkavágytól égve, sietett falura, nagy része Villeneuve környékére, másrésze a Provence-ba, ki a tenger mellé, ki a hegyek közé, hogy április végén újra egybegyűljenek.

Ákos is készült vissza, mikor az öreg ur egy este azzal jött haza, hogy Munkácsy, aki eltemetkezve Neuillyben él, felkereste a műtermében és megkérte, vinné ki magával Ákost, mert vágyik az ítéletére. Megállapodtak abban, hogy másnap kimegy.

Ákos megdöbbsen, mikor az ősz mestert meglátta. Megrokkanna, a lázas munkától kifáradva állott előtte. Már pászsep volt az orrán, melyet fel-fel tolt, hogy az egész képet láthassa. A kép le volt eresztve a mélybe, mert épen az égen dolgozott, Munkácsy utasította inasát, hogy huzza fel a csavarszerkezetet s az alatt leültek a sátorba, hogy elcsevegjenek.

Ákos legnagyobb meglepetésére Munkácsy így szólt:

- Azt hiszem, meg fog lepni a kép, mai stádiumában, édes öcsém. Amit a multkor a pleinairról mondtál, nagyon meggyőződtem s igyekeztem az egészet úgy festeni, hogy az nektek is megfeleljen, hogy napos, derült, világos legyen s a levegő hatását a színekre éreztesse...

Ákosra e vallomás kinosan hatott. Rosszat sejtett. Ő tudta, mit jelent az, következetesen szétszórt világításban festeni, micsoda bonyolult feltételei vannak ennek s Munkácsy szavaiból látta, hogy a mester a pleinairt nem is érti.

De Munkácsy folytatta:

- Nagy munka volt. Én az én drága bitümömhöz szinte hozzánőttem. Legszebb színhatásaimat neki köszönhetem. A bitüm... szeretem ezt a lágy és finom tónust teremtő bitümet. Mi igen jól megértettük egymást. De az igazság előtt hátrálni kellett. A bársonyos fényt - igaz - a napfény igen módosítja. Tanulmányoztam hát ezt is most sokáig. Igaz akarok lenni.

Eközben az inas elkészült a kép felcsavarásával s a nagy, hatalmas vászon egész impozáns hatalmával állott előttük. Azt már az első pillanatban látta Ákos, hogy pleinairról nem is lehet beszélni, hogy a jelenet most már nincs egyoldalú világításba állítva ugyan, de a szétszórt világítás feltételeiről szó sincs sehol. De azért őt a jelenet ereje megragadta. Magyar szívét megdobogtatta a hódolásnak hatalmas erőben visszaadott képe. Ami már a vázlatokon is egyszerűen, világosan megkomponálva, szinte készen állott. Mikor aztán elvonatkozva a tárgytól, tisztára a művészi felfogást, az előadás eszközeit nézte, lelkére bánat szállott. A mester hamis utra került, melyen nem tud eligazodni. Ez uton elveszti legerősebb fegyvereit, ragyogó koloritját, csodás szinfokozó erejét. Egész tragédia ez a kép.

Munkácsy visszafojtott lélegzettel leste a szót Ákos ajkáról. Szerencsére, e pillanatban előkelő vendégek érkeztek és Munkácsy elibük sietett: Noirée grófnő barátjával, Polignac gróffal s hangos elragadtatással szemlélték a képet. Ákos közben észrevette, hogy baloldalt ajtó nyílik és meglepetve látta, hogy a kis teremben egy ösmerőse, a *François I.* társaság egy magas, hosszú haju, bizarr izléssel öltözködő tagja, Robel-Révi Béla, fiatal magyar festő ül és másolja a mester egy kisebb képét. Örült, hogy elmenekülhet az arisztokraták köréből és bevonult társához.

- Tudod, ösztöndíjam van és itt kell a mester mellett dolgoznom, - mondotta Robel-Révi - mit szólsz a mesterhez? Sir a szívem, amikor e nagy, hatalmas embert így tönkre menni látom.

- Engem kétségbeejt a kötelesség, hogy áltassam az öreget. Egész tragédia, hogy a pleinairt, melyet nem ért, belekeverte a munkájába. Most persze a koloritját is elvesztette, mert pleinairben nem meri festeni.

- Én hallgatok, de te megmondhatnád.

- Csak azt mondom meg neki, amin segíthet. Reflextanulmányokat csak nem kezdhet el?

Munkácsy, aki tükön ült, megcsömörlött már a laikus rajongásoktól, melyek folyton arról beszéltek, hogy milyen ideális a felfogása, milyen remek típusok az alakjai, milyen egyszerű és világos a kompozíciója, mert ő festőnek érezte magát, azt akarta tudni, mit ér a műve, mint festmény? Végre elmentek a vendégei, sietett hát Ákoshoz, aki már tudta, mit fog mondani.

- Kedves mester, engem igazán meglepett a munkád. Nem akarom ismételni, amit a grófnő mondott, az mind kétségtelenül igaz. Csak a pleinairról beszélek.

Munkácsy nagyot lélegzett.

- De őszintén, fiam, nagyon őszintén.

Ákos homlokát kiverte a veriték.

- Nagyon érdekes kísérlet. A napsugár fényesen ragyog a magyar lovasok fegyverén, szép, igen szép...

Munkácsy derülni kezdett.

- A ragyogó kék ég mélysége is hatalmas. De szabad-e egy megjegyzést tenni?

- Óh, kérlek, kérlek.

- Pleinairben - igaz - a színek mélysége elvész, ezt látod te is, sőt vissza is adod. De ezzel elveszítetted a koloritod tüzt. Ez nagy kár. Meszesek a színeid. Ez lehet igaz, de nem szép. Árpád csoportjánál a ragyogó koloritot meg kell őrizned.

Munkácsy mélyet lélegzett.

- Ez az én örökös gondom. De pleinairben?

- Lehet rajta segíteni.

- Hogyan?

- Legyen elől felhős az ég s tedd Árpádot árnyékba...

Munkácsy örömmel fogadta a tanácsot; átölelte Ákost s behívta a szomszéd fülkéből Robel-Révit is, aki finom mosolylyal helyeselte Ákos felfogását. Összenéztek. A mestert munkaláz fogta el, miközben egyre mondotta:

- Igaz, igaz, nem is nagy munka s visszanyerem színeim bársonyos tüzt. Igazad van öcsém, igazad.

Nem is nagyon tartóztatta Ákost, aki Robel-Révi társaságában mihamar bucsut is vett.

- Szépen köszönöm a látogatást, - hasznomra fordítom - mondotta a szegény nagy mester, az ajtóig kísérve ki őket.

Künn fűszeres tavaszi lég csapott feléjük. Egészen felüdültek tőle.

- Egy igazi művész-tragédia folyik le a szemünk előtt, - mondotta Robel-Révi.

- Ha a mester fiatalabb volna, biztosan közénk állana. Sohasem láttam ilyen kitartó, erejét nem vesztő ambíciót...

A *François I.*-ben már kevesen voltak, de mindenkit könnyekig meghatott Ákos elbeszélése. Eközben mindnyájan a maguk jövőjére gondoltak. Hogy megismétlődhetik velük is ez a keserves sors!

Ranc, hogy elkergesse a szomorú gondolatokat, beszélt:

- Én bebiztosítottam magamat ez ellen. A *Le Journal* rajzmellékletén jelent meg egy kép. Öreg, rongyos ujságíró ül a szerkesztőség előszobájában s felsóhajt: «Már harmincz év óta mondom magamban: a kezdet nehéz!» Ez a kép ott van mementonak és vigasztalásnak az íróasztalom fölött. Ha baj ér, ránézek. «Annyira még nem jutottam!» - mondom magamban s béke kél a szívemben a legnagyobb megpróbáltatások idején is...

A többiek mosolyogtak.

Hatodik fejezet.

Szokatlan izgalomban várták a Szalon megnyitását.

Különösen mikor híre ment, hogy az impresszionisták külön szervezkednek.

A két táborban hullámoztak a szenvedelmek. A régiek csoportja kiadta a jelszót, hogy semmi engedékenység! Halál a pleinair-re! Le az impresszionista mázolás! A modernnek már tökéletesen szervezve álltak, harczra készen. Micsoda örömük volt az ujságíróknak. A lapok telve voltak intervjúkkal. Nyilatkoztak a híres mesterek rendre, a legszenvedelmesebb hangon tárgyalták a szakadás előzményeit. Keresték az alkalmat, hogy a harcz pozitív tartalmat kapjon. Ebben az izgalmas napokban Ákoshoz egyszer csak beállit Verebély.

- Isten hozott! - az aranyérmédért jöttél? - szólt mosolyogva Ákos.

Verebély megrezzent.

- Tréfálsz vagy hallottál valamit? Aztán leült a legelső székre és kimerülten mondotta: Csak ne tréfálj. Ez életkérdés rám nézve.

- Nem ösmerek rád pajtás, hiszen egész tragikus hős lettél. Mit törödsz te egy aranyéremmel? Pláne tőlük. Nevetséges!

- De barátom, nem ösmered az előzményeket.

- Ösmerem. Jób Pista elmondta.

- Hogy tudsz akkor tréfálkozni? Ime, már hosszú, keserves hónapok teltek el s én nem láthatom Lucyt, nem olvashatom levelét, nem kapok hirt róla. Amellett tudom, hogy valaki folyton rám gondol, lesi lépteimet, vár hirt felőlem s nem tehetek semmit. Barátom, ez a nyugtalanság kínoz.

- Hát kiállítottál?

- Sok képet küldtem be, több portrait, többek közt egy püspök, a miniszterelnök, egy német bárónő, egy öreg grófnő és egy német miniszter arczképét.

Ákos meg volt lepve.

- Fiu, hogy jutottál ezekhez?

- A szerelem istene segített rajtam. A legnagyobb kétségbeesés pillanatában jött egy ajánlat, hogy fessek meg egy pesti nyomda számára a bolgár fejedelem arczképét. Ott megösmerkedtem egy német báróval, aki rokona a német miniszternek s így meghívtak Berlinbe. A munkám a német udvarnak nagyon tetszett. Megnyilt előttem a jövő. Csak az kellene, hogy megnyerjem a párisi aranyérmet. Akkor enyém lesz Lucy.

E pillanatban lépett be hozzájuk Jean-Paul, aki azonban épenséggel nem volt nevető kedvében.

- Hát mért nem küldtél be hozzánk semmit, Ákos?

Ákos zavartan felel:

- Hát nem tudod, édes öregem?

- Dehogy nem tudom. És épen az fáj. Hogy te is az ellenséghez pártoltál!

Verebély mit sem értett az egészből.

- Édes öregem, - ne haragudj, - ez az egész kérdés a szem, a látás, a vízió kérdése. Én tudod, nagyon szeretlek téged, többet mondok, imádlak édes öregem, - de a festői látásom a másik táborba kerget.

Verebély megkérdezte:

- Hát a Szalon ketté szakadt?

- Nem, a Szalon egyelőre egy. Csak néhányan, akik inkább impresszionisták vagy pleinairt festenek, külön fognak kiállítani. Én velük tartok.

- Tudtam, hogy te nagy idealista vagy...

- Idealista? - mondotta az öreg ur, - dehogy az, - hagyja magát a tehetségtelen kompániától elsodortatni, hogy az ördög...

- Édes öregem, - ne izgasd fel magadat. Inkább mondd meg, hogy milyen lesz a Szalon? Van ott valami érdekes?

Az öreg kapva kapott az alkalmon, hogy beszélhessen.

- Tele vagyunk csupa új és érdekes dolgokkal. Roybet remek, Munkácsy is nagyszerű lesz, még nem küldte be, - halasztást kért az utolsó napig, - de akik látták, csodákat mesélnek. Van néhány új név is. Egy remek arczképet is láttam. Egy német miniszter arczképe, - bámulatosan mély lelkiállapot kifejezés, - nem holmi felületes impresszió, lemaszátolva...

- Bravo, bravo, - ez kapja az aranyérmet?

- Ez. Ha jól emlékszem ez is magyar.

- Szolgálatjára uram, - szólt Verebély kipirulva, - én vagyok a szerzője... szólt és egész testében remegett az izgalomtól.

- S ha tudnád édes öregem, milyen boldoggá tettétek Gézát. Az aranyérem megszerzi neki feleségül a régi szerelmét, egy angol leányt...

- Nos látjátok, - mire jók a régi, elévült, maradi intézmények, - dohogott az öreg. Én az idén nem állítok ki, - nem akarom, hogy az újfajta kritika, mely csupa rossz indulat, rajtam kanibáloskodjék...

Ákos ezen a hiren fölötté megörült. Mert ilykép nem kerül hamis helyzetbe. Bámulta az öreg ur finom érzékét, odament hozzá, s megcsókolta a kezét.

- Édes öregem, - nagyon jól tetted.

Verebély ezenközben már tűkön ült. Sietni, futni, rohanni szeretett volna, hogy megsürgönyözzé Lucynek a várható örömhirt, s alig tudta fékezni izgatottságát. Ákos ezt észrevette, s hogy megkinozza, elkezdett beszélni neki a nagy művészi harcokról. Mikor éppen az új küzdelmekre tért át, hirtelen abbahagyta.

- De most már menj. Sürgönyözni akarsz, ugy-e? Hát vezesse szerencse lépteidet.

- Köszönöm Ákos. Sohasem feledem el, hogy milyen kedves vagy.

- Mert megkinoztalak? - nevetett Ákos.

- Oh dehogy, dehogy!

- Tehát szervus!

Verebély mélyen meghajolt az öreg ur előtt és még a kalapját is elfeledte a fejére tenni, úgy sietett ki a lépcsőházból, az utcára, be a városba, sürgönyözni.

A Szalon megnyitása programszerűen folyt le, az elnök körsétájával, az államtitkár beszédével, a jutalmazottak neveinek felolvasásával. Munkácsy *Árpád*-ja, ahogy a francziák elnevezték, az első terem egész falát foglalta le, de a terem aránylag kicsi volt, nem lehetett eléggé hátrálépní. Verebely arcsképe is nagyon tetszett. A kiállítás egyébként tele volt ügyeskedéssel, virtuozitással, bravuros munkával. Nagy szellemek kísértettek. De nem volt napja.

A hivatalos kritika, ha langyosan, de eléggé behatóan méltatta Munkácsyt, főleg kompozícióját, felfogását, szellemét dicsérte. A nagy, hangos dicséreteknek, a lelkesedésnek és rajongásnak hangja azonban elmaradt. Még Blowitz ur, a *Times*-ben, s Renan fia, a festő, Ary Renan, a *Temps*-ben, s a többi akadémikus kritikus is mind valami fojtott szemrehányást tettek neki, megérezve, hogy engedményeket tett a pleinairnek, *fort adoucie* ugyan, de tett; ez áldozat ugyan az igazságnak, - mondá a fiatal Renan, - de szenvedélyes, eredeti temperamentumát is fel kellett áldoznia.

Bántotta ez is Munkácsyt, - de a mit a fiatal kritika mivelt, az első pillanatban elkeserítette. Kaptak rajta, hogy a mester, a sötét tónus képviselője, beadta a derekát. Ime: a pleinair igazsága hódít. De mi az eredménye az ilyen behódolásnak? S egyszerre szétbonczolták, szétszaggatták a mester esztendőkön át, vérével festett művét. Főleg Ranc jeleskedett a szenvedelmes támadásokban!

És a mester úgy érezte, hogy ennek a sok pisle ifjonecznak igaza van. Kár volt hát konczot dobni feléjük. Most már felébredt magyar nyakassága. Vissza szeretne volna venni azonnal a képét, hogy átfesthesse, a régi, jó, bársonyos, aszfaltból kiemelkedő, ragyogó színekbe, - hogy egygyé váljék a multjával, melytől kár volt eltávolodnia.

Azonnal Colpachra utazott, s minthogy a képet nem kaphatta vissza, festett egy nagyobb színvázlatot olyaténkép, ahogy majd átfesti a képét, ha bezárják a Szalont és hozzájuthat művéhez. (Ez a vázlat került aztán Szegedre!)

Ezenközben megnyílt a *François I.* társaság kiállítása. Páris el volt ragadtatva: micsoda multság! Az emberek úgy viselkedtek, mintha nevetőkabinetben lennének. Fogták az oldalukat egy-egy ragyogó, reflextól átitatott kép előtt.

- Láttad a kék ökröt?

- Ez semmi. Gyere nézd meg a sárga lébe mártott női aktot.

Ez Ákos műve volt. Egész Páris mind azon volt, hogy minél nagyobb számmal termelje a sok bon mot-t. A boulevard-újságok pályázatot hirdettek egy-egy kép címére. Parodiákat közöltek az élelclapok. Karrikaturákat játszottak a kis színpadokon. Ákos neve mindenek ajkára került. Az impresszionista mesterek népszerűsége a tetőpontra hágott.

Ekkor jelent meg Ranc röpirata, s a nagy kritikusok egyhangu gunyolódása után ez volt a jel, hogy a *Mercur de France*, a *Plume* s más kis revue egyszerre megtámadja a bourgeois-ostobaságot, mely kineveti a természettudományi igazságokat hirdető művészetet. Megfogták Berthelot-t, a nagy tudóst, hogy nyilatkozzék a pleinairról. Az kijelentette, hogy amit az impresszionisták festenek, a tudomány előtt régi, megdönthetlen igazság, mely már a népszerű könyvekben is elolvasható, csak lapozzák át Helmholtz felolvasásait.

Ez bombaként hatott az akadémikus kritikusok közt. Mindenki hazugságnak mondotta a reflexek tanát, s Berthelot igazolja?

Ranc új cikksorozatot kezdett: «Ösmerték-e a régiek az impresszionismust?» Beszélt El Grecoról, Velasquezről és Goyáról. Aztán folytatta: «Új elv-é a pleinair?» Beszélt Vermeeről és Turnerről.

Az akadémikus festők ellenproklamációt adtak ki. Ez sarlatánizmus. A régi mesterek tisztelték a formát, nem szaggatták szét olcsó mázolásban, lehetetlen, ríktó színhatásokban. De Munkácsy főérv volt Ranc kezében. Lám, a nagy mester is elismerte az igazságot. Csak még nem tud véle bánni. A többiek azért berzenkednek ellene, mert vakok, mert tehetetlenek, de a jövő a pleinair-é.

Egész Páris feszült érdeklődéssel kísérte figyelemmel a nagy szellemi tornát. A kiállítás folyton zsufolva volt. De nem adtak el szinte semmit. Csak Durand-Ruel állott mögöttük. De ki törődött most az eladással? Mámorosan a sikertől csukták be a kiállítást és mentek széjjel, - dolgozni tovább.

Ákos olimpusi nyugalommal szemlélte Villeneuveből az egész háboruszkodást. Más foglalkoztatta. Margit állapota. Noha a telet oly kitűnő színben, teljes erőben huzta át, most, hogy beköszöntöttek a nyári napok, egyszerre sápadt lett, egyre betegeskedett. Ákos félő aggódással figyelte, de nem mert róla szólani. Csak gondozta, ápolta, becézgette annál nagyobb szeretettel. De egy este, amikor künn ültek a verandán, Margit fázósan huzta össze a kis kendőjét. Ákos a régóta elfojtott aggódástól elragadtatva, hirtelen zokogni kezdett. Margit megértette.

- Édes Ákos, ne sirj. Te azt gondolod, hogy beteg vagyok, - dehogy, ellenkezőleg, édes Ákos...

Ákosnak egyszerre derengeni kezdett. S mint nyári napon, ha napfényes időben kezd rá szemzeni, könnyei közt derült mosolyra:

- Igaz, igaz? Oh édes kis feleségem, - oh mily boldog vagyok, - hát fiunk lesz, te drága, édes, te...

Alig várta, hogy reggel legyen és sürgönyözhesse az öreg urnak: «Margitnak fia lesz, ha Isten úgy akarja. Ákos.» Már délre kijött az öreg ur. Egyszerre visszakapta a jó kedvét. Ismét rengett a ház a kacajától. A legnagyobb vigáság között egyszerre csak beállított Jób Pista. Ákos felkiáltott:

- Isten hozott Pista. Gyűsz pleinairt tanulni?

- Ha megengeded, - hogy melletted dolgozzam...

- Ha megengedem... Szeretem én az aranyérmes legényeket, akik látni akarnak... Hozott Isten!

Jób Pista aztán ott maradt a nyárra.

Mint rendesen, nagy energiával vetette magát a tanulmányaira. A nap perzselően sütött, - Pista állta, s néhány hét múlva akár felcserélhetnék volna a tanulmányaikat. Csakhogy Pista nem a természetet nézte most sem. Mint egykor Mieris-szel, akinek finomkodó ecsetvezetését, most Ákos széles, összefoglaló előadását követte nyomon. Este künn ültek a verandán, s jött a Temps, meg a magyar lap, felváltva olvasgatták. Margitot már nem lehetett volna eladni magyarul, nagy örömmel hallgatta a magyar beszédet, s mondogatta magában:

- Ha fiam lesz, megtanítom magyarul is.

Az öreg urat egy előkelő család vidékre hívta, s így magukra maradtak. Csak Ranc járt ki hozzájuk vasárnaponként. Nagy béke, nagy nyugalom, nagy csönd volt a villában. Pista egyre mondogatta: ez aztán a boldogság. Ákos ügyet se vetett rá, csak mikor már gyakran ismételte. Pista, ugy szeptember felé, igen nyugtalan lett. Már nem dolgozott oly kitartó szorgalommal. A cselédségnek meghagyta, hogyha levele érkezik, menten hozzák le neki a kertbe. Ákos észrevette a nyugtalanságát, mely napról-napra fokozódott. A levél csak nem jött. Egy este, vacsora után volt, Ákos végigdőlt a hintaszéken. Margit kötögetett, a lámpa rávilágított Pistára. Annak nagy, kerek arcza mintha megnyult volna. Elmerengett.

- Te Pista, ne haragudj öcsém, tudod, hogy szeretlek, még a régi jó időből. Mondd csak édes fiam, micsoda fene levelet vársz oly izgatottan.

Pista elpirult.

- Hát tudod?... Bizony fontos levelet. Örülök, hogy elmondhatom neked. Megkönnyebbülésemre szolgál.

- No csak szaporán, ki vele.

- Hát a télen, a szomszédommal, egy flamand szobrászleánnyal ösmerkedtem meg. Igazán tehetséges nő volt. Állami ösztöndíjjal jött ki, - az öreg nagynénjével lakott. Gyakran jártam át hozzájuk és bámultam szorgalmát. Rodinnél mintázott. Tele volt szabadság szeretettel, forradalmi eszmékkal, imádta a művészetét. S hogy tudott rajzolni! Tudod, én már amondó vagyok, hogy hiába, aki rajzolni nem tud, nem tud az festeni. Pleinairban sem. De meg sehogy. Igaz?

- Azt akarod, hogy művészi disputába elegyedjünk? A levélről beszélj, amit vársz.

- Nagy sora van annak. Együtt jártunk aktra, együtt jártunk kiállításokra s esténként olyan szépen elbeszélgettünk a teánk mellett. Maga volt a tisztaság. Ugy értem, hogy olyan tiszta volt a szobája, mint a patyolat. Szinte illatozott nála minden. Aztán olyan erős, megtelt flamand vér volt, mintha csak csabai lány lett volna.

- Jó, de miféle levelet vársz?

- Hát ugy volt az, Ákos, hogy sokat voltunk együtt a nagynénjével. Igaz biz' a, a ti kiállításokon is együtt voltunk. Ugy el volt ragadtatva a te nagy képedtől, hogy én ott helyben elhatároztam, hogy hozzád jövök. Ő aztán a nyár legelején haza ment, egy flamand városba, ahol - mondta - az apja kereskedő. Majd ősszel visszajő. De az én fejemből nem ment ki egy percze sem. Az hiányzott még, hogy ide jöjjenek és lássam a ti nagy boldogságtokat. Tudod, mit csináltam? Hát irtam az apjának és megkértem a kezét.

- S most a választ várod?

- Azt.

- No akkor értelek. És nagyon helyeslem a tervedet. Adja isten, hogy sok szerencséd legyen. Épen neked való feleségnek látszik.

- Ugy-e? s olyan büszke volt, hogy Ákos is helyeslé a tettét.

Másnap délután nagy munkában voltak, mikor hívják fel Pistát a kertből, ajánlott levél jött, alá kell írnia a vevényt. Csakugyan, a válasz volt. Még pedig kedvező. Az apa azt írta, hogy azért késett a válaszzsal, mert ő kereskedő ember, aki előbb információkat kért. Azok beérkeztek s ezek alapján, mert a lánya kijelentette, hogy szívesen lesz a felesége, kéri, látogassa meg őket.

Diadalmasan vitte le a levelet Ákosnak a kertbe. Margit ott ült az ernyő alatt és lőn nagy öröm a kis kompániában. Pista már másnap elutazott. A szeptemberi nap vesztett tüzéből, Ákos új képekhez kezdett, az öreg ur is hazaérkezett s a ház nem egyszer rengett a kaczagásától. Csak néha állott be ünnepélyes csend. Akkor mindannyian arra gondoltak, aki a tél folyamán fog megérkezni, hogy egyszerre a legnagyobb ur legyen a házban.

Hetedik fejezet.

Két hét múlva Jób Pista megérkezett. Sietve kipakkolt és behívta Ákost és Margitot a szobájába.

- Gyertek, nézzétek meg a menyasszonyom arczképét.

Nagy, fehér tulipánmezőben állott egy fehérruhás, fehér bóbitáskendős lány. A fehér színből itt-ott villogtak ki a tulipán zöld levelei. A fehér biztos színértékeiből, nagy mélységbe nyultak hátra a tulipánültetvények lapjai. Az égen fehér bárányszerű felhők. A fehér harmóniája teljes.

Ákos bólintott a fejével.

- Jó. Igen jó. Látod, te híres rajzmajom, ugy-e festve is lehet rajzolni? Lám, lám, valeurökökkel is hogy tudsz már rajzolni te is!

Margit közbeszólt:

- Milyen finom, egyszerű, közvetlen lányka... hát jegyet váltottak?

- Milyen cziczomátlan teremtés, ugy-e? Az öregei is ilyen tisztességes polgáremberek, egyszerű lélek apja-anyja, mialatt néztem őket, egyre azon tűnődtem, hogy ölthet ilyen köznapi külsőt ilyen poétikus egy pár? A lány rendkívüli tehetség. Emlékezetből megcsinálta a mellszobromat, mely a csalódásig hű. A vasutnál arról ösmert fel az apja, aki várt rám. Nagyszerűen fogadtak. A lakásuk régi XVI. Lajos korabeli butorokkal teli. Derék, középfajtájú kereskedő emberek. Milyen csodaszép volt az eljegyzésünk. Két öreg tánti, meg egy katonaszerű ur volt még jelen. Az apa felállott és köszöntött engem. Aztán egy nagy pohárból ittunk mindannyian. Erre mindenki sorba megcsókolt. Gyönyörű volt... Én egyszer még meg fogom ezt festeni.

- Na, örvendek ezen, Pista, igazán szívből örvendek. Legalább jól megleszünk itt egymás mellett, két pár.

- Hja barátom, baj van. Az öregek kikötötték, hogy náluk fogok letelepedni. Minden évben két hónapra elmehetek az asszonynyal, ahová akarok. De tíz hónapig náluk kell maradnom. Azt mondták, ott is festhetek pleinairt.

- Abban pedig igazuk van... Apa se engedett volna el - felelte Margit. De legalább két hónapig együtt lehetünk.

Ákos izgatott lett, hirtelen felugrott és fel s alá járkált a szobában.

- Mi bánt Ákos?

- Valami nagy sóvárgás a váradi szőlőshegyek után. Azt mondják: pleinairt festhetsz bárhol. De érezni is kell a táj színeit. S én úgy érzem, hogy a színeim ott élnek, égnek, lappanganak valahol a váradi hegyek között, ott fogom megtalálni őket, az igazi színeimet. Majd egyszer. Ha hazajuthatok. Egyszer...

Margit meglepetve nézett rá.

- Hát nem érzed itt jól magad, Ákos?

Ákos átfonta a derekát, megsimogatta az arcát.

- Kicsi kis madaram, dehogy nem. De hiszen ott is együtt leszünk, s azonkívül a színeimmel, ahogy megálmodtam. Csak a hazai levegőégben, a hazai napfényben gyuladhatnak ki az igazi színvirágok... No de majd később. Ha kész leszek a technikámmal... Majd egyszer...

Másnap újra megkezdődött a nagy, az erős munka s folyt az egész őszön át. Ezalatt Párisban nagy változások és alakulatok történtek. Rancot egy nagy napilap meghívta kritikusnak és Ranc naponta izgatott az új igazság mellett. Jellemrajzokat írt, hol a régiekről, hevesen támadókat, hol az új mesterekről, finom ismertetéseket.

Durand-Ruel nyilvános szalont rendezett be, ahol az impresszionisták művei állandóan ki voltak állítva. Manet Olympiája, Monet híres atmoszféra-tanulmányai mellett Ákos reflex-tanulmányai, Pissaro tájképei, Vuillard interieurjei, Robel-Révi futó benyomásai, az öreg Cézanne csendéletei voltak a kiállítás középpontjai. Durand-Ruel nem panaszkodott. Szalonjában megfordult egész Páris. Főleg az idegenek, első sorban az amerikaiak, akik kezdték méltányolni az új irányt. Egy angol műbarát, F. S. Forbes egyszerre nagyobb gyűjteményt állított össze magának. Példáját követték francia amatőrök is és Ranc vasárnaponként derült arccal hozta a híreket. Az impresszionista csoport egy este a *François I.*-ben elhatározta, hogy emlékkiállítást rendez és Manet műveit összegyűjti. Durand-Ruel vállalta el a rendezést s november közepén megnyílt a kiállítás. Mint egy klasszikus, úgy hatott most Manet. Főleg első képei, a «Déjeuner sur l'herbe», a «Bon boc», egyenesen be lehetett volna őket állítani a Louvrebe. Zola egykori röpiratát Ranc újra kiadta darabonként mottónak, a lapjában írt cikkekhez s az akadémikus kritika kezdett engedményeket tenni s az annyira lepocskondított embert, akit életében csak támadni tudtak, most felemelték, hogy az impresszionistákat agyonverhessék vele. Ebből heves csatározás támadt, ami a figyelmet felkeltette. Most már Ranc társakat is nyert az ügynek, itt is, ott is védői akadtak s a pleinair mindenek szájára került. A *François I.* tele volt festővel, szobrászsal, grafikussal minden áldott este és ebben a lázas izgalomban az az indítvány merült fel, alakuljon egy új Szalon, mely a régi, a hivatalossal számban és erőben felvehesse a harcot. Az eszme rendkívül gyorsan népszerű lett s az új Szalon élére megnyerték az ősz mestert, a Pantheon hatalmas freskóinak alkotóját, Puvis de Chavannest. Még a hivatalos körök is jó arcot vágtak a hírhez s karácsonyra kész volt az új egyesület terve, alapszabálya s Ákos itt előkelő pozícióra tett szert.

Közben pedig elutazott Belgiumba a feleségével Jób Pista esküvőjére. Ugy esett, hogy Jób Pista addig-addig környékezte meg Ákost, amíg az elfogadta a meghívást és násznagya lett. Ott pedig történt valami. Mikor ugyanis estefelé megjöttek, azonnal beállítottak a lakodalmas házba, ahol nagyon szívesen fogadták őket, az öreg flamandok mindent elkövettek, hogy a vendégek jól érezzék magukat. Hűvös, szeles idő volt és Margitot, állapotára való tekintettel, úgy becézték, mintha csak a lányuk lett volna. Az ut pedig megviselte volt a betegeskedő, vézna asszonyt, de nem mutatta, sőt vidám volt, jókedvű, tetszett neki a kedves társaság, az egyszerű két öreg, a tántik, a katonafarmájú nagybácsi, minden. Az egész ház ragyogott a tisztaságtól. Az egyszerű, ósdi butorok nagyon lakályossá tették a régi házat.

Másnapra kelve már várt rájuk a diszes kocsis a szálló előtt, hogy elvigye őket a lakodalmas házba. Már az uton feltűnt nekik, hogy a kocsis hosszú utat tesz meg. Jób Pista magyar diszruhájában kitűnően festett. Ugy örült, mintha még mindig mámoros volna a jó erős tegnap esti bortól. De azért egyre idegesen nézett ki az ablakon.

- Nekem úgy tetszik - mondogatta - hogy ez a kocsis rossz uton jár. Már rég ott kellene lennünk.

A kocsis végre megáll. Megáll egy nagy, diszes palota előtt, melynek bejárata szőnyeggel van leterítve, a hallban nagy, előkelő társaság, mindnyájan talpig feketében, a nők estélyi ruhában. Jób Pista idegenül néz körül.

- A kocsis idegen lakodalomra vitt - mondja Ákosnak és a kocsishoz fordulva kezdi magyarázni neki, hogy talán tévedett? De a kocsis vigyorog. E pillanatban talpig feketében jön elébe az apósa, karját nyujtva Margitnak, Pistához meg oda szól:

- Csak előre, fiam, jó helyt vagyunk.

Mennek be, a vendégsereg lelkesen ünnepli, Jób Pista megáll, néz Ákosra, Ákos meg reá, nem tudják, mi történt?

Hogy illik ez össze, ez a fényes lakodalmi nép az ő egyszerű polgárembereihez?

Az apósa ekkor hozzálép:

- Kedves fiam, tartozom neked egy magyarázattal. Mi nem vagyunk azok a szegény népek, aminek kiadtuk magunkat. Az a ház, ahol fogadtunk, a régi családi házunk. De mi tulajdonkép itt lakunk. Hál Isten, jó módban. Te most azt kérde, mire való volt ez az alakoskodás? Megfelelek rá őszintén. Azt akartam tudni, mit akarsz? A lányomat vagy a pénzemet? Te a lányomat akartad, azt most odaadom. Ugy-e nem haragszol rám ezért a kis próbatételért?

Jób Pista az első pillanatban alig értette meg, hogy miről van hát szó, csak lassanként derengett fel előtte, hogy a menyasszonya dús gazdag lány lehet, ha ilyen palotában lakik s hogy hát ha így esett, az se baj, ha gazdag emberré tette is a sors.

Egy hétig tartott a lakodalmom, Ákosnak valósággal szöknie kellett, hogy visszatérhessen Párisba.

Már akkor várta őt a lakásán J. B. Cheramy. Az öreg rőt szakállú képkereskedő nagyon csendes ember lett. Már nem beszélt olyan önérzetesen a biztos ítéletéről. Ákos leültette az ebédlőben és beszélni kezdett neki politikáról, a hidegről, az új törvényről igen bőbeszédűen.

- De tisztelt uram, megengedi, hogy végre látogatásom céljáról beszéljek?

- Hogyan, önnek célja van? Micsoda célja lehet önnek? Önnek én - mint festő - nem kellek. Kvalitásaimat elvesztettem.

- De nyert másokat.

- Hol van az én régi, határozott, új és egyéni ecsetvezetésem?

- Óh, uram, de mint tudja ön a fényt festeni.

- A fényt? Az semmi! Hol van a nemes tónus?

- De reflexhatásai elragadók.

- Dehogy, szinte kiabálók! Hol van a finom színátmenet, melyet ön annyira csodált azelőtt?

- De minő tüze van színeinek!

- Rikitanak!

- A levegőtónus összetartja őket!

- A formák széthullanak.

- Nos, hát jó, így, ahogy most fest, leszek a vevője.

- Láttatlanba?

- Akár minden dolgára.

- Most tiz képem kész.

- Megveszem őket.

- Nem kérdi az árát?

- Anélkül is megmondja.

- Meg én; százezer frank.

- Itt a pénz.

Ákos felugrott. J. B. Cheramy kivette a tárczáját s számolta a pénzt az asztalra.

- Margit, Margit - kiáltott ki a szobából.

Margit sietve jött.

- J. B. Cheramy ur megveszi a tiz képet, melyek e pillanatban már készen várják gazdájukat.

- Ah, Cheramy ur?

- Igen, én.

- Még pedig a tiz képet százezer frankon. Azt is megengedi, hogy a tavaszi Szalonban kiállithassam őket?

- Természetesen, megengedem.

- A képek addig itt maradnak nálam. Kell önnek irás?

- Nem kell.

- Margit, vedd át a pénzt. Nem volna kíváncsi a tiz képére?

- Ha megengedi, megnézném őket - mondta J. B. Cheramy affektált nyugalommal. Aztán felment Ákossal a műterembe. Egyenként vette szemügyre a képeket.

- Tudja-e, uram, mit tettem én most? Életjáradékot csináltam. E képeket nem adom el tiz év előtt. Akkor kapok érte ötszázezer frankot. Tiz esztendőre, ugy-e, szép kamat?

Micsoda cikket csinált ebből Ranc!? A képeslapok mindent elkövettek, hogy megkapják a közlés jogát, de mivel ezt elfeledte Ákos kikötni, Cheramy megtagadta. Csak a Szalonban láthatják, aztán tiz esztendőre elzárja őket s csak legjobb vevőinek fogja megmutatni - mondotta Ákosnak.

- Ne törődjék vele! Ez önnek csak hasznára lesz. Én vén ravasz róka vagyok, ösmerem az üzletet. Ön festett, bemutatja a Szalonban s gondolja, hogy Amerikába adta el a képét, jó áron, mi?

Mikor aznap este az öreg ur kijött, még mit sem tudott a vásárról.

- Apuskám, akarsz egyet nevetni? - incselkedett vele Margit.

- Hogy akarok-e? Jó híred van?

Margit elővette a száz darab ezer frankost.

- Szép pénz, jó pénz, ugy-e?

Az öreg ur nagyot nézett.

- Ezt Ákos kereste ma. Tiz képet adott el. Száz ezres bankót kapott érte. J. B. Cheramy a vevő.

Az öreg ur pedig nem kacagott. Az álmélkodástól leesett az álla.

- Tiz képért?... J. B. Cheramy...

- Tiz pleinair képért - mondotta Ákos.

- Hát most ne vess, apus - incselkedett tovább Margit.

Nagy kesernyésen nevetett az öreg, megmarkolta Ákos kezét, erősen megrázta és motyogott valamit, valamit, amiből csak az hallatszott ki:

- Hogyan?... Százezer frank tiz pleinairért?... mintha azt mondta volna: százezer frank tiz ronda mázolásért?

Egész este szavát se lehetett venni. Az ideáljait látta összezuzva. Micsoda idők! S ezt mind az az istentelen, lelkiismeretlen reklámcsinálók csordája, a sajtó, a sajtó teszi...

Kivételesen kegyetlen tél köszöntött Párisra. Ákosék nem maradhattak Villeneuveben, mert az a villa nem volt a kegyetlen hidegnek építve, s pláne most, mikor nemsokára jön a trónörökös. Ákos rendkívüli nyugalmat érzett. Soha ilyen nyugalmat, öntudatot. Most hát szembe fog nézni az élettel, - most már lehet apa. Párisban külön lakást vettek, csak ideiglenest, mert hiszen a tavasszal mennek vissza Villeneuvebe. Csodálatos, Jean-Paul ur nem mondott ellent. Amióta Ákos százezer frankot kapott tiz képért... ő egyre nyomatékosan ismételte «tiz pleinairért», a mit sehogy sem tudott megérteni, a mibe sehogy sem tudott belenyugodni, - mondom, a mióta Ákos keresett, az öreg ur - úgy érezte - vesztett a méltóságából, a tekintélyéből, - szinte fölöslegesnek érezte magát. Eddig megvolt az az érzete, hogy ő az élő gondviselés; bár a veje bolondériákba téved, koldus marad egész életén át, de az ő életfeladata, gondoskodni a lányáról. A helyzet most egyszerre megváltozott. Ákos keres. Nem csak hirhedt, de egyenesen híres festő, a ki keres, mint ők a mesterek; egyszerre százezer frankot tesznek le az asztalára, mint nekik, a kiknek megvolt a nemzetgazdasági jelentőségük, a kik hasznos polgárai voltak a hazának, kerestek, költöttek és hirt szereztek maguknak s a köztársaságnak egyaránt. Most pedig ime, egy pleinairista is keres, még pedig pénzt, nagy pénzt. A világ hogy megváltozott! Az öreg urat ez úgy elkésztette, hogy már napok óta nem kaczagott. Margit ezt észrevette. Szeretett volna négyszemközt beszélni az édes apjával, de a mikor az náluk volt, Ákos - udvariasságból vagy akarattal? - de mindég velük maradt.

Elhatározta tehát, hogy egy este, mikor Ákos a *François I.*-be megy, felkeresi apját. Pedig hideg volt, s Ákos mindig kérte, ne menjen már ki, már úgy is csak napok kérdése, - most erőre lesz szüksége, - nehogy meghűljön, kérte, kérte, s ő meg is ígérte. De az apja szomorúsága izgatta, s mikor Ákos elment, magára kapta bundáját és elsietett. A szobaleány fejcsóválva nézett utána. Lement a lépcsőn, át a kapualjon, de alig tett egy pár lépést, már éppen a kocsimegállóhelynél volt, mikor egyet siklott, s hangtalanul végigterült a járdán.

A bérkocsis nagyot káromkodva ugrott le a bakról s felemelte. Az eszméletlen nő karjába hanyatlott. Ekkor fölemelte és vitte vissza a házba, ott letette a földre, csöngetett a kapusnak:

- Ez a hölgy elesett az utcán, - mondotta és sietett vissza a kocsijához.

A kapus lehívatta a cselédséget, a kik felvitték a lakásba, lefektették, dörzsölték, s az orvosért telefonáltak. Az orvos kis vártatva megjött.

- Siessenek a bábáért, - mondotta.

Margit magához tért a nagy fájdalmakra. Az inasnak csak ekkor jutott eszébe, hogy telefonál Ákosért s az öreg urért, a kik aztán lóhalálban érkeztek meg. Már ekkor egyiket sem eresztették be Margithoz.

- Hogy kértem, hogy rimáncodtam neki, ne menjen az utcára, - mondogatta Ákos.

- Az öreg urhoz akart menni, - sugja a fülébe az inas.

- Hallod, hozzád akart menni, - mondja Ákos.

- Hozzám, miért?

- Nem tudom, - talán az bántotta, hogy egy idő óta olyan kedvetlen vagy.

Az öreg ur szemrehányást tett magának, a miért nem tudta érzéseit jobban leplezni.

Mindez egy perczig tartott, de ők azt hitték, hogy órák óta beszélgetnek. A várakozás kinos percei nehezen multak. Ákos minden neszre, mely a betett ajtón át fojtva, halkan kihangzott, úgy érezte, mintha kerékbe törnék. Az öreg pedig a sarokba vonult, arcát kezébe temetve. Arra gondolt, hogy egyszer már átélte ezt a kinos állapotot. Akkor Margitot várták, s Margit élete az anyja életébe került. Halálos félelem fogta el. Rendellenes szülés: ennek rossz vége lehet, Margit, a mellbeteg, vézna nő: Istenem, ha nem bírja ki...

Ákos még lélegzeni sem mert. Ott állott az ajtó előtt, számlálta a perczeket. Egyszerre csak kijön az orvos.

- Uram, - legyen férfi, - a gyermek halott, - hogy megmentsem az anya életét, műtetre van szükség... Megengedi?

- Mentse meg, mentse meg, ha Istent ösmer.

Az öreg ur kidülledt szemekkel rebegte:

- Mentse meg, ha Istent ösmer!..

Az orvos a klinikára telefonált. Egy félóra mulva már megkezdték az operálást. Ákos úgy állott ott, a szoba közepén, mint a sóbálvány. Körülötte jött-ment a cselédség, az ápolónők, a segédorvosok, halk beszéd, aczéleszközök csörrentek, vizöntés csöpögése hallatszott, de ő állt a szoba közepén, mint egy sóbálvány. Hirtelen összeesett, hangtalanul. Fejét megütötte egy székre és végigterült a szőnyegen. Ott is maradt.

Az öreg ur jajgatására jött csak magához.

- Margitom, egyetlen gyermekem - nem látalak többé soha! Édes, drága egyetlen gyermekem... sikoltzott az öreg.

Az orvosok felemelték Ákost, a ki megkövülten hallgatta az orvos szavát: nem bírta ki,... halott mind a kettő...

Mikor másnap magához tért, megtörve támolygott halottaihoz. Azok akkor már szépen felravatalozva, úgy feküdtek ott egymás mellett, mint két nyugodtan alvó. A kis fia az anyja mellett, álmodták örök álmaikat. Nézte, nézte őket. A szíve megfagyott...

Temetés után ment ki egyenesen Villeneuvebe. Nem tudta elviselni az emberek részvétét. Gyógyulást sem keresett. Nem akart feledni. Nem akart megnyugodni. Semmit sem akart. Öntudatlan állapotban volt napokon át, heteken át, a magányban. A kinos, a nehéz magányban. A gyűlöletes magányban.

HARMADIK RÉSZ.

Első fejezet.

Gyönyörű októberi délután volt; aranyban pompázott a városligeti villasor minden fája. A nap tüzeit veszítve hullott alá, csodás smaragdesőben. A villa földszintes, kertre néző verandáján ült Verebély Géza. Azóta évek teltek el, s megviselték. Most már előre fésülte a haját, hogy elrejtse a kopaszodó homlokát, szemének élénk fénye is megtört, noha a jólét, a kényelem, mely körülvette, mindezt nem magyarázták meg.

Az esti lapot olvasta, miközben egyik cigarettát a másik után dobta el. Az inas vendéget jelentett, s kinyitotta az ajtót egy szőke, kissé félszeg modoru, egyszerűen öltözött férfi előtt:

- Isten hozott barátom, - örvendek, hogy meglátogatsz, mióta vagy Pesten?
- A napokban érkeztem, egyenesen hozzád igyekeztem. Van egy jó hirem.
- Nos foglalj helyet. Gyujts rá! Mi ujság a hegyek között?
- Gyönyörű nyarunk volt, sokat dolgoztam.
- De remélem, most már nem festettél szivarskatulyára? - nevetett a házigazda.

A vendég zavartan mosolygott.

- Nem, hála Istennek, a te szíves támogatásod folytán most már tellett vászonra is.
- Nos, ez tulzás, kedves Zoltán, nekem abban csekély részem volt. Az a fő, hogy észrevették, s hiszem, hogy ezentul érdemeidhez képest, meg is becsülnék. Egyébként mi az a hír?
- Jó hír. Képzeld, Sándorffy Ákosról szól.

Géza kipirulva, izgatottan ugrott fel.

- Ákosról?... Hamar mondd meg, hogy miről van szó.
- Egy barátom, a ki őt még Münchenből ismeri, azt állítja, hogy látta a napokban az Andrássy-uton.
- Ez derék. Én igazán mindent elkövettem, hogy megtudjam hollétét. Rendkívül aggódtam miatta. Amióta meghalt a felesége, senki sem látta. Annak pedig van már öt-hat éve is. J. B. Cheramyt egyre ostromoltam, hogy mondja meg címét. De az folyton azt hajtogatta, hogy nem tudja. A mikor eleinte egy-egy képet küldött neki, mindig máshol adta fel. Az árát sem tudta neki beküldeni soha. Ugy látszik, szükségét sem szenvedett. Különben - azt hiszem - J. B. Cheramynál egész vagyona gyűlhetett már össze.
- Érdekes ember! De mondom most Pesten van. Minthogy tudtam, hogy ez téged érdekel, siettem ki hozzád a hírrel.

- Igazán, köszönöm barátom, holnap kerestetni fogom. Pedig nagyon el vagyok foglalva. Ma is öten ültek nálam, holnap újra hárman, ezek közül kettő kezdés, a mi mindig terhes nap. És sietnem is kell, mert négy hét múlva Hollandiába vagyok hivatalos, onnét Brüsszelbe megyek, szóval az egész telet külföldön töltöm. Brüsszelben, azt hiszem, Jób Pistával is találkozni fogok, ő ugyanis Belgiumban él, s hallom, nagyon jól megy a sora. Hidd el, örvendek, hogy kiszabadulok az itteni kicsinyes viszonyokból. Nehéz lévén a megélhetés, nagy nálunk az irigység és gyűlölködés a művészek közt. Pedig én - azt hiszem - nem állok senki útjában.

- Sőt, annyira nem, hogy egyenesen segítesz mindenkin, a hol csak teheted.

- Igen, a hol csak tehetem. Mégis, hogy áskálódnak ellenem. De én nyugodtan nézem ezt a kicsinyes tülekedést. De nem kérek belőle. Annak, hogy Ákos megkerült, igazán örvendek. Ő igazi művész...

- Őt egyénileg is mindenki szereti, a modernségnek kimagasló alakja. De már rég nem láttam tőle semmit.

- Tavaly télen J. B. Cheramy szalonjában egész kollekciója volt. Az igaz, hogy csupa régi műve. Igazi szerencse volna a magyar művészetre, ha haza jönne és a művészi mozgalmak élére állana. Neki is jó volna. Kiragadná magát az egyéni bánatából, s utat mutatna az ifjúságnak, a mely különben is egészen az ő nyomdokait követi.

- És nem csak nálunk, hanem Párisban is. De a nagybányaiak, azt hiszem haladást jelentenek, - legalább Magyarországon.

- Hogy érted ezt?

- A pleinairfestés módját átvették ugyan tőle, meg a többi francziától, - de a magyar ég, a magyar föld színeit, a magyar érzés módján fejezték ki. Én legalább szintén erre törekszem. De azért Ákosnak is sokat köszönhetek. Ő tanított meg szint látni.

- Valóban, kitűnő művész, égek is a kíváncsiságtól megtudni, hogy mit csinál, hol volt, a mióta bujdosik. Őszintén szólva, olyan igazi vérbeli művésznek hittem, hogy a felesége halálát nem tartottam képesnek arra, hogy a művészetétől megfossza. Előttem egészen érthetetlen ez az ember. A csupa művész. A ki egyszerre csupán ember lesz!

Kemény Zoltán felállott, s bucsuzkodni kezdett.

- Ki tudja mi történik egy művész ember lelkében? Csak magamra gondolok, - a nagy magány esztendeire, - a Tátra rengetegei közt, a természet elképzelhetetlen hatással van ránk...

Verebély Géza idegesen pödörte bajuszát. Ezt az érzést ő nem ismerte. Neki hirtelen, gyorsan felfogott benyomások kellettek, őt az élet külsőségei érdekelték. A barátjának titkos melancholiája kinosan érintette, meg sem értette, - legfeljebb mint tárgy, képhangoló elem, tónust formáló szín, - az életet ellenben szerette gyorsan élni, a felület csillogásain át szemlélni.

Elváltak. Kemény Zoltán az andrássy-uti villasoron át gyalog ment be a városba az Abbázia kávéházba. Ott leült a nagy művészasztal mellé, szerényen, csendesén, s meghuzódva hallgatta a művészek hangos vitáját. Aznap járt le a téli tárlat beküldési határideje és a művészasztal zsongott az izgalomtól. A zsűriről beszéltek, az asztal többsége elkeseredve tárgyalta, hogy ismét a mesteriskoláscsoport került be.

Egy szőke, vastagnyaku, kálomista gyerek nagyokat ütött az asztalra, miközben egyre perverz torzképeket rajzolt a márványlapra, kifogyhatatlan humorral és százféle formában.

- Ti beszéltek, ti panaszkodtok? Hiszen csak jár a szátok és gyávák vagytok, meghunyászkodtok a hatalom előtt. Nem megigértétek, hogy az én listámra szavaztok? Hát ki az oka annak, hogy az övék győzött? Most beszélj Pupák, s oldalba lökte a szomszédját.

- A háziur kiabál, könnyü neked! De nekem családom van, s ha nem adok el, nem eszünk, mig ellenben...

- Háziur?... Nem szeretném, hogy abból a házbérlővedelemből kellene megélned, a mit én kapok az apámtól... De a ki a művészet feláldozásával akar érvényesülni...

- Hohó! Ezt Nácziról nem lehet mondani.

- Hát kiről?

- Mindnyájan hibásak vagytok. Tessék a sarkára állani annak, a ki panaszkodni mer. De azt hiszem nem sokára jobb idők jönnek. Az Epreskert fog bennünket megmenteni. Ez az egyetlen reményem.

- Hogyan?

- Majd meglátjátok! Olyan vérengző zsürizés lesz az idén, a minőt még nem látott e honhaza. Akkor aztán észbe kaptok. Pláne, hogy a velencei kiállítást most nem ők rendezik...

Titokban a legtöbben elsápadtak. Zavart mozgás keletkezett. Féltették a kis koncokat. Pillanatnyi csönd állott be.

Kemény Zoltán ekkor halkán közbe szólt:

- Képzeljétek, Sándorffy Ákos Pesten van.

A hír bombaként hatott.

- Sándorffy? Láttad? Honnét tudod?

A szőke vastagnyaku gyerek felkiáltott:

- Hurrah! Sándorffy Ákos kell ide, fel fogja robbantani az egész közkereseti társaságot.

Mindnyájan fellélegzettek a hirre.

E pillanatban ragyogó szemekkel jött be Sanyi. Amióta Párisból hazakerült, meghizott, rendesen öltözködött és finom, színes interieuröket festett. Vevői is akadtak. A társaságokban is jól fogadták. Kis bőgőjét - igaz - mindég el kellett vinnie, de nem bánta, azzal vigasztalta magát, hogy játszott ő már olyanabb helyen is, mint a minő egy-egy lipótvárosi zsúr.

- Igaz, igaz, - kiáltotta már messziről.

- Sándorffy Ákos?

- Az. Pesten járt. A kutyás némettől hallom, a ki látta, utánna is ment, de az emberárban elvesztette. Azóta nyomozza folyton.

- Én is tőle hallottam, - feleli Zoltán.

- Egy a forrás, tehát még nem elég megbízható hír. Hátha a kutyás német elvétette? Hiszen már tiz-tizenkét éve nem látta, szólt közbe az egyik, Párist megjárt festő, a ki most modern arczképfestéssel foglalkozik.

- Ah a skeptikus Louis, - az élő filozófus, - nevetett Sanyi. Hiába örvendezel fiu, Ákos Pesten van, s abból aztán baj lesz az Epreskert tájékán.

A szőke vastagnyaku kálomista örvendezve lebegtette hosszú, vastag czeruzáját, miközben lóbálta magát a széken.

- Ugyan Ábris, nem értem, minek örülsz olyan nagyon?

- Annak, hogy megszűnik majd a sok visszaélés, megszűnik, hogy hazulról rendeljék meg az aranyérmeket, mint a párisi kiállításon, hogy csak az kapjon ösztöndíjat, a ki a farkát tudja csóválni, hogy falfestmények osztogatásával némitsanak el nagyszáju, de tehetségtelen alakokat, hogy az állami vásárlások a családban maradjanak. Mindez automatikusan meg fog szűnni, hahaha! A kigyó a saját farkába harap.

- Igaza van, - mondogatták, - valami büzlik Dániában!

- Kérdezzétek csak meg a külföldi szobrászsuorokat, azok majd elmondják, hogy mi az a magyar művészpanama! Az Epreskert uralkodik? - Ez is jó. A reakció ki fog törni? Ez is jó.

De jön Ákos, a mozgalomnak vezére lesz, - ez a legjobb! Ede, mi van a teámmal?... Szervus Jani bátyám, - Isten hozott.

E perczen nagy, erős, örökké mosolygó, öregesedő ur lépett az asztalhoz. Mindnyájan felugráltak, helyet szorítottak és felültették az öreg urat a főhelyre.

- Mióta vagy Pesten, bátyám uram?

- Tegnap jöttem.

- Hoztál valamit?

Az öreg ur mosolyogva hümmögött.

- Hát ami még kitellett...

- Hej, bátyám uram, hogyha állandóan itt élnél köztünk és látnád azt a pusztítást, amit azok végbevisznek! Semmi sem változott meg a te időd óta. Most rajtunk ütnek egyet, akkor téged szorítottak hátra. A világ nem változik... Hallottad a nagy ujságot? Sándorffy Ákos megkerült. Itt látták Pesten. Mit szólasz hozzá? Most már csak az kell, hogy beteljék a jóslatom: Künn a Múcsarnokban újra basáskodjanak, s Ákos fogadja el a vezérséget. Akkor aztán megcsinálódik a Szecessió magától... Hej ha te is közénk állnál?

- Én testestül-lelkestül a tiétek vagyok!

Viharos éljen zúgott fel. A kávéház többi vendégei mind felugráltak helyeikről, s kíváncsian nézték a művészasztalt. Mi történik ott? Ott pedig az történt, hogy a fiatal magyar művészek látszólag öntudatra ébredtek, hogy a felülről kormányzott művészpáriák közt az önérték hódítani kezd, hogy már szinte várták azt a külső lökést, ami a levegőben lebegő kérdéseket dűlőre hajtja.

Izgalom fogta el az egész asztalt. Tervek keletkeztek tervek után. Hogy az öreg Szluha János közéjük állott, a mozgalom megindulhat. Nem vethetik szemükre, hogy fiatalos feltűnési vágyás vezeti őket. Az öreg ur eleget szenvedte a semmibe vevés, a mellőztetés kínjait, sok hosszú éven át. Pedig már akkor is ott állott az ujitók első sorában, mikor a modern művészet még meg se született. A milleniumi kiállítás óta, amikor nagy képe újra közösmert lett, úgy tisztelték a fiatalok, mint a nagy őst, az elvhűség áldozatát. Ezt Szerémy Ábris jól megmagyarázta, s az egész asztal helyeselte.

Csak Náczi mondogatta:

- Könnyű nektek, - nincs mit veszítenetek, - de nekem családom van, ha engem kidobálnak a kiállításokról, mit tegyek?

- Ugyan ne kishitüsködj Náczi, - nekünk győzni kell.

Louis gunyosan nevetett:

- Meg aztán nincs még készen ez a Szecessió! Előbb aludni kell egyet rá, - meglátjátok milyen kevesen leszünk itt holnap...

- Annyian leszünk, ahányan eljöttek. Punktum. De egynéhányan leszünk, ugy-e Ábris? - mondotta Sanyi.

- Ugy van, - hadd hulljon a férgessé.

- Irok Nagybányára, meg Szolnokra, - azt hiszem, a java mind mellénk áll. A többi pedig menjen legelni az Epreskertbe.

Ekkor sunyi mosolylyal, hanyagul kezet fogva néhánynyal az asztal körül, vékony, éles hangon ezt mondotta egy ujonnan érkező, sovány, magas, állig begombolkozott ur, miközben affektáltan rácsolt:

- Urraim, - most jövök a zsürrizésről...

Mindnyájan feléje fordultak, s kiáltották;

- Ah, Haranghi Benő, - jó estét!

- Urraim, ott künn vandál munkát végeztek... Egyetlen pleinair vagy modern kép sem jött be... Engem teljesen leszavaztak.

- Téged? - kiáltott közbe Ábris, - becsületszavamra állítom, hogy te voltál az első, aki refüzálást indítványoztál, oh, Benő, ösmerlek Benő...

Az egész társaság felugrált, az izgalom tetőpontjára hágott, Haranghi Benő Ábrisnak akart rohanni, de lefogták, a kávéház többi asztalánál mosolyogva nézték a festők izgalmas vitáját.

- Ez a hála, - kiabálta Benő, - amiért elhoztam a hirt, hogy tudjátok magatokat mihez tartani...

- Ugyan ne handabandázz, te kétfejű Jánus.

- Dobjátok ki, - ne szenteskedj.

- Hagyjátok futni.

- Eredj a pokolba!

A pinczerek odafutottak, körbe állottak, mig végre az öreg Szluha János elkiáltotta magát: Ülünk le, uraim! Ez hatott. Benőt már kituszkolták, s a többiek megnyugodtak.

- Ilyen alak merészel ide jönni, kárörvendő, sunyi arczczal! - Miért nem engedtétek, hogy a képére mászszak? - idegeskedett Ábris. De látjátok, - megmondottam! Kezdetnek ez nagyszerű...

Most arról kezdtek tanácskozni, hogy mitévők legyenek? Csináljanak ellenkiállítást? Elhatározták, hogy bevárják a hivatalos értesítéseket. Hátha nem igaz az egész, csak nem ülnek fel Benőnek? Ábris egyre hevesebben ismételte, hogy ő örvend, ő magánkívül van az örömtől, hogy így történt. Vajha Benő ne hazudott volna, s mindnyájukat refüzálnák, akkor aztán zárt sorokban vonulhatnának fel.

Az izgalom még tartott, mikor egy ujságkritikus, aki egészen az ő oldaluk mellett harczolt, új hirt hozott:

- Tudjátok-e, hogy veszélyben forgott a velencei kiállítás?

- Hogyan?

- Azok sürgönyileg tiltakoztak az ellen, hogy a kiállítást ne a hivatalos művészegylet rendezze...

- Persze, mert féltették a pozíciójukat?!

- De a velencei kiállítás titkára félredobta sürgönyüket. Most aztán annál erősebben kell szervezkednünk...

Ábris felkiáltott:

- Helyes, - mindenki ott legyen, akiben vér van! De akadémikus egy se legyen közöttünk. Most majd mi refüzáljuk őket...

A társaság oszladozni kezdett. Mindenki arczára kiült a gond. A legtöbben féltek a harctól. A biztos száraz kenyeret a bizonytalan puha kalácsnál többre tartották. Csak Sanyi és Ábris lelkendeztek. Az öreg Jani bácsi pedig mosolygott. Tetszett neki a fiatalság heve. Arra gondolt, amikor az ő művészetében is viharok zajongtak le. De akkor ő egymagára maradt. Nem volt kihez fordulnia. Művészetéért nem érdeklődött itthon senki. Hosszu, hosszú éveken át senki. Kiállítás mult el kiállítás után, de nem ösmerték. Ugy élt magányosan, a pusztáján, az ekeszarva mellett. Egyszer a muzeum igazgatója elkerült hozzájuk, vendégségbe. Előre örvendezett magában: «Végre egy ember, aki mifelénk vetődik, s akivel majd beszélhetek művészetről.» Aztán megösmertek. De az igazgatónak egy arcizma se árulta el, hogy tudja kivel beszél, a buzáról csevegett vele, a pikturát pedig szóba se hozta. Egymaga maradt. A pusztai magányban... De már dereng. Csak veszekedjete, fiuk!

Második fejezet.

Heteken át, hónapokon át magányba temetkezve, végre arra határozta volt el magát Ákos, hogy ahhoz menekül, aki szívéhez legközelebb van, az édes anyjához. Mindent otthagyt J. B. Cheramynál, tanulmányait, kész és félig kész műveit, s ő maga, szinte minden podgyász nélkül, ment a kora tavaszi éjben, át hegyeken, át völgyeken, mint egykor, régen, - de most visszafelé vezető uton, kiégett szívvel.

A nagyváradi szőlőhegyek közt, a kis udvarházban, az édesanyja karjaiban pihent meg. Az együtt érzett vele, mikor Margit hűségéről, szerelméről, nagy boldogságukról beszélt, összefüggéstelen mondatokat, inkább magamagának, elfojtott hangon. Olyan volt az öreg asszony előtt az egész, mint egy tündérmese, képzeletében vasorru bába lett a sok ellenség, Tündér Ilona a beteg feleség, s Argirus királyfi a fia, aki megküzd a tengersok akadálylyal. És győz. És éppen akkor veszt el Tündér kis Ilonáját és jó haza, az anyja kebelére, pihenni, sirni, szomorkodni. Tente baba, tente... ne busulj kis fiam, megtalálod még a Tündér kis Ilonádat... S fonta-szötte tovább az édes anya a gondolatait, mialatt egyre a fiát nézte, aki ölbe tett kezekkel ült a verandán és nézte a napot, amint ott játszadozik a tengeri közt, suhan végig rajtuk, s nézte a szellőt, amint lengeti a hosszú leveleket, elbujkál a gesztenyefa lombjai között és illatárt kerget feléje a hársfásor felől. És nézte nyár elején vagy utolján, nézte, amint rőtbe borul a közeli erdő, hullajtja levelét, s közte járván, meg-megzörren a haraszt a lábai alatt. Majd jó a tél, hó borítja a tájat és Ákos szóltanul, maga elé merengve él az anyja oldalán. Ugy tűnik fel ez az élet az édes anyjának, mintha már száz év óta tartana, napot nap követ, évszak után évszak jó, egy hosszú dermesztő álom volt az egész, miközben ápolják a szölleiket, emberi hang alig hangzik, csak ha a vinczellér mond jó reggelt, vagy a kötöző lányok kívánnak szerencsés jónapot. Egyébként minden marad a régiben. Ha érik a szőlő, kötözik, pakolják, küldik Pestre; jön aztán a szállítókosci, meg elmegy, amíg csak szőlőt adnak a tőkék, rendes időközökben ismétlődik meg minden, hosszú, hosszú évek óta. Ákos ebbe az életbe belefásult. Nem vágyott semmire. Élt az emlékeinek. Azokat is alig érzé. Csak ült a verandán és nézte a napot, amint száll és ereszkedik, a fecskét, amint jó és megy, a szellőt, amint lengeti a lombokat, az esőt, amint csapkodja a házereszt, csak nézte, nézte mindezeket és nem látott semmit. A szívére boru szállott, a szemére hályog tapadt, az érzését dermedtség fogta el. Mikor fog eljönni a szabadító Segítség! Soha, soha, hadd maradjon minden így. Aludjatok érzések! Tente baba, tente...

Egy éve, két éve? Hány éve, hogy itthon van? Reggel volt, őszi nap volt, rőtbe borult fa-levelek susogtak feléje. Hívták ki a hegyek mögé, a nagy, sziklás lankásra, a Körös kavicsos partjára. A víz lenn folyt, sebes iramodással a gránitpart alatt, nagy, hullámozó, csillogó szürke sávban, melyre megfeküdt az őszi napsugár. Tömzsi hegyek kacskaringós profiljai zárták

körül a látóhatárt, komor hangulatok terpeszkedtek ki belőlük, s szálltak át a sárgásbarna sikságon át a megmivelt lejtőkre, míg a hegysüvegeket a szürke felhőkön áttörő őszi napsugár zöld, sárga, violaszínű vagy vörösesbarna színekre ötvényezte.

Ákos egyszerre megdöbbenve érezte, hogy színek, határozott színek incselkedve játszanak vele. Oly jól ösmerte e helyet. Gyermekkorra száz emléke tapadt hozzá. De látni csak most látta. Felébredett álmából. Mint az álomkóros, dülöngve indult meg a hegyi uton. Egyenletes világításban tűnt fel előtte a táj. Egy új színjáték, mely merőben eltért a villeneuvei színképektől. Hová lett a múlt? Hová az izzó napsugár, a szintörő, a vonalbontó, a mindent ezer reflexbe bontó napfény, régi kedvese, örök kételyeinek és küzdelmeinek tárgya? A szinfaanfár elsülyedt. Magával temette dalos tavaszát életének. Most itt az ősz, - a nyár kiugrott, elsikkadt, még születése előtt. De nem érezte hiányát. Már nem érezte. Megnyugodott a változhatatlanban. Megnyugtatta a kinos, a nehéz magány? A gyűlöletes magány? Honnan ez az új tájszemlélet? Honnan ez a végtelen jóérzés?

Csak nézte, nézte az új világot. Egyszerre színeket látott, nemcsak levegőt, nemcsak atmoszférát, melybe Villeneuveben minden felolvadt, anyagtalanra téve az anyagot, amelyhez csak hozzáért. Most szint nyert minden tárgy. A hegyes táj nagy vonalhatásokat mutatott, melyeket reflexek nem bontottak fel, anyagkülönbségek érvényesültek, melyeket a vibráló napsugár nem tört át és át, nagy egységbe olvadt a táj, komor, borus, bánatos érzésekbe merülve. Nyugodalmos hangok békés egyszerűsége ült mindenben. Villeneuvei gazdag fényjáték helyett felhős égnek egységes világítása borult a mindenségre. Ebben az egységes fényben él minden szín. Külön szépségeket fedezett fel bennük. Gyönyörködött a vörös finom árnyalataiban. Ujjongott a sárga rejtett izgalmain.

Megértette a nagy titkot, mely egyszerre feltámadt előtte. A nagy Pán megszólalt és leleplezett neki - a kiválasztottnak - egy darab természetet. Megint a régi természetbuvár lett. Egyéni bánata beleolvadt a természet melancholiájába. Csodás napokat élt így át. Bámulta a változó, nagy dekorációkat, melyekkel a maga bánatát a természet körülhintette, körülhimezte, hogy egységbe foglalja, magához vonzza s ilyképp meggyógyítsa. Most egyszerre úgy érezte, hogy ébred. Előbb a színek muzsikáját hallgatta: elpihent a halk, tompa, sordinón játszott melódiákon. Aztán a vonalfelépítéseket figyelte meg: megnyugodott az arabeszknek nyugodalmos, naiv egyszerűségén. Egy-egy felfrissítő sóhajként tört elő kebléből az átélés izgalma, a nagy formákba jegecedett táj szemlélése közben. Ez izgalom alkotódüht ébresztett benne. Ifjonti munkavágyat. Édes anyja nagy szemekkel nézte, mint jön egy nap sietve haza, szed elő tintapennát és ír. Azután fut-rohan el, napokon át kóborol a határban, végre jön egy csomag, melyet ideges izgalommal tép fel, szed ki belőle vásznat, ecsetet, festéket és mint az éhséglázban szenvedő, neki esik a munkának.

És ime, a magány meggyógyította!

De festői víziója ujjáébredt, új igazságokat ösmert fel, új feladatokat tűzött ki maga elé és képzeletében egymást kergették a grandiózus képek, ahol minden emeli, segíti, kiegészíti egymást, semmi sem él külön életet, de egységbe olvad minden; melyet minden sért, ami kéri a harmóniából, de elfogad mindent, ami, ha felbontja, színezi, részletezi is a tömegeket és a tónusokat, de egymáshoz való viszonylataikban összefüggő, tökéletesen harmónikus és egységes. Kereste a legkiáltóbb színeket, hogy a legfinomabb harmóniákba olvassza őket. Hatalmas Szimbolumokká váltak lelkében a színek...

A magány új művészi ideálok felé vezette!

Egy éve, két éve? Talán öt éve is elmúlt már annak, hogy idekerült a szőlőshegyek közé, ahol új ideálokra akadt, új szépségeket fedezett fel, új művészetet sejtített meg. Kemény, erős munka volt. Sok kétséget kellett legyőznie. De újra férfi lett. Haját megeste már a dér, szakállt

eresztett, bár abba is beleszaladt egy pár finom ezüst hajszál, de tekintetében az öntudat tüze ég, már csak művész, csak teremtő, aki úgy érzi, törtet előre a sziklás, meredek lejtőn. For ever. De hová?

Igy történt, hogy Ákos eltemette a multját s megindult az új küzdelemre. De hová? Megcsókolta az öreg édes anyja homlokát, aki áldást hebegve, imádkozott. Aztán újra vonatra szállott, át hegyeken, át völgyeken, de hová? Keresztül Pesten, ahol megpihent...

Pest ekkor megfogta. Az utcákon plakátok, a plakátok kiállításokat hirdettek, a lapokban művészetről is szó volt. Ákos csodálkozott. Barangolt az utcákon, egy napig, két napig s fölötte csodálkozott. Ekkor ösmerte őt fel a kutyás német. De Ákos nem tudta, hogy figyelik, este lett, ment ki a Dunaparra, az elevátor felé és nézte az esti kép hatalmas, nyugodalmas csöndjét.

A kutyás német már ekkor nyomában volt. A nagy, sovány fiuból hatalmas, erős férfi lett, akit már jogtalanul illetett meg a kutyás német jelző, mert igazi magyar ur lett belőle s mint Stefi baronessze férje, állandó barátságban maradt a müncheni magyarokkal azután is, hogy hazajött, átvette a birtoka kezelését és pesti lakását egész muzeummá rendezte be. Az egész modern iskola képviselve volt ott, élén Sándorffy Ákossal, akinek egyik hatalmas pleinairjét egyenesen J. B. Cheramytól vette meg. Aki igazán meg akarta ösmerni az új magyar festőiskolát, az ő andrássy-uti lakását kellett megtekintenie. Mint lelkes műbarát, részt vett a Műcsarnok, a Nemzeti Szalon mozgalmában és állandó segítője volt művészbarátainak.

Amikor Ákos megállott az elevátorok előtt, hogy a hatalmas dunai panorámában gyönyörködjen, a kutyás német, aki jó darab uton kísérte idáig, most már szentül meg volt győződve, hogy e körszakállas, deli férfi nem lehet más, csak festő, ő, Sándorffy Ákos. Ahogy a természet elé lépett, a megértés biztonságával, a nagy vonalak tökéletes felfogásával, ahogy felösmerte szemével a lényeges konturokat, kikereste és követte azok mozgásirányát: mind arra mutatott, hogy most festő, a természet lényegét megértő művész szeme dolgozik, akár egy örökös működésben levő szivattyú.

Egyenesen hozzálépett:

- Jó estét, Ákos!

Ákos meglepetten nézett hátra. Nem ösmerte fel. A jó magyaros kiejtése egyenesen félrevezette.

- Nem ösmersz meg? Én vagyok, a kutyás német... de már inkább kutyás magyar, emlékszel-e a müncheni időkre?

Hogyne emlékeznék! Itt az esti légben, ahol homlokát körülcsókdosta a hazai szellő, egész ifjúsága feléledt a lelkében. Egy hangot kellett csak megütni és visszhangzott benne minden, az egész mult, minden, ami elveszett, a régi fájdalom, a régi keresés, az örökös tépelődések, melyek újra feléledtek, a régi sebek, melyek kiujultak s emlékezett a homályos ködképre, Lóri baronessere, amint ott fekszik a veranda diványán... Hullámos szőke haja végig omlott nyakán és vállán, félig elfödve arcát s lebukott a vörös japánpárna szélén - óh, hogy él még lelkében e vízió! Hogyne emlékeznék?...

- Hogyne emlékezném a müncheni időkre! De te barátom, mit csinálsz te?... Igazán meglepett ez a váratlan találkozás... Megösmertél?

- A találkozásunk nem olyan váratlan. Már tegnap felösmertelek, de elvesztél a néparadatban. Azóta egyre kereslek. Mi nem feledtünk el, nem feledünk el soha...

- Mi?

- Igen, én, a feleségem, Stefi, meg a sógornőm Lóri baronessé...

Ákos arczán végigfutott egy árnyék.

- A feleséged, Stefi, meg Lóri baronesse... Istenem, milyen régi, élő emlékek! - mondotta inkább magába. És elindult. A kutyás német pedig beszélt magukról, az eltűnése óta. Hogy jött haza és vette át birtokait, hozta magával Stefit, akivel boldog, van már három gyönyörű gyermeke, mind fiu, erős keménynyaku legénykék. Micsoda magyar asszony lett, Stefiből! És - tette hozzá - velük lakik Lóri is... Itt, ebben a házban, talán feljöhetne?

És Ákos felment vele. Fel a második emeletre, megvárta, míg a csengetésre ajtót nyitottak, letette felső kabátját az előszobában, bement a kutyás német nagy bőrgarnituros dohányzó-jába, leült egy angol székbe s rágyújtott egy szivarra. Tette mindezt öntudatlanul. Aztán ült, mélyen belesüppedve a nagy angol karszékbe és szivta hosszú, vastag havannáját. Körülötte füstfelhő keletkezett s azon át látta Lórit, amint ott fekszik a veranda ripszdiványán, hullámos szőke haja végig omlik nyakán és vállain, félig elfödve arcát és lebukik a vörös japánpárna szélén... A kutyás német pedig beszélt a gyermekeiről. Ákos nézte a füstkarikák közt Lóri hullámos, szőke haját, mely végig omlik a nyakán, egyszerre megmozdul, a haját hátrasimítja s azok kontyba foglalva koronázzák a homlokát, mely alól két tüzes szem kaczag feléje.

- Hozta isten, Ákos... milyen kedves, hogy feljött hozzánk...

Mint a galamb turbékolása, olyan muzsikája van a kaczagásának. Aztán melléje ül és Ákosnak megfogja a kezét s néz rá szeliden, bűnbánóan:

- Óh, hogy előkerült, igazán köszönöm neked sógor, hogy ráakadtál, milyen férfias, milyen erős lett maga Ákos. Hát én? Nézzen meg. Hiszen maga egy szót sem beszél, mi baja van magának, Ákos?

Ákos maga elé nézett, bele a füstkarikákba, azon gondolkodott: csalódik-e? álmodik-e? Itt van, Lóri van itt? Ez a Lóri? Ez az erős, molett nő, hatalmas Stefánia-hajával, nagy kék szemével, a friss szépséggödröcskéekkel, buja, kerek, idomaival? Ez az ő Lórija?

- Mi baja van magának, Ákos?... Igaz, gyászban van. De hisz annak már sok-sok éve. Azóta sok homokot fűtt el a szél az Izar partján. Emlékszik még a régi sétáinkra az Izar partján? Igyék egy pohárka magyar törkölyt, Ákos!

E pillanatban erős ajtócsapódás és jött be Stefi a gyermekekkel. A kutyás német ragyogó apai szemekkel mutogatta gyermekeit.

- Nos, nincs egy szava hozzánk? Hogy mi milyen jó magyarok lettünk? Hogy én is, Lóri is kívülről tudjuk Petőfit?

Ákos, mint álomban, nézett körül és csak lassan tért magához, azon véve észre magát, hogy egyedül van Lórral, aki beszél neki régi históriákat, nymphenburgi kirándulásról, csolnakázásokról a starenergi tavon, mintha mindez csak tegnap történt volna. Az évek nyomtalanul tűntek el, a múlt - emlékként - elevenen élt Lóri lelkében.

- Aztán... Tudok mindent aztán is... Látja ezt a csomagot? Az *Argus de la Presse* mindenről beszámolt. Itt vannak a képeiről szóló kritikák, a Szalon kitüntettjeinek névsora, az eljegyzése és lakodalma hire, Ranc cikkei, hír a halálesetről, minden, minden. Mint nyitott könyvből, olvastam minden lapját életének... Igen, mert én, la... aztán felugrott, becsapta a könyvet, melybe az Argus szelvényei voltak beragasztva, egyet füttyentett és azt mondta hajbókolva: «én már anyám csak ilyen vagyok».

Ákos káprázó szemmel nézte Lórit, a hatalmas Stefánia-frizurájával, nagy kék szemével, arczán a friss szépséggödröcskéekkel, buja, kerek idomaival.

- Bántott, hogy nem tudtam, hová lett azóta? De tudtam, hogy még látni fogom. Tudtam, hogy a maga erős fizikuma elbirja a..... második csapást is. Pedig..... s itt egészen melléje ült, -

pedig ez súlyosabb volt, mint az első, - s részvétellel végigsimitotta a homlokát, a puha, lágy, bársonyos kezével, mint régen, egykor, a müncheni szép, fiatalos időkben, a mikor Ákos a festéstől fáradtan végig szokott dőlni a ripszdiványon.

Ákos felocsudott. Meglepetve érezte, hogy Lórinak igaza van. Hogy életereje felszökkent. Hogy ereiben vér pezseg. Hogy, - hogy érezte, ki fogja heverni ezt a második csapást is. Megfogta hát Lóri kezét. Az rámosolygott, - diadalittasan.

- Egyszer, csak egyszer szerettem volna önnel beszélni. De nem lehetett. Eltűnt. De tudtam azt is, hogy beszélni fogok még egyszer önnel. Megéreztem.

- Ne beszéljen. A mult, - azt tessék el. Minek felhánytorgatni a multat?

- De kikötöm, hogy...

- Hát volt nekem jogom, van nekem jogom a multhoz? Elkéstem. Megbűnhődtem érte.

- De miért büntetett engem is?

- Magát is Lóri? Jóvá teszem... De jóvá tehetem? Kezét megfogta, szemébe nézett, s ebben a pillanatban Lóri szeme egyet villant. E villanás tüze végigcsapott az egész testén és megremegett belé. Már nem volt többé a maga embere. Most már a szenvedelme uralkodott rajta, a vére lázongott, s az ajkai remegtek. A kutyás német pedig jött be, hívta asztalhoz és ő karját ajánlva Lórinak, tántorgó léptekkel ment át az ebédlőbe. Aztán szótlánul nézett maga elé. A harmadik harapás után fenéig üritette ki poharát. Szeme kigyuladt. Mindnyájan észrevették a változást. Csak Lóri értette meg, s mialatt kezeik összeértek, rámosolygott, kihívóan.

Már másnap reggel szállást fogadott, a Nagy János utcában, magas földszint, igazi garçon urilakást. Sietve berendezkedett, mindennap eljárt Lóriékhoz, mindenben kikérte a véleményüket és mikor kész volt az új fészek, elhívta őket beszélni. E napokban más nem érdekelte, mint az új lakás, nem gondolt egyébre, csak a lakás kényelmes berendezésére, s dicsekedve mutogatta Lóriéknak, milyen raffináltan érdekes benne minden, és Lóri megértette. Mindezt a felkorbácsolt viharzó szenvedelem vágyakozásának tulajdonítva.

Természetesen mihamar híre ment, hogy Ákos megkerült, Pesten van, a lapok foglalkoztak véle, s mire a lakása kész lett, egymást érték a látogatók. Először Verebély kereste fel, aztán jöttek többi barátai, Sanyi, Robel-Révi, Juhász, a szobrász, a legtöbbjét még a *François I.* idejéből ismerte. Hogy mit csinált oly sok ideig? Pihent. Most majd dolgozni fog. Itt marad egy darabig Pesten. Hogy jöjjön el az Abbáziába? Jó, egyszer majd elmegy, de csak úgy, ha nem ceremóniáznak véle, hogyha egyszerűen hagyják leülni az asztalukhoz, mint a többit. Jó?

Ákos egy este el is ment, már akkor tele volt az asztal. A zsüri csakugyan olyan konzekvensen kegyetlen volt, a hogy csak Ábris óhajtotta. Az elkeseredés általános volt. Egyszerre tizen is panaszkodtak, hogyne, mikor a legtöbbjének életkérdés volt az eladás, mikor a visszautasítás megfosztotta őket a reménytől is, a mikor még önmagukat sem okolhatták, mikor áldozatnak érezte magát mindenik. És martírnak lenni jó. Most jajonghattak kedvükre. És Ákos ült közöttük e bábeli hangzavarban, s nem értette meg őket. Az öreg Jani bácsira nézett és az rámosolygott, - csendesen!

Egyszer csak odaszólt az egyik zajongóhoz:

- De kérlek barátom, ha annyira tudtad előre, hogy igaztalanul bánnak majd el veled, miért dolgoztál modernül, ha most csak azt bánt, hogy nem adhatsz el?

Ákos kérdésétől találva érezték magukat mindnyájan.

- Ohó, - kiáltották, - nem ez itt a kérdés. Mindenki úgy dolgozik, a hogy érez. Az egyéniségét senki se áldozhatja fel. A zsűrinek minden törekvést méltányolnia kell. Az Epreskert nem bérelheti ki magának az örök igazságot.

- Igaz, úgy van!

- Mért választottátok hát ezt a zsűrit?

- Nem mi választottuk, ők többségben vannak! Mindent lefoglálnak. Mindenre rátehenek nek...

- Jól van, a mit kerestetek, megkaptátok, - kiáltotta Ábris. - Gyávák vagytok. Nem mertek szervezkedni. Mert csak a szociális organizáció segíthet rajtatok, proletárokon!

Ákos csak újra azt firtatta:

- De ha az eladás a fődolog, mért nem festettél úgy, hogy az Epreskertnek is tessenék?

- Mert én modernül érzek.

- De akkor meg miért kívánod, hogy a másképp érző elfogadjon? A művészetben nincs tömeg-érzés. Ott csakis az egyénnek van joga. Ha egyén vagy, érvényesülj külön, vagy egyivásu társaiddal.

Kemény Zoltán közbeszólt:

- Igaz. Engem nem is utasítottak vissza, mert én be se küldtem.

- Engem sem, - mondta Robel-Révi.

- Verebélyt sem utasították vissza, mert az meg a szájuk ize szerint fest, mindenek szájize szerint, - szólt közbe egy hórihorgas ifju.

- A távollevőkről vagy jót, vagy semmit, mondotta halkan, de energikusan Kemény Zoltán, - Verebélyt különben is ne bántsátok. Annak a tudásához szó sem fér. Bámulatos a festői készsége. Egyszer jelen voltam, mikor egy fejen dolgozva, hirtelen úgy érezte, hogy a lehajtott fej helyett jobban hatna a féloldalt felfelé hajlított fejtartás. A modell még alig változtatta meg a fejtartást, a mikor már ő átfestette a vásznon, mintha szobrász volna, a kinek csak egyet kell fordítani az agyagmintáján. Ez egyszerűen bűvészkedés volt!

E perczen berontott egy ujságíró, s hangosan kiáltotta: «Hallották? Kormos Laczi öngyilkos lett!» Megrendülve fogadták a hirt.

- Miért? Mi okból?

- Mikor a visszautasításról szóló értesítést vette, szörnyet halt.

- Borzasztó!

- Igazi gyilkosok!

- Ez már nem is az első eset, Péter Elemér tragédiájának is ez volt az oka.

- Péter Elemér? - Micsoda tragédiája volt? - kérdezte megdöbbenve Ákos.

- Ösmerted?

- Hogyne, még Münchenből. Akkor éveken át Rubenst másolta. Öngyilkos lett?

- Szerelmes volt egy kiszolgáló lányba.

- Dehogyan volt, - ugyan ne légy olyan frivol, - szólt oda Ábris. Mélyebb okai voltak annak. Elemér megrendült a töprengései közt, benne a hajlamai és a jobb belátása tusakodtak, - a

régiekhez vonta a családi tradíciója, - az érzése pedig egészen modern volt, s mikor egy újabb kísérletét refüzálták...

- Hát mégis? Egészen Kormos esete...

Az este gyászos hangulatban telt el. Lehorgasztott fejjel oszladoztak. Csak Ábris volt szörnyű vidám:

- Ez kell a gyáváknak... Megmondtam ugy-e?

Most majd mennek kunyerálni..... Meghunyaszkodni... ide se fog járni egy darabig a fele se. Így jó ez, gyáva ficzkók!

Ákos megrendülve nézte őket. Elindulóban Ábris félrevonta s így szólt hozzá:

- Ne törődj velük. Hiszen ezeket nem a művészi meggyőződés vezeti. Itt csak a konczról van szó. Csak az érvényesülési vágyról. Itt frázis az egyéniség, a hivatás, a modernség, ezek mind tömegművészetet produkálnak... Most ezzel reméltek sikert aratni a kritika és közönség előtt, hát így pingáltak, jön egy újabb divat, pingálni fognak amugy...

- Hát persze, persze, de azért lesz itt néhány komoly művész is, azt hiszem, - felelte Ákos.

- Ugy? - Ugyan keresd meg őket!

A kijáratnál összetalálkoztak az öreg Jani bácsival, a ki rájuk mosolygott csendesen.

- Na bátyám uram, - mondotta Ábris - fiatalságában bizonyára nem azért haragudtak a zsűrire, mert a refüz folytán nem adhattak el, ugy-e? Akkor még nem kosztkérdés volt a művészet, ugy-e?

Jani bácsi hümmögött.

- A mikor a nagy művészi problémákkal viaskodtak, egészen mellékes szempont volt az eladás. De most már ezek készen veszik át a formulát, csak ki akarják zsákmányolni. A többiek más formulát árulnak, ezek megint mást. Kalmárok valamennyien.

Az öreg Jani bácsi kezét fogott vele.

- A számból vetted ki a szót, öcsém...

- Gyerünk tovább... Más ideáljaim vannak a művészetről...

- Hehehe! Nekem is, - öcsém!

Mosolyogva, de nehéz szívvel váltak el. Ákos ment ki a Dunapartra, nézni a Dunában fürdő eget, millió csillagaival, csodás fényfoltjaival, s azon töprengett: mit tegyen? A szíve összeszorult. Lórirra gondolt és nem tudott határozni.

Harmadik fejezet.

Ábrisnak igaza volt. A téli tárlat megnyitásával egymásután maradtak el az Abbáziából, mint a patkányok a sülyedő hajóról, menekültek ki a Nicolettibe, ki a Royalba, biztos révbe, az Epreskert védő szárnyai alá. Nemsokára egyedül maradtak. Sanyi nagyokat kaczagott.

- Ede, hol vannak a művész urak? - kérdezte a főpinczért... Megfutamodnak a pályadíjak mellé, ott állanak sorfalat a Hold-utczai kapu előtt, a minisztérium III. szakosztályának előszobájában. Ösztöndíj, segélydíj, - díj kell a birkózóknak!... Nagyszerű ideálisták!

Ábris keserű lett.

- Így van ez barátom. Ezek az emberek a pillanatnyi jólétért feláldozzák a távoli hasznot. Rövidlátók. Kicsiny agyvelejűek.

- És miért azok? - kérdezte Ákos.

- Mert nem igazi művészek.

- Ez az. Mit akarsz tehát velük? Az igazi művészt a művészete érdekli, azért kész feláldozni mindent. De itt nem a probléma idéz elő tülekedést. Hogy az impresszionizmus vagy a kiszínezés, hogy az egység visszaadására való törekvés, vagy a hazug részlet-kendőzés győzedelmeskedjék-e a művészetben: az nekik nem okoz fejfájást. Állami vétel, pályadíj, érvényesülés, szóval a koszt a fődolog. A művészet itt nem cél, csak eszköz. Én már fölismertem a helyzetet. Nem is érdekel itt semmi. Te se akarj apostoloskodni! Arról lehet csak szó, hogy néhányan, kik másképp gondolkodunk, álljunk össze. De szigorúan zárt társaságba.

E fölismerés vezette őket ezután minden összejövetelükben. Az erre vonatkozó tárgyalásokat áttették Ákos lakásába, s elhatározták, hogy a velencei kiállítás után, - ez lesz a próbakő! - megcsinálják a megalakulást. Tehát nagyban készültek Velenczébe! Eközben Robel-Révi, a ki vidéken fészkel, sokat hívta magához Ákost, mert, ugymond, szeretné neki bemutatni újabb törekvéseit. Már benn voltak a hideg télben, egy szép havas napon leutazott tehát hozzá. A nagy, alvó kertben, a hólepel alatt, minden csöndes volt, a szél nem bántotta a zuzmarás fákat, a kerti utakat ellepte a frissen esett hó, s a kis fehér házra csönd ült. Egy egész sajátos, egyedülálló művészi környezetet teremtett itt magának a disztinkciókat szerető művész. Elemző elmével apart hatásokkal épített fel, az alacsony színes szobákban, a hol egyedül élt a családjával, egészen azok életéből szedve a festői motivumokat. A legegyszerűbb, de a legritkább mozdulatokat kereste ki, csupa leegyszerűsített, finom színtónusokban, a futó benyomásokat hirtelen való visszaadásban, rögtönzött előadásban, leplezetlen kézírásban. Ákost ez a gazdag színjáték valósággal elragadta, - s mint a gyermek a kaleidoskop színpompájától elbódulva, - kéjjel szűrte e szemgyönyör izgalmaival. Érezte, hogy e szintüziójáték fénypompájában sok a közös vonás új szinttörekvéseivel. A reflexek gondos kikeresése helyett nagy színegységekre való visszavezetést talált. A szinte spiritualisztikus atmoszféra-hatások helyett jogaikba léptek a tárgyak, színeikben, anyagukban egyaránt. Ez a megfigyelés jólesett. Ujjongani szeretett volna. Ugy érezte, hogy testvérére talált. Áradozó szavak helyett azonban megrázta barátja kezét:

- Szeretlek...

Aztán elindultak a kisváros főutcáján, át a réten, mélyen belesüppedve a hóba. Nagy végtelen szürkésfehérség vette őket körül. Egy-egy sürgönyrud, leveleveszejtett fa kopár ágai vittek be szint a szürkéségbe. Ákos színeképzete kigyult. A közös törekvésekre gondolt és örült a rokonságnak.

- De engem már nem a futó benyomások, a fugitiv hatások, az elemzés, meg a gyors, az illanó mozgás izgat. A régi részletkeresés helyett nagy egységeket keresek. Azt, ami összekapcsol a mindenséggel; titkos szimbólumokat, melyeket megéreztem, lappangó vonatkozásokat, melyek utamba állnak, mint életünk árnyékai. Nagy, egyszerű, hatalmas harmoniákat látok. Grandiózus képek élnek a lelkemben. Nem hiszem, hogy a nyugodalmas mozgásokat a régiek mind kiaknázták volna, rejtve maradt szépségeket keresek, soha meg nem álmodott mozgáslehetőségek lappanghatnak még a legnyugodalmasabb nyugalomban is... Új vonalakat, új formamegoldásokat sejtek meg a lelkemben, ezeket a nagy magány, az esztendő magány keltette bennem új életre. Ott künn, a váradi szállóshegyek mögött támadtak bennem e víziók, mialatt lestem a napfeljöttét, bujkáltam a naplemente mögött s az egész tájon hatalmasan egységes világítás ült, mely érvényre juttatott nagy színegységeket, elfojtott minden reflexet, soha nem látott tónusharmóniákat teremtve. Az impresszionizmus megölte az anyagot: fel kell

tehát újra támasztani; megölte a formákat: meg kell őket menteni. Nagyon is lelkiismeretes akart lenni a milliónyi reflexek visszaadásában, de ki versenyezhet a természettel? Így születtek meg a nagy hazugságok. Ujra halált mondok a hazugságra, a színeket hazudó, a formát megölő, a futó benyomásokat glorifikáló hazugságra: keresni fogom a nyugodalmat, az egyszerű formát, a mozgást leegyszerűsítve, az adagoknak élénk, ritka, százszorszép színeit, amint nagy harmóniákba összehangolva, egyetlen szín gazdagságába összefoglalva, titokzatos világokat teremtenek, valami nagy dekoratív igazságot, aminő nincs sehol, csak a lelkemben, égő, fuldokló, lihegő színvilágot, amelyben titokzatos lények élnek, lélegzenek, jajgatnak, kacagnak, úgy, ahogy én akarom. Barátom, hogy káprázik, sistereg, rakoncátlan őserőben, a lelkemben élő színvilág!... Barátom, micsoda új muzsika ez!

A homály lassankint rászállott a tájra, a távolból fénypontok csillantak fel, indultak vissza. Hosszan elgondolkozva haladtak. Lelkükben álmok viaskodtak.

Mikor másnap otthon körülnézett, egészen idegenül érezte magát otthonában. Keresni kezdett valamit. Amire már hónapok óta nem gondolt, mert valami kizavarta, semmiségek, melyek alig érdekelhetik s amelyekkel többé nem is foglalkozik. Idegesen öltözködött fel, elindult, ment keresni, megállott minden ház előtt s csak később jött annak a tudatára, hogy műtermet keres. Igen, dolgozni fog. Lelkében kialakultak a képek s most már látja őket. Csakhamar talált is műtermet, elment a festékkereskedőhöz és nagy gonddal vásárolta össze palettáját, főleg a sárga színt s annak variációit, oly élénken, elevenen látta a színeit, mialatt beszélt közönyös dolgokról, járt-kelt, megebédelt, ujságot olvasott, folyton a színeit látta, az alakjai közt élt s azokat tanulmányozta. Boldoggá tette ez az érzése. Olyan fiatalnak érezte magát, mint még soha. Kezét dörzsölve, ment fel Lóriékhoz, egyre ismételve magában:

- Dolgozni fogok... Mégis jó volt, hogy Robel-Révi-nél jártam. Ez felszította a lappangó tüzet...

A kutyás németnél testvéri szeretettel fogadták. Ákos boldogan ujságolta nekik, hogy műtermet bérelt, hogy dolgozni fog, hogy hirtelen lappangó képek ébredtek fel benne, hogy oly intenzíven látja őket, mintha örökké azokon dolgozott volna. Az asszonyok csodálkozva hallgatták, Lóri egészen melléje ült és kaczerán ránevetett. Vidám volt az egész idő alatt, Stefi énekelt, zongorázott, a fiuk táncoltak, a kutyás német uszott a boldogságban. Ákos egészen felvillanyozva nézte őket, miközben egyre Lórral foglalkozott. Vacsora közben kezük többször találkozott, mire tűzár futotta át. Ákos ily pillanatokban bódultan dőlt hátra. Szenvedett. Kínosította a vágy?

Vacsora után vendégek jöttek s vidám zajongás közben szolgálták fel a teát. Ákos elhatározta, hogy meglesi a pillanatot, hogy Lórral négyszemközt beszéljen.

- Mondanom kell magának valamit - sugta neki - jöjjön be a gyermekszobába.

- Menjen előre - felelte Lóri.

A gyermekszoba sötét volt. Lóri nesztelenül nyitotta ki az ajtót. Ákos átkarolta.

- Lóri...

Lóri kisiklott karjai közül.

- Mit akar mondani?

- Szeretlek...

- Csak szeretnél...

- Ujra, örülten szeretlek... a férfi minden szenvedélyével...

- Köszönöm, én csak szerettelek...

- Lóri, nem igaz, szeretsz, érzem - és újra elkapta. Lóri nem menekült. Odasimult hozzá és ő érezte a lehelete tüztét.

- Csak szerettelek... még mostani érzésemben is több az igazi szenvedély, mint a tiédben, mikor rajongsz... Én nem kerestem a multadat, mért kerested te?

Ákos nem értette, csak a teste melegét érezte és a lehelete tüztét.

- Tehát az enyém lesz újra?

- Többé soha!

- Hogyan? Szeretlek, képzeletem tüzes forrása te, újjáélesztőm, megmentőm, mindenem...

- Csak voltam.

- Vagy és lesz örökre. Hónapok óta viaskodom önmagammal, de te, a te varázsod mindennél erősebb, legyőztél.

- Haha!

- Nevetsz?

- A győzőnek joga van nevetni.

- Gunyolsz? Mikor én imádlak.

- Pszt... jönnek... Maradj itt, én menekülök...

- Nem jön senki... Felelj... tehát eljössz az új műtermembe?

- Vagy úgy... Hogyne, mikor tehetem tiszteletemet?

- Lóri, mért e gunyos hang?

- Megint modellre van szükséged?

- Lóri, megőrjít ez a te hangod... Lóri, imádlak... a régi, még lángolóbb szenvedelemmel...

E pillanatban hangok közeledtek. Lóri kifutott. Ákos a hátsó ajtón kiment, kikerült az előszobába és angolosan távozott. Ezer tüzes kígyó harapta a lelkét. Futott a hideg, metsző szélben, mely lecsillapította. Nem értette ezt a nőt. Mit akar tőle? Szereti? Ha nem, miért kacérkodik vele, mért követi, mért üldözi? Álmatlan nyugtalan éjszakája volt. Másnap reggel, lehetett úgy tíz óra, hogy felkelt és elkészült, az ajtóban szembe került Lórral.

- Hogyan? Maga az, Lóri?

- Távozni készült.

- Csak jöjjön, édes Lóri.

Lóri belépett, letette felsőkabátját, lehuzta keztyűjét és leült a pamlagra. Intett Ákosnak, hogy foglaljon helyet.

- Beszélni akarok magával, kedves Ákos, tudja ugy-e, hogy én magát ösmerem? Maga most újra menekülni akar tőlem?

Ákos egyszerre megértette. Lóri tanult a multból. «Ha mellettem van - gondolta - nincs semmi elveszve. Csak ha elmenekül, elvesz a hatalmam fölöttem.» De mért játszik vele? Szereti? Vagy más terve van?

Belenézett a szemébe. Lóri állta.

- Feleljek őszintén, Lóri? Most nem akartam menekülni. Most nem vagyok olyan fiatalosan gyáva. Az élet megedzett. Most harczra kelek magával. Most meg fogom hódítani... Ne féljen, nem siklom ki rózsás körmei közül.

Lóri elpirult.

- Lóri, játszunk tehát nyílt kártyákkal. Hidd el édes, szeretlek, vad, férfias, brutális szerelemmel. Mondd meg őszintén, mi a terved?

Lóri mosolygott, asszonyos, felsőbbbéges mosolylyal.

- Az a tervem, hogy igazán szeress...

- Akkor?

Lóri felállott.

- Még nem szeretsz eléggé. De szeretni fogsz. S akkor újra a tiéd leszek... Gyerünk, nézzük meg az új műtermedet. Ne feledd el Ákos: amikor újra igazán szeretsz...

Tehát próbára tesz, gondolta Ákos és reménykedve ment vele a műterembe, ahol az időközben felfogadott inas már mindent előkészített a munkára. Ákosban égett a munkavágy és következtek a szép, szorgalmas napok, tele vázlatrajzolással, tervre terv született, de mindent elvetett. Képzleti képei nem illettek be az adott keretekbe. Keserves vajadás közt látta be, hogy a képzleti kép és a megrögzítés közt milyen nagy az űr.

Egy este Verebély jött el hozzá a lakására és csodálkozva látta, mily kedvetlen.

- A lelkemben sok a kép, azokkal viaskodom, valamit keresek, egy keretet, egy alkalmazhatóságot, hogy mit, magam sem tudom?

- Segitsek rajtad? Hiszen itt van a közeledben az az ember, aki segíthetne rajtad is, meg a magyar művészetén is, de nem akarjátok észrevenni.

Ákos érdeklődve hallgatta.

- A nagy magyar építész, akire szükséged volna, a nagy keretteremtő, akivel egygyé válva, grandiózus képeidet megoldhatnád...

Már vette a kalapját s mondta:

- Vigyél el hozzá.

Az öreg ur mosolyogva fogadta őket.

- Az Erzsébet királynő emléken dolgozgatok épen. Csak úgy magamnak, firkálgatok, játszázom. Mert hiszen úgy sem fogom kivihetni. Már egészen lemondtam mindenről. Magyar formanyelven beszélni csak unokáink fognak...

Ákost megütötte a szó.

- Magyar formanyelven?

- Hát persze. Minden nép a maga érzését csak a maga nyelvén fejezheti ki. A művészet pedig érzés kifejezése. Az építészet is az. Ezer oka van annak, hogy a magyar építészeti formanyelv az egyszerű konstrukciók diszítésénél megakadt. De én azt vallom feladatommak, hogy ezt a fejlődést tovább vigyem. A modern problémák szellemében persze, tehát ép az ellenkezőjét annak, amit a többiek csinálnak. Nem a régi beszédmódot kell a modernbe beleplántálni, hanem a magyar törekvéseket a modern technika, az új szerkezetek fejlődésében érvényesíteni, s az új formanyelv alkotása közben magyar hangot megütni.

Verebély közbevetette:

- És micsoda eszközökkel?

- A népies formák továbbfejlesztésével. Mint a finnek. Mint az angolok. Ki-ki a maga egyénisége szerint. Nekünk ezt a magyar népstilust meg kell tanulnunk, mint valamely nyelvet, ki kell találnunk szabályait, bele kell mélyednünk szellemébe, hogyha majd monumentális feladatok elé állit az idő, belevihessük e formák szellemét. Örökké a holt régít kintornázni, eh, kinek jut ma eszébe a latint vagy a görögöt tovább fejleszteni? Ilyen szerencsétlen idea csak az építészek körében születhetett meg... Látja, uram, épen az ön művészete a legfőbb érvem. Ön Párisban vagy Páris környékén élt, éveken át francia földön festett, de mert egyéni a látása, a művészete, mindjárt kiéreztem belőle a - nemzetit is.

Ákos érdeklődve hallgatta.

- A nemzetit? Én sohase gondoltam rá.

- Persze. Ez magától jött. Ezt a faj érzése sugalta. A ritmusában rokon zene hangjai hallszanak a magyar népzenevel, a magyar dekorációval. A színeiben, a szín összhangjaiban, az érzése formájában. Ezt tudatosan lehet fejleszteni, de csak annak, akit erre különben is rávezet az ösztöne. Mondjuk a vére...

- Igaza lehet, idegenben mindig észrevették, hogy a látásom módja, hogy is mondjam csak? hogy hát idegen. Ez lehetett az. Magyaros, ősi ritmusok megcsendülése. Mostani álmaimban is van valami, ami - érzem - az enyém. Ott születtek a fájdalom néma éveiben a váradi szőlőshegyek mögött. A nagy magányban. Most felszította egy új érzés, ellenállhatatlan munka vágyak gerjedeznek bennem, de nem tudom még őket fixírozni.

- Hiszen, ha a viszonyok megengednék, hogy egyik-másik tervem megépülhetne! Új nemzeti irányt csak építészethez simuló és általa kötött művészet teremthet! Ha olyan művészegyéniségekkel társulva, mint ön, módot adhatnék képzelete kifejtésére. Falakat, hol tobzódhatnak, területeket, melyeken álmait felépíthetné... Például egy Magyar Népház... ezrek és ezrek szórakozására, nevelésére, kulturális szükségletei kielégítésére... Hol nagy termek, játszóhelyek, olvasószobák állanának a köz javára; ahol minden tárgy művészkéz, magyar művészkéz munkája volna; olyan művészeké, akik összetanulnának, egy alapon állva százszorszép és folyton változó, egyéni művészi alkotásokat teremtenének; festő, szobrász, iparos, mind egy magyar gondolkozású építész terveihez simulva, teremtene, önállóan, a maga képzeletével oldva meg a részletet, amelyet rábízta; micsoda hatalmas, változatos és mégis egységes művészi munka lenne az!

Ákos csillogó szemekkel hallgatta.

- Uram, én azért jöttem önhöz, csinálna nekem valami keretet az álmaim megteremtéséhez. És ime, ön megálmodta azt - előre - a zsenije sugallatára, megálmodta azt hatalmasabban, monumentálisabban! És most már megkaptam életfeladatomat. Áldom a sorsomat, mely ide vezetett... Uram, Mesterem, ezt a Magyar Népházat felépíted, én pedig tele pingálom. Isten engem úgy segítjen!

Negyedik fejezet.

Az öreg mestert elragadta Ákos lelkesedése, - s mivel úgy se volt egyéb dolga, elhatározta, hogy megcsinálja a magyar népház vázlatos tervét. Ákos bizott magában. Ha senki, hát J. B. Cheramy bizonyára segíteni fogja. A kutyás német is nagy érdeklődéssel fogadta az eszmét, s megígérte, hogy barátai közt, a kaszinóban, ösmertetni fogja. A kormányra, talán a városra is

lehetne számítani. A végső esetben a főváros polgárai is áldoznának. Az építéshez ugyanis évek kellenek, - legfeljebb elhúzódik az ügy, de meglesz, felépül; azalatt egy új művésznemzedék nevelődik fel körülöttük, új építészgárda, festők, szobrászok segítenek majd nekik s megvalósítják álmukat. Csak meg kell kezdeni. Ezek gyönyörű esték voltak, ezek a tervezgető, számítható, álmodozó esték. A kutyás német ott ült a diványon, - a műterem szögletében, némán, hallgatva. Az asztalnál Ákos és az öreg mester, dolgozva, számíthatva, rajzolgatva, s lelkesedéstől ittasult szemekkel építve papíron a jövő művészetének nagy palotáját. Az egész télen át folyt így a munka.

Ákos egyik kartont a másik után rajzolta. Részegen a munkavágytól ment reggel műtermébe, napról-napra. Először is a vigalom tanyájának falikepeit tervezte meg. Hat nagy mező, - mindegyiken a Szerelem szabad és hatalmas megnyilatkozása, a szüzi szerelmi ébredéstől a vágy öntudatáig. Az emberiség örök problémája, amint legelőször jelentkezik, végig fejlesztve a levés és életreébredés minden fázisán. Nagy színfoltok, melyeknek arabeszkjátéka - noha csupa nyugalom - tüzet fog színek fényétől. Lelkének minden feltörni vágyó izgalma, az évek óta elfojtott sok lappangó szikra most tűzcsóvát vetve égni kezdenek. Ami vágyat, erőkítőrést, remegő izgalmat érzett, ami szenvedelem csak összegyűlt lelkében, ami tűz kipattanni vágyott Lóri iránti sóvárgásában, ezeken a vázlatokon mind életre kelt, képzeletében fantasztikus játékot játszva, formát öltve, hangot nyerve, ujjongva és sikoltozva. Mámorába temetkezett, s minden modell nélkül, csak formaemlékezetében és képzeletében bizakodva, teremtette meg őket, mint az álomkóros, egyszerűen lemásolva a képzeletében látott sok változatos képet, leszedve róluk a finom lepelt, mely őket betakarta.

Lóri féltékenykedni kezdett a munkájára.

- Min dolgozik? - kérdezte tőle gyanakvóan.

- Szeretem-e már eléggé?

- Most már egyáltalán nem szeret.

- Imádom.

- Most a maga önző művészszeve az alkotását szereti.

- Csalódik.

- Ha szólitom, - rám se néz; ha ránézek, - észre se veszi; a mosolyom nem izgatja; - a kacagásom már nem galamb bűgása...

- De a szemét látom, - a karja ölelését vágyom, a teste melegét kívánom, - s megérzem, ha nincs velem, - pedig velem van, ha távol van is tőlem...

- Ezek szavak.

- Nem. Ezek igazságok.

- Megnézhetem min dolgozik?

- Mikor megy ki a jégre?

- Nem felelek. Feleljen előbb maga! - s toppantott a lábával.

- Majd... Ha te is szeretsz... újra szeretsz... igazán szeretsz... Édes Lóri!

Tavasz lett, s Lórit nem engedte be a műtermébe. Eközben megnyílt a velencei kiállítás, melyen Ákos is részt vett, a kutyás német tulajdonában levő képével. A kiállításon a fiatalok győztek. Igazi diadalt arattak: mert eladtak, sokan, sokért. És ez fájt az Eprekertnek. Kénytelenek voltak elismerni, hogy ez siker. A szó azon értelmében, ahogy azt ők veszik. Pénzre váltott sikere volt mindenkinek.

Mikor egyszer műtermében Ákos legjavában dolgozott az egyik vázlata befejezésén, hirtelen erős kopogtatás hallatszott

- Ki lehet az?... Talán Lóri... Nem, még nem ereszttem be, - még inspirál a vágyakozás, képzeletben ugyanis az enyém, - előbb tehát kinézek, - gondolta.

J. B. Cheramy volt.

Ákos ajtót nyitott.

- Ön?... Hogy tudta meg a czimemet?

- A velencei kiállítás katalógusából.

- Ugy?... Erre nem gondoltam. Tehát igaz. Élek. Dolgozom. Most kezdtem dolgozni néhány hónapja. Valami újat.

J. B. Cheramy körülnézett. De nem látott semmit, mert Ákos mindent félrerakott.

- Még nincs kész semmi. Keresek valamit. Majd jelentem, ha vevőre lesz szükségem.

- Jól van. Mondhatom, szívből örültem, mikor megtudtam a czimét. Van nálam sok pénze.

- Sok? Nekem két millió frank kellene.

- Ugyan? S minek kellene önnek ennyi pénz.

- Van egy tervem...

- Ösmerhet. Ha két millióra van szüksége - megszerzem azt is.

- Ez egy eszme! J. B. Cheramy, - ön derék ember, - önnel lehetne beszélni. Ön meg fogja találni a módját annak, hogy ne üldözzünk kimérát... Tehát holnap délelőtt legyen újra a vendégem. Itt lesznek barátaim.

J. B. Cheramy végighallgatta az öreg mester előadását a Magyar Népházról. Megnézte a terveket, Ákos vázlatait, - megkérdezte, hogy hová tervezik a népházat, - a városligeten túl, - s azt mondta: «Ezen csak a magyarok istene segíthet. De annak segitenie kell. A terv nemesen felséges. Önök halhatatlan alkotásnak szentelik életüket. Ez méltó két ilyen művészhez. A magyarok istene segiteni fogja önöket. De én is.»

- Ez az utóbbi a fődolog, - mondotta az öreg mester. Mert a magyarok istene az utóbbi időben csak a műegytemi tanárokat segíti, hol egy Műegytemhez, hol a budai várhoz, - de mindig «stílusban»...

- Helyes. Egyelőre hagyjuk ki a magyarok istenét. Hogy segíthet ön?

- A tervezett népház vagy állami alkotás, vagy magán vállalkozás. Ha a magyarok istene segít: azaz állami alkotás lesz, - jó. Ha nem, akkor én finanszírozom a vállalatot. Kérek költségtervezetet. Franciaországban lesz még erre vállalkozó tőke.

Micsoda öröme volt még aznap este az egész társaságnak! Elhatározták, hogy meghívják az asszonyokat is, s a tágas műteremben, melyet estig fényes kivilágítással láttak el, az izlésesen felállított tervrajzokon kívül, dúsan megrakott asztalt is állítottak. Verebélyt, Ábrist, Jani bácsit, Sanyit, Juhászt, sokat, sokat meghívtak. Meglesz a Magyar Népház! Még szebb lesz, mint ahogy megálmodták!

Mikor a kutyás német meghallotta J. B. Cheramy tervét, - megdöbbent. Az ő magyar szívét elkeserítette a gondolat, hogy idegen tőkével építsék fel a magyar népházat. Egész délután azon évődött, mikép lehetne ezt megakadályozni. Komoly hangulatban indult el estefelé a klubba. Barátai észrevették lehangoltságát s tudakozódtak nála.

- Bánt a mi nemzeti ügyefogyottságunk... vagy felületességünk, vagy hogy is nevezzem. A legtöbb eszmét, melyet az idegen azonnal észrevesz, felösmér, támogat; támogat pedig nemcsak erkölcsileg, de kész egész vagyonával a dolog mellé állani, - mi egyszerűen ki-nevetjük, vagy félvállról vesszük.

A kultuszminisztérium öreg államtitkára hozzájuk csatlakozott.

- Miről van szó?

- Arról méltóságos uram, hogy mikor két magyar művész, - mondhatnám két zseniális magyar művész, - egy nagy tervet érlel meg, tervük pusztába elhangzó szó marad itthon. De jön egy idegen, egy francia pénzember, az első pillanatban felfogja jelentőségét és most majd idegen tőke fogja felépíteni a Magyar Népházat a magyar művészet örök dicsőségére.

Az államtitkárt meglepte a dolog.

- Magyar Népházat? Miről van szó?

A kutyás német nagy emfázissal fejtette ki a tervet. Egész lelkesedéssel beszélt, s az államtitkár látható érdeklődéssel hallgatta.

- Politikai szempontból is helyesnek látszó eszme. A nép most a korcsmáknak van kiszolgáltatva, - a kulturális hátramaradásnak ime igazi oka. Ha becsalogatjuk a műveltség világába, - már pedig a művészetnek nagy a vonzóereje! - akkor a kulturális fejlődés útjára magától rálép. Én azt hiszem, ez a terv nemcsak művészi, de praktikus szempontból is elsőrangú.

Az egész társaság helyeselt. A kutyás német ragyogó szemmel hallgatta az államtitkár szavait.

- Külföldön, méltóságos uram, bizonyára akadna a nagy magántőkéből olyan, aki az eszmét felkarolná. Nálunk erre nincsen kilátás, - de sok oldalról vett összetartással, ha részvénytársaságot alapítanánk, amelyet állam és főváros támogatna, talán ki lehetne kerülni a külföldi tőkét.

- Az bizony jó volna.

- Miért? - szólt közbe egy bankférfiu, - tökéletesen mindegy, még pedig az ügyre is, a művészetre is, hogy kitől kapjuk a tőkét. Idegen tőke bevándorlásától csak nem kell félnünk?

- De azzal együtt idegen szellem is bevonul közénk.

- Olyan két művész nevét hallottam emlegetni, akiknél a dolog ki van zárva. Azok szinte sovínista magyarok. Szegény Munkácsy halála óta a legmagyarabb művészek. Ez pedig csak nem baj?

Az államtitkár közbeszólt.

- Az ideális álláspont az volna, hogy a mit a köznek adunk, azt a köz adja. De sajnos - egy, talán két milliót erre a célra az államháztartás nem adhat... Itt csakugyan...

E pillanatban a társaság egy szótlan, gyászba öltözött tagja, egy öreg mágnás, aki eddig figyelmesen hallgatott, hirtelen felállott székéről. Mindnyájan - szinte önkénytelenül - ránéztek.

- Megengedi méltóságos uram, hogy közbeszóljak? Én boldogult feleségem emlékének megörökítésével régebb idő óta foglalkozom. Ha a Magyar Népházat, mint boldogult feleségem emlékére tett alapítványt, a főváros elfogadná, nemcsak felépíteném, de oly tőkét is letennék, amelylyel fenntartásáról is gondoskodni lehetne. Azt hiszem pedig, hogy ennek nem lehetne semmi akadály, nemde?

A kutyás németre néztek. Az a meglepetéstől szinte szóhoz sem juthatott.

- Hogyne... hogyne... dadogta. E fejedelmi adománynyal ime biztosítva is van ez az ügy. Mily szerencse! A francia vállalkozó tiszteletére éppen ma este jönnek össze az urak. A dolgot tehát azonnal lefuvom és holnap, ha kegyelmes uram megengedi, a két művésszel, a tervekkel együtt, tisztelegni fogunk...

- Ellenkezőleg. Én fogom őket a műtermükben meglátogatni. De talán a délutáni órákban? Háromkor? Jó lesz?

- Ahogy kegyelmes uram kívánja...

A társaság csak ekkor tudott meglepetéséből magához térni. Az államtitkár azonnal a helyzet magaslatára emelkedett, - s néhány szíves szóval köszönetet mondott.

- Most pedig megyek a miniszteremhez, - bejelentem neki e nagy eseményt.

Az urak lelkendezve mentek széjjel, s néhány percz múlva az egész kaszinó erről beszélt. De az öreg grófot már nem találták sehol. Kitért az üdvözlések elől.

A kutyás német rohant Ákoshoz. Már együtt volt az egész társaság, csak az asszonyokat várták.

- Uraim - mondotta - nagy ujságot mondok. S néhány rövid szóval elmondta az esetet. Az öreg mester könyre fakadt, Ákosnak elállott a lélegzete. A halotti csöndben jöttek meg az asszonyok.

- Mi történik itt?

A kutyás német röviden elmondta nekik is a dolgot. Lóri egy pillanat alatt felfogta a helyzetet: itt van az ő jövője. Mialatt a férfiak ujjongtak, ő megőrizte hidegvérét és körülnézett a falon látható színvázlatokon. Legnagyobb meglepetésére a nagy, fényes színpompából, hatalmas erőben ragyogott feléje: az aktja, mindenfelől az aktja, a legnagyobb változatosságban, remegő odaadással elképzelve, megsejtett tökélyben. Szeretett volna felkiáltani kéjes örömeiben: «szeret, igazán szeret, a művész képzeletének titáni erejével...» Egész testében vágytól remegve, sietett Ákoshoz, a ki a nagy hír hatása alatt reszketve nyujtotta ki feléje a kezét. A többiek egymást ölelgették. Lóri odavonta magához Ákost és fülébe sugta:

- Megértettelek... s intett a képek felé.

Ákos, hogy Lóri szemébe nézett, végigrezzent tüzes tekintetétől:

- Szeretlek Lóri - s megragadta a kezét.

Lóri a fülébe sugta:

- A tiéd leszek... örökre...

Ákos halkan, lábujjhegyen, bevonta magával az öltözőbe, hol hevesen átölelve, ajkuk egybe-forrott, s mialatt szívta be magába a testének bódító melegét, úgy érezte, hogy müncheni emlékek pézsmailata lengi körül, hogy ott van, a kis kertre néző veranda üvegajtaja mellett, hogy leborulnak a ripszdiványra, a semmire sem gondoló fiatalság gondtalan szerelmével...

Micsoda este volt ez! J. B. Cheramy az általános örvendezésből alig értette meg, miről van szó. De aztán velük örült a többiekkel, s a gyorsan előkerített cigányzene mellett azzal a heves lángolással mulattak kivilágos kivradtig, a hogyan csak művész emberek tudják beléölni a lelküket az érzéseikbe, az örömükbe vagy a bánatukba, vagy mint a magyar nóta, a sirvavigadásukba.

Ötödik fejezet.

Pedig igen sok olyan pillanat várakozott még rájuk, a mikor ez a nagy öröm korainak látszott. Hogyan, azt hitték, hogy álmaik már valóra váltak? Hát elfeledkeztek arról, hogy emberek közt éltek?

Eleinte minden ment, mint a karikacsapás. A nemes gróf adományát a sajtó osztatlan lelkesedéssel fogadta, s maga a gróf - mikor megnézte az öreg mester és Ákos terveit, vázlatait, elragadtatva kiáltott fel:

- Büszke vagyok rá, hogy ilyen mesterek glorifikálják elhunyt feleségem drága emlékét. Parancsoljanak velem, uraim! Tegyék bele művükbe egész magyar művész lelküket, - minden korláttól, főleg anyagi korláttól menten...

És ők elkezdték a szervezés nagy munkáját. De itt azután uton-utfélen megbotlottak egy-egy utjukba állított kövön. Kik állították az akadályokat? Azok, a kiket a terv modernsége és magyarsága kizavart a hagyományok alkalmazásának kényelméből, s attól tartottak, hogy új ideálok felállításával meddő küzdelemre kényszeríttetnek. Érezték, hogy olyan stílust, a mely nincs, de a melyet teremteni kell, kopizálásra berendezett lelkük nem használhat. Élethalál küzdelemre szervezkedtek titokban.

Először is apró támadások, majd mindegyre hangosabb felszólalások jelentek meg a lapokban a városligetbe tervezés ellen. Levegő kell a népnek! - kiáltották. Barbarizmus kipusztítani a főváros tüdejét! Az utolsó fától is meg akarnak bennünket fosztani? Aztán titokban felbujtatták a spekuláló szellemet s a telektulajdonosok elkezdték felhajtani az árakat.

Szerencsére az egész kérdés anyagi vezetését a kutyás német vette a kezébe és az ő lelkes és energikus fellépésének köszönhető a főváros közgyűlésének határozata, mely a Hungária-ut mögötti hatalmas telket egyenesen a Magyar Népház javára felajánlotta.

A titkos ellenségeket e csapás nem sujtotta le. A belügyminisztert e határozat megsemmisítésére igyekeztek rávenni, a főváros vagyonával való oktalan sáfárkodásnak mondván a nagylelkű határozatot. Mindez heves sajtóvitakozással járt együtt. A kutyás német azonban meggyőzte a belügyminisztert, hogy a Magyar Népház kulturális missziót van hivatva teljesíteni és a miniszter megerősítette a határozatot.

Az ősz mester ezalatt kiépítette a maga csatatervét, melyhez minden oldalról segítő csapatokat nyert a művészek köréből. Napról-napra tanácskozások folytak, a melyek végül a következő határozatban folytak össze:

A Magyar Népház mindent felölel, a mire a főváros közönségének télen-nyáron szüksége van kulturális önképzéséhez. Az épületcsoportok egy nagy egységes egészet fognak alkotni, de ez egészben a részletek gazdag változatosságban helyezkedhetnek el. A művészetek minden ága: képzőművészet és zene, az irodalom és a nemes sport, felnőtt és agg, gyermek és ifju egyaránt otthonra lel benne, s a Magyar Népház minden igényt ki is elégít.

Nem egy hatalmas mulató, hanem elsősorban *Pleinair-muzeum* lesz, a hol a magyar nép szellemének legbecsesebb darabjait mutatják be, még pedig eredeti formában. A mit a nép stilizáló, dekoratív, konstruáló tehetsége alkotott: a népszellem formateremtő képzeletében gyönyörködni akaró, a *Pleinair-muzeumban* megtalálja. És ezt a szellemet, mely megnyilatkozik akkor, a mikor a nép kifaragja tornáczos oszlopát, kihimezi kapuját, megépíti templomát, házát és annak berendezését, a *Pleinair-muzeum* összegyűjti, mindenek okulására és elsősorban azért, hogy abból okuljon ő, a mester és tanítványai, a Magyar Népház alkotása közben. Le fognak szállani a néphez, ő és tanítványai, csoportosan járva be az országot, felkeresik a népet művészi alkotása közben, hogy megtanulják formanyelvét, kikutassák

művészetének törvényeit, behatoljanak szellemébe. A modern tudással felfegyverkezett készség ilykép népnemzeti alapon alkothat. Ha a modernség a szükséglet világos felösmerésében, az anyagok természetének számbavételében és logikus konstruálásában rejlik: magyarrá tesszük ezt akkor, ha mindennek kifejtésénél a nép formaérzéséhez menekülünk. Ha valaha, most nyílik alkalom, - kiáltott fel a mester - hogy megteremtsük a magyar építészet művészi alapjait. A legfőbb ideje, mert a modern vandálistus pusztít, s éppen a naiv múlt emlékein kezdi munkáját.

A fiatal építészek lelkesedve hallgatták eszméit és csatlakoztak hozzá. A mester szétosztotta köztük birodalmát - a magyar népművészetet - s azok vándorutra keltek, gyűjtöttek, rajzoltak, tanulmányoztak az egész nyáron.

Ákos pedig csinálta vázlatait, álmképeit a legerősebb munkakedvvel, Lóri oldalán. Most már megkapta álmképeihez az inspiráló valót, s hatalmas színvázlatokban dolgozta fel az elképzelt és átálmodott Szerelmet. Nagy, egységes, szabad világításban fogta fel művét, egy-egy fal területén belül a legváltozatosabb formamegoldásokat tüzvén ki feladatul maga elé.

Igy telt el a nyár szorgos munkában, miközben a mester egymás után vázolta meg az egyes részleteket, a hatalmas zenetermet, a nagy olvasó- és könyvtárszobákat, az előadótermet, a sporttelepet, - csak nagy alapjaiban, mert mindjobban látta, hogy e feladat felülmulja az egyes erejét és a festők, szobrászok munkáján kívül egész építészeti mesteriskolát is foglalkoztathat.

Igy történt, hogy mire őszkor visszajöttek fiatal barátai, hozzáfogtak künn a telepen az egyes műtermek felállításához, s megindult a munka. Az egyes részletek megoldására mindenki pályázott, a fiatalok összeállottak a részletek megtervelésére, számuk mindegyre nőtt, s a munka karácsony felé már kezdett kialakulni. Ekkor Ákos bevonta festőbarátait is a munkába, Robel-Révi, Sanyi, Ábris kapva kaptak az alkalmon, sőt Verebély is ígéretet tett, hogy a díszterem egyik falára megfesti a királyt.

Különösen nagy öröme tellett a mesternek a fiatal Juhászban, a szobrászban, a ki az egész nyarat lenn töltötte az alföldön, a gróf birtokán.

- Heteken át nem csináltam semmit, oly annyira bámultam - beszélte a mesternek - bámultam az arató legényeket mozgásukban, életformáikban, karakter megnyilatkozásaikban. Miközben egyre áldottam a sorsomat, mely Párisban Rodin mester közelébe vezérelt, mert ott tanultam meg a formaemlékezés művészetét. Mert mit csináltam volna a mezőn, a sok csodásabbnál csodásabb életformák között? Mit az ujabbnál-ujabb kifejezési lehetőségek közt? Megállítsam a legényt munkaközben, hogy hopp, most rögzödj meg, - meredj meg, - állj modellt? Rodin mesternél megtanultam a mozgó modellt hirtelen lekapni, a pillanatig látott impressziót egy pár vonással lejegyezni, a karaktert felfogni és bevágni... Miket láttam én lenn, az alföldön, én Ur Jézusom! Micsoda csoportok és reliefhatások... ide nézzen mester, s szedte össze vázlatkönyvét, telve másnak érthetetlen ákom-bákommal, s pakolta ki agyagmintáit, mind alig egy pár ujjnyomás, telve eredeti meglátással, a kaszáló, kaszájára dülő, messzeségbe néző, ekeszarvát fogó, körben ülő, a földre leheveredő, ökrét nógató, kutyáját szólingató, lovát itató magyar parasztot, eleddig senkitől még nem látott mozgásokban.

A mester szeme ragyogott.

- Csak így fiam, előre! Most azután ebből az anyagból kiépíthetsz térmegoldásokat, meg dekoratív részleteket...

- Ebből? Hisz mindez csak az első impresszió. Most majd a végére járok ezeknek. Ha megkapom a mestertől a feladatot, kikeresem hozzá a pászoló megoldást, aztán usgyé, le hozzájuk, az embőreim közé, a kiket aztán végigtanulok detájban... Most kezdődik csak az igazi munka! Ez eddig csak az inspiráció...

- Ez az. Így épül ki a magyar szobrászat. Egybehangzón az egészszel, összműködésben mindnyájunkkal. Ebből lesz majd nemzeti stílus.

- Azt nem tudom. Arra nem gondolok. De azt érzem, hogy csodaszép a magyar embőr, amint dolgozik, jár-kél, áll és mozog, leül és feláll, iszik és eszik, - csupa új mozgás, új vonal, új tömeghatás. Ilyet még nem láttam. Érzem, hogy mind bennem volt, mert egyszerre megéreztem őket, velük járok, velük élek. Egy a fajunk. Egy a szívünk. Egy a mozgásunk. Amikor a francziák közt éltem, minden idegen volt. Itt mindennel együtt érzek, szinte együtt lélekzem, - olyan kerek a koponyájuk, vaskosak a vállaik, sulyos a járásuk, mint nekem. Nekem való embőr valahány. Megértjük egymást. Szépen fogunk dolgozni, mester, meglátja...

A mesterre valami csodás nyugalom szállott. Amiről álmodott a hosszú téli délutánokon, a kávéház ablakából kinézve, miközben szemlélte a járókelőket, s kimosolygott az ablakból, - az álmai, ábrándjai kezdtek valóra válni, megtalálva embereit, társait, a kik mind véle együtt munkálják a jövőt.

Az egyik fiatal építész, a ki vérszerinti szocialista volt, elkezdett arról beszélni, hogy a munkásnép glorifikációját látja a munkájukban, mindez a szociálizmus diadalát jelenti, mint Meunier gyármunkásai, azok is azt bizonyítják.

Juhász közbeszólt:

- Nem gondolok erre. Nem tudom, mi az a szociálizmus. Az embőreim se tudják. Én csak a szép és sajátos és új formákat látom. Nem hiszem, hogy Meunier is mást látott volna a belgaiban.

- De mi, szociálisták, kiérezzük belőle a testvér szavát.

- A munka szép, embőreim szépek... Ezt tudom. A többit üsse kő! A görög szobrászok is azt keresték, az atlétáik mozgásainak sajátosságait, az új formaalakulatokat, az újabbnál-újabb lehetőségeket. Azt keresték, azt találták, azt ábrázolták. Mert szépnek, jellegzetesnek látták, hát meggyúrták! A szociálisták is szerethetik a parasztjaimat, nem bánom, - de én szeretem. Ezt tudom!

A nemes gróf gyakran megjelent közöttük és örvendő látta azt a lelkes vetélkedést, mely a fiatal művészek közt kifejlődött.

Pedig a titkos áskálódások nem szüntek meg. Főleg a grófot környékezték meg.

- Hogyan - mondták - méltó a boldogult nemes emlékéhez, hogy magyar parasztstílusban állít neki emléket? Ő, aki maga volt a disztinkció, az apártnak, a finomnak, az igazi értelem-ben felfogott arisztokratizmusnak kedvelője, ki nem forrott, agyoncifrázott, tulipiroskodó cigányházzal örököltessék meg?

- Ha még cigányház lenne! De a fiatal építészek nagyrésze zsidó, zsidóstílust teremtenek, keleti, semita vérüket viszik bele s az öreg senilis ember játékszer lesz a kezükben...

A nemes gróf mosolyogva hallgatta e besugásokat. Csak a kutyás németnek említette meg. Az így felelt:

- Látta kegyelmes uram azt a rengeteg anyagot, amelyet a nyáron a fiatalok összegyűjtöttek? Hát az ország minden részéből összegyűlt anyag, a magyar naiv építészet sok remeke: zsidó alkotás?

- Igaz - mondtotta a gróf - s megvetőleg vállat vont.

- Láttam én a magyar parasztot, exczellenciád is látta. Van annál arisztokratább érzésű ember?

Az öreg gróf bólintott egyet.

- A gögje csupa nemesség, az izlése biztos, az erkölce tiszta. Amit az ő érzése teremtett, az a maga naivitásában csupa szinarany művészet. Mint a magyar nóta, középkori ritmusokból fejlett, a fiatal művészek lelkébe átplántálva, színmagyar formanyelv dallama csendül majd ki abból.

A gróf biztatólag rázta a fejét, de azért a kutyás németnek szeget ütött a fejébe ez a dolog. Itt tenni kell valamit.

Este, mikor Ákos nagy műtermében összegyűltek, elmondta a gróffal való beszélgetését. Az öreg mester - az ő nemes nyugalomával - csak mosolygott.

- Czigánystil? Hiszen még egy Liszt is azt írta egyszer, hogy nincs magyar, csak cigány-dal van. De aztán ő maga is belátta tévedését, mert jóakarata bíráló volt. Hogy keleti hatás nyilatkozik meg a magyar nép művészetében, az bizonyos, ráfoghatják tehát, hogy cigánystilus, azt is, hogy zsidóstilus vagy, hogy hindustilus. Sebaj, mert nem az alapforrás a fődolog. Mi lesz belőle? Hatalmas folyam. Csak dolgozzatok, fiuk!

A kutyás német azonban titokban irt Rancnak, akinek J. B. Cheramy már előzetesen elmondta Ákos feltalálását és azóta leveleztek. Írt neki, hogy jöjjön Pestre, nézze meg ezt a nagyszabású munkát, melynek jelentősége nem szorítkozhat egyedül az ország határai közé. És így történt, hogy tavasz felé, egy kora márciusi napon beállított Ranc Ákoshoz.

A legnagyobb munkában találta. Az egész telepen lázas munka folyt. Napokon keresztül nézte Ranc a készülő munkát. Az építészek mint versenyeznek egy-egy ajtófélfá kidolgozásán, a megállapított területekre mint terveznek dekoratív festményt, a kész kartonok után mint készül a színes üveglak, a fiatal Juhász mint mintáz hatalmas kőalakot, művész munkája lesz a sporttelep minden egyes oszlopa, a létra, melylyel a fákat nyelni fogják, a színház lámpája, az olvasóterem szekrénye s mindenén végigvonul egy egységes szellem, népies, finomkodó, szeszélyes vonalakból kialakítva. Láttá, hogy ezek új csapáson indultak el!

Alig tudott megválni ettől a környezettől Ranc. A cikk, melyben - a Figaro-ban - erről az élményéről beszámol, így kezdődik:

«...És mégis igaz! Az én turáni vérem lángba borult, amikor - annyi esztendei távollét után hazatérve - a magyar fővárosban ilyen magyarszellemű művészi munkát láttam kialakulóban...»

Aztán elbeszéli a tervet, ismerteti a félig kész alkotásokat s himnuszt zeng az öreg mesterről, aki, mint a jó szellem, jár-kél műterméről-műtermre, mindent összetart, mindent egybefűz, buzdít, oktat, kritizál s szellemével táplálja ezt a hatalmas művésztestet.

Aztán leírja Ákosnak készülő alkotásait, melyeket a fény szeretete ihletett, a Szerelm csodás ábrázolását, annak minden fázisát, a nagy, egységes fénypompát, mely izzóvá teszi a színeket; a vonaljáték méltóságos egységét, mely minden brutális, erőszakos mozdulatot kerülve, a néma, halk, nyugodalmas hatásokat eleddig nem látott tökélyben aknázza ki...

A cikk a *François I.* emberei közt viharos lelkesedést keltett. Az egész társaság sürgönyileg hívta meg Ákost a közeli kiállításukra. A már kész műveket látniok kell. Nincs joga elvonni tőlük a gyönyörködés lehetőségét.

És a gróf szívesen beleegyezett, hogy a tavaszi Szalonban kiállithassa az első kész képet. Az első, aki bámulására sietett, Jób Pista volt s már negyednap Pesten termett, hogy megkérje, engedné meg, hogy nála dolgozhasson. Csodákat beszélt a kép hatásáról. Az öreg Monet is eljár a képhez mindennap s nagy érdeklődéssel beszélt róla. De Ákos mindezen csak azért örült, mert Lóri is hallgatta. Lóri lett neki a mindene, inspirációjának forrása, képzelete

feltüzelője és ihlete megteremtője. És ez az, amit Jób Pista nem érezhetett át. A ritmusát látta keletkezni, utánozni is tudta, de újat teremteni nem tudott soha. A kristályteremtőerő hiányzott a lelkéből. Ez a kristályteremtőerő ott volt Lóri szemében, a buja formáiban, a mozgatai gráciájában, Ákos csak kiolvasta belőlük. A szint pedig hozzáálmodta. Mert az adva van, azzal a művész veleszületik. Azt ő ott is látja, ahol a valóságban nincsen meg. Azt nem adhatja neki semmiféle iskola. S viszi magával, mint csiga a házat s minden idegen neszre, minden zavaró külső hatásra hozzá menekül...

Ez a párisi siker döntő hatással volt a vállalkozás sorsára. Minálunk csak a külföldön át lehet elősmertetésre szert tenni. A kis kulturának átka ez. Nincs ítéletünknek biztonsága. Itt senki sem mer véleményt mondani. Várja a másik szavát. Figyel ide, neszei minden idegen hangra, főleg a külföldre s azután igazodik. Így történt most is. A Figaro véleménye nemzeti közvéleményt teremtett. Tudták, hogy új csapáson, jó úton indultak el, de most már mások is elősmerték ezt.

Az öreg mester, az ő nemes nyugalmával, csak mosolygott:

- Tehát tetszik? Nekem nem. Ez csak a kiindulás. Még nagy küzdelem előtt állunk. Még évtizedek munkája van hátra...

Egy este, késő nyári este, mikor a műtermekben abbahagyták a munkát és a mester, tanítványai élén, indult be a városba, a rendes kávéházának terraszán kipihenni a napi fáradalmait, jött elébe a kutyás német. Mosolygott a mesterre.

- Vidékről jöttem, mester - mondotta - s képzelje, nagy meglepetéssel láttam, mint épülnek ott, egészen a mester stíljében, új középületek.

A mester megcsóválta a fejét:

- Elég baj az.

- Baj? Hiszen ez az idők jele. A törekvései, a művészi felfogása terjed, hát...

- Ha úgy volna! De csak agyonaprózzák a vonalamat, felbontogatják a ritmusomat, sablonokká higitják az élményeimet. Karrikatura válik így az elvből!

- Hát mint képzeled a jövő fejlődését?

- Ugy, hogy tőlem csak a stílus filozófiáját, a stílust mozgató belső erőket, a törekvések titkát tanulják el. Ezen belül aztán hadd szárnyaljon a fantáziájuk esetről-esetre, ahogy a feladat kívánja. A nép kifogyhatatlan a diszitó motívum kitalálásában. A művész azokból szabadon válogathat. A szerkezeti feladtból kell kinőni a disznek, azzal egygyé válni - s azt mindenki maga találja meg, az egyéni érzése, a maga ritmusérzéke szerint... De egy vonalat, az én vonalamat agyonkintornázni? Utálom! A tehetségtelen utánzó a legnagyobb átok... Ezt prédikálom az ifjaimnak unos-untalan, - úgy-e, fiuk?...

Őszre kelve, megindulhattak az alapmunkálatok, a tervek nagy része készen, változtatásokat már csak a részletekben lehetett csinálni. Az egész tél a részletmunkában telt el. Tavaszra kitűzték az alapkőletétel megünneplését. Az öreg gróf kívánta. Ki tudja, megéri-e a mű befejezését?

Az ünnepély most már nemzeti ünnep lett. Ott volt a kormány, a hatóságok feje s Ákos nagy műtermében felállított tervek körül a legelőkelőbb közönség tolongott. Az öreg mester fiatalos hévvel magyarázott s vitte fiatal munkatársait a miniszterekhez, hogy bemutassa őket nekik. Ki nem fogott azok dicsőítéséből:

- Mert én csak kezdtem, ők fogják a nagy munkát folytatni. A nagy, egységes, nemzeti művészet megteremtői ők lesznek...

Ákos festménye időközben visszajött Párisból s mindenek csodálkozva szemlélétk.

- Mi ebben a magyar? Van magyar Szerelem is? - gunyolódtak az Epreskert vitézei.

- A magyar levegőég nyugodalmas fénye árad el rajta - szólt feléjük a kutyás német. Mily finom, tompított, de mégis ragyogó pleinairben él itt minden! Nagy formák, egyszerűség, egység az egész... Ezek a színek csak nálunk égnek így, ezek a harmoniák csak magyar ember lelkéből fakadhattak ki... Nézzen oda! - s odavonta az egyik festőt az ablakhoz... Lát ott, távol, az építkezések közt járkáló két alakot? Mialatt itt az egész közönség ünnepli, az az ember, Ákos ott bujkál a kedvesével, távol az ünneplő tömegtől, s nézi a lebukó napot. Annak nem kell hivságos ünneplés, hotel és hiu fény! Felkeresi vagy sem a tömeg tapsa: mit sem törődik vele. Él a művészetének. És annak a két forrásnak, ami táplálja: a természetnek és a szerelemnek...

A kolléga urak röstelkedve huzódtak el s magukban ezt gondolták:

- Könnyű neki, mikor ilyen bolond grófra akadt. A te dicséreted pedig, kutyás német, a családban marad, ha a balkézről valóban is.

De mondani nem merték. Ellenkezőleg, zajosan helyeseltek:

- Igazán festői jelenet! - kiáltottak fel. Ime a művész, aki bujkál a kitüntetések előtt... A lemenő nap végső sugarai megaranyozzák a homlokát s ő, kedvesére hajolva, nézi a százszor-szép színeket... Megható!...

S mialatt ezt kiáltották, a tehetségtelen emberek mérgével pukkadoztak...

(Vége.)